

АГУУЛГА

Судалгааны арга зүй

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын чиг хандлага

1. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хөгжлийн нийтлэг хандлага
2. Пост-социалист улсууд дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хөгжлийн чиг хандлага

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын олон улсын жишиг

1. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
2. Бүгд Найрамдах Франц Улс
3. Бүгд Найрамдах Казахстан Улс
4. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
5. Япон Улс
6. Унгар Улс

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ.

Зөвлөмж

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

ХАВСРАЛТ

ХУДАЛДАА, АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ТАНХИМЫН ТОГТОЛЦОО, ТҮҮНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

Судалгааны арга зүй

Уг судалгаанд улс орнуудын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын эрх зүйн байдлыг зохицуулах хуулийн хүрээнд харьцуулсан судалгааны арга болон логик анализийн аргыг ашигласан болно. Танхимын дотоод дүрэм, журам уг судалгаанд хамрагдаагүй болно.

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ХУДАЛДАА, АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ТАНХИМЫН ТОГТОЛЦООНЫ ЧИГ ХАНДЛАГА

1. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хөгжлийн нийтлэг хандлага

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (Chamber of Commerce and Industry) нь бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийг бэхжүүлэх, дэд бүтцийг сайжруулах, сургалт зохион байгуулах, гэрчилгээ олгох зэрэг олон талт үйл ажиллагааг явуулдаг байгууллага юм. Түүний үүслийг 1599 оны Францын Марсель боомт хотод байгуулагдсан худалдааны танхим (chamber de commerce)-тай холбон авч үздэг. Харин өнөөгийн байдлаар НҮБ-ийн гишүүн 191 улсад худалдаа аж үйлвэрийн танхим байгуулагдсан байна.¹

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг эрх зүйн статус, гишүүнчлэлийн шинж зэргээр ангилан авч үзэх нь түгээмэл байдаг. Харин уг судалгааны хүрээнд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хөгжлийн ерөнхий хандлагыг тодорхойлох үүднээс ерөнхий загварыг гаргаж тавьсан Виктор Федотовын 2007 онд гаргасан ангилалд тулгуурласан болно.

Федотов нь Худалдаа аж үйлвэрийн танхимыг Нийтийн эрх мэдлийн загвар (Public model), Англи саксоны загвар (Anglo-Saxon model), Эх газрын загвар (Continental model), Азийн загвар (Asian model), Евро-Азийн загвар (Eurasian model) хэмээн таван загварт хуваасан байна.

Эдгээрээс Нийтийн эрх мэдлийн загвар нь засгийн газрын байгууллага худалдаа, аж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг зохицуулдаг социалист эсхүл тоталитар дэглэм бүхий улс орнуудад оршдог бөгөөд чөлөөт зах зээлийн системд нийцдэггүй. Энэхүү загварт Беларусь, Хятад, Куб, Иран зэрэг улс

¹ 2000 онд 194 орныг хамруулсан судалгаа, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын байгууллагын болон хууль зүйн модель, Виктор Федотов, (Victor I. Fedotov, Organizational and legal models of chambers, Business associations study (2007))

орнууд хамаарна. Үүний эсрэгээр Англи-саксоны загвар нь нийтийн эрх мэдлийн загварын эсрэг шинжийг агуулдаг бөгөөд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын эрх зүйн статус нь мэргэжлийн холбоо, төрийн бус байгууллагаас төдийлэн ялгардаггүй ба танхимын статусыг хуулиар тусгайлан зохицуулдаггүй байна.

Эх газрын загварын хувьд засгийн газрын эдийн засгийн сонирхлыг хэрэгжүүлэх, аж ахуй эрхлэгчийг дэмжих үндсэн дээр үүсэж хөгжсөн бөгөөд аж ахуйн үйл ажиллагаанд томоохон байр суурийг эзэлдэг. Энэхүү загварт улсын бүх аж ахуй эрхлэгчид заавал худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүн болж татвар төлдөг бөгөөд танхим нь төрийн зарим чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээс гадна төрд ихээхэн баталгаажсан байр суурьтайгаар аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг илэрхийлэх эрх хэмжээг хуулиар нь тусгайлан олгодог байна. Энэ загвар нь анх Франц улсад үүсэн Герман улсад ихээхэн хөгжсөн байдаг бол Казахстан улс 2013 онд энэхүү загварт шилжсэн байна. Түүнчлэн сүүлийн жилүүдэд бусад улс оронд англи саксоны загвар болон эх газрын загварын онцлог шинжийг хослуулсан Азийн загвар болон Евро-Азийн загвар хэлбэржин тогтож байна.

Эх газрын загвар нь нийтийн эрх мэдлийн загвараас илүү либералчлагдсан бол Азийн загвар нь эх газрын загвараас илүү либералчлагдсан гэж үзэж болно. Энэхүү загварт гишүүнчлэл нь заавал болон сайн дурын хэлбэрийг хослуулсан холимог гишүүнчлэлийн загвартай бөгөөд энэхүү загварыг бий болсон гол зорилго нь олон улсын худалдааг хөгжүүлэх, жижиг бизнесийг дэмжих ажиллагаанд төр болон томоохон корпорацийн хүчин чадлыг дайчлахад байсан юм. Томоохон төлөөлөгч нар нь Япон, Кувэйт, Сингапур болон Тайланд улс билээ.

Евро-Азийн загварын хувьд сайн дурын гишүүнчлэлтэй, хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулдаг бүс нутгийнхаа хөгжилд дэмжлэг үзүүлэх, гишүүдийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилготой танхимын тогтолцоотой байна. Азийн загвартай харьцуулахад сайн дурын гишүүнчлэлтэй байдаг боловч эх газрын загварын жишгийг даган танхимын нэр, газар нутаг, үйл ажиллагааг хуулиар баталгаажуулдаг бөгөөд захиргааны байгууллагын чиг үүргийг мөн хэрэгжүүлдэг байна.

Үүнээс үзэхэд нийтийн эрх зүйд суурилсан эх газрын загвар, хувийн эрх зүйн суурилсан англи саксоны загвар болон уг хоёр загварын хэв шинж, онцлогыг хослуулах замаар хөгжсөн Азийн загвар болон Евро-Азийн загвар нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлж байна. Төлөөлөгч нь Гүрж, Монгол, Унгар, Польш зэрэг улс орнууд хамаарч байна.

2. Пост социалист улсууд дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хөгжлийн хандлага

Пост социалист улсад социалист тогтолцоотой байсан улс орнуудыг хамааруулан ойлгох бөгөөд эдгээрээс Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тогтолцоо бүхий улсууд нь нийтийн эрх мэдлийн загварт суурилж байв.

Харин 1990 оны үеэс социалист систем задран унаснаар пост социалист улсууд хувийн эрх зүйд суурилсан Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тогтолцооруу шилжих болсон байна. Улмаар пост социалист улсуудын ихэнх нь дараах үндсэн хоёр загварыг сонгосон. Нэгтдүгээрт, цэвэр хувийн эрх зүйд хамаарах Англи саксоны загвар, Хоёрдугаарт, Эх газрын загварын зарим шинжийг агуулсан боловч Хувийн эрх зүйд суурилсан Евро-Азийн загварыг баримталсан байна. Үүний шалтгааныг 1. Пост социалист улсуудад эдийн засаг дахь төрийн оролцоог хумих үзэл баримтлал хүчтэй байсан, 2. Зах зээлийн болон худалдаа, аж үйлдвэрийн харилцааны хөгжил сул байсан, 3. Худалдаа, аж үйлдвэрийн харилцаа өндөр хөгжсөн Англи, Америк зэрэг нь хувийн эрх зүйд суурилсан Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тогтолцоотой байсантай холбон авч үзэж болох юм.

Монгол улсын хувьд ч 1960 онд Нийтийн эрх мэдлийн загварт хамаарах Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг үүсгэн байгуулсан байдаг. Харин Социалист систем задран унасны дараа бусад пост социалист улсуудын жишгээр 1995 онд Евро-Азийн загварын чиг баримжаа бүхий худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийг шинээр баталсан бөгөөд уг хууль нь өнөөг хүртэл үйлчилж байна.

Эндээс үзэхэд Монгол улсыг оруулаад бусад пост социалист улсууд нь ихэвчлэн англи саксон болон Евро-Азийг загварыг баримталж байна. Харин цаашид эдгээр улсууд нь өөрийн улсын эдийн засгийн хөгжлийг хангах төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үүднээс эх газрын загвар болон азийн загварын чиг баримжаа бүхий Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тогтолцоонд шилжих боломж нээлттэй байна.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ХУДАЛДАА, АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ТАНХИМЫН
ОЛОН УЛСЫН ЖИШИГ

Энэхүү судлагаанд Эх газрын, Азийн болон Евро-Азийн чиг хандлагт хамаардаг дараах зургаан улсыг хамруулсан болно. **Үүнд:**

Эх газрын загвар:

1. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
2. Бүгд Найрамдах Франц Улс
3. Бүгд Найрамдах Казахстан Улс
4. Бүгд Найрамдах Солонгос Улс

Азийн загвар:

5. Япон Улс

Евро-Азийн загвар:

6. Унгар Улс

НЭГ. ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Наполеоны үеийн Францын эзлэн түрэмгийллээр Германы Ринланд мужид орчин цагийн хэв шинжийг агуулсан анхны Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (цаашид “ХАҮТ” эсхүл ерөнхий “Танхим” гэх) байгуулагдсан бөгөөд түүний үндсэн чиг үүрэг нь төрийн удирдлагуудад аж үйлдвэрлэл болон худалдааг дэмжих талаар зөвлөгөө өгөх байв.

Герман улсын нутаг дэвсгэр Францудаас эрх чөлөөтэй болж Наполеоны хэв журмын нөлөө багассанаар өөрөө удирдах ёс бүхий ХАҮТ-ууд бий болж эхэлсэн ба 1848 онд Прусс улсын Хааны зарлигаар танхимын гишүүн аж ахуйн нэгж бүр танхимын удирдлагыг сонгох эрхийг анхлан албан ёсоор баталгаажуулсан байна.² Энэхүү Пруссын хуулийн дагуу бий болсон танхимын модель нь өөрөө удирдах ёсыг хэрэгжүүлэн сонгууль явуулах, бие даасан санхүүжилтийн бүтэцтэй байхаас гадна гишүүддээ дэмжлэг үзүүлэх, гишүүд хоорондын харилцан туслалцааг дэмжих болон төрд зөвлөгөө өгөх үүргүүдэд ихээхэн ач холбогдол өгдөг байв.³ Гэвч, 1933 онд Үндэсний социалист дэглэм буюу нацизмын үеэр өөрөө удирдах ёс бүхий ХАҮТ-уудыг буулгаж Гау буюу дүүргийн эдийн засгийн танхимуудыг бий болгосон байна.⁴

1945 онд Дэлхийн хоёр дугаар дайн дууссанаар хуучны ХАҮТ-ын модель сэргэсэн боловч өмнөх дэглэмийн гажуудал болон Германыг эзэлсэн бусад улс орнуудын нөлөөгөөр ХАҮТ-ын эрх зүйн орчинд тодорхойгүй, замбараагүй байдал бий болсон байв.⁵

1956 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын урьдчилсан зохицуулалтын тухай”⁶ (цаашид “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хууль” гэх) холбооны хууль гарсанаар ХАҮТ-ийн эрх зүйн орчны ойлгомжгүй байдал эцэс болсон байна. Энэхүү хууль нь 15 зүйлтэй бөгөөд 1 – 11-р зүйл хүртэл танхимын үйл ажиллагаа, чиг үүрэг, эрх хэмжээ, гишүүнчлэл, санхүүжилт болон бүтцийг зохицуулсан байдаг бөгөөд 12 – 15-р зүйлүүдэд энэ хуулийг дагаж мөрдөх журмыг зохицуулдаг байна.

1. ГИШҮҮНЧЛЭЛ

ХАҮТ нь ХБНГУ-ын хуулийн дагуу байгуулагдсан корпораци юм (*Худалдаа, аж үйлдвэрийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн (1)*). Өөрөөр хэлбэл

² Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын байгууллагын болон хууль зүйн модель, Виктор Федотов, х 32 (Victor I. Fedotov, Organizational and legal models of chambers, Business associations study (2007)).

³ Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим-Чиг үүрэг, хуулийн зохицуулалт, Германы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гарын авлага, (Chambers of Commerce and Industry, Functions and Legal Provisions, (2013))

⁴ мөн тэнд.

⁵ мөн тэнд

⁶ Хамгийн сүүлд 2019 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдөр нэмэлт, өөрчлөлт орсон.

нийтийн болон хувийн эрх зүйн институтын шинжийг нэгэн зэрэг агуулсан холимог институт юм.

Танхимын гишүүнд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн дагуу дараах этгээд хамаарна. Үүнд:

а) Худалдааны татвар төлөгч бүх этгээд

б) Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2(1)-т “Аливаа Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулдаг, худалдааны татвар төлөх үүрэгтэй бүх хувь хүн, худалдааны нөхөрлөл болон компани, хувийн болон нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд болон бусад этгээд нь тухайн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд хамаарна (танхимын гишүүн)” гэж заасны дагуу бизнесийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг бүх байгууллага нь тухайн нутаг дэвсгэрийн Танхимын гишүүн болох үүрэгтэй байна. Түүнчлэн танхимын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулдаг гадаад улсын хуулийн этгээдийн салбар нэгж болон аливаа байгууллагын охин компани бие даан гишүүн болох үүрэгтэй байдаг байна.

в) Бизнес эрхэлдэг нутгийн захиргааны байгууллага өөрийн сонголтоор

Зөвхөн бизнесийн үйл ажиллагаа явуулдаг нутгийн захиргааны байгууллага эсхүл түүний холбоод нь Танхимын гишүүн болох эсэхээ сонгох эрхтэй (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2(5)).

г) Бүртгэгдсэн хөдөө аж ахуй болон ойн аж ахуй эрхлэгч

Хөдөө аж ахуй болон ойн аж ахуй эрхэлдэг хувь хүн болон компани нь арилжааны бүртгэлд бүртгэгдсэн тохиолдолд заавал Танхимын гишүүн болох үүрэгтэй (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2(2)).

д) Гар урлал болон түүнтэй холбоотой бус үйл ажиллагааныхаа хүрээнд гар урлалын мэргэжлийн этгээд

Гар урлалын мэргэжлийн танхимд хамаардаг хувь хүн, хуулийн этгээд болон нөхөрлөл нь гар урлал болон гар урлалтай холбоотой бус бизнесийн үйл ажиллагааныхаа хүрээнд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд хамаарна. Өөрөөр хэлбэл гар урлал болон гар урлалаас бусад төрлийн бизнесийн үйл ажиллагааг зэрэг явуулдаг этгээд нь Гар урлалын мэргэжлийн танхим болон Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд давхар гишүүнчлэлтэй болдог байна. (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2(3)).

Танхимын гишүүн бус этгээдэд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2(4)-ийн дагуу дараах этгээд хамаарна. Үүнд:

- a) Хөдөө орон нутгийн зээлийн нэгдэл, ихэнхи гишүүн нь фермер бол;
- b) Хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаагаа туслах, туслах бизнес хэлбэрээр явуулдаг ферм;
- c) Үндсэн үйл ажиллагаа нь хөдөө аж ахуйн тоног төхөөрөмж хамтран ашиглах, эсхүл хөдөө аж ахуйг тоног төхөөрөмжөөр хангах, эсхүл хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн түгээх, хадгалах, боловсруулах зорилго бүхий хоршоо;
- d) Холбооны засгийн газрын Эдийн засаг, технологийн яамны тогтоолоор баталсан хөрөнгийн хэмжээгээр **iii-т** заасан хөдөө аж ахуйн хоршоодын нэгдэл.

Заавал гишүүнчлэлийн ач холбогдол нь Танхимын бие даасан, тусгаар байдал болон санхүүжилтыг баталгаажуулдаг байна. Танхим нь аж үйлдвэрийн бүх салбаруудыг хамарч, том дунд жижиг хэмжээтэй бүх компаниудыг болон бүхий л хэлбэрийн этгээдүүдийг хамруулж чаддаг. Бүгдийг хамруулах нь худалдаа, аж үйлдвэрлэлийн салбарыг бүхэлд нь төлөөлөх цор ганц арга гэж германчууд үздэг байна.

2. ТАНХИМЫН САНХҮҮЖИЛТ

Танхимын санхүүжилтын асуудлыг Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлээр зохицуулдаг байна.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(2)-т “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим үүсгэн байгуулах болон түүний үйл ажиллагааны зардлын төсвийг, бусад эх сурвалжаар санхүүжүүлээгүй тохиолдолд, бизнесийн төлөвлөгөөнд үндэслэн, татварын журмын дагуу гишүүдийн татвараас бүрдүүлнэ. Бизнесийн төлөвлөгөөг жил бүр гаргах ба төлөвлөгөөг эдийн засгийн болон санхүүгийн үр ашигтай менежментийн зарчим болон танхимын гишүүдийн санхүүгийн бололцоонд суурилан боловсруулна” гэж заасан байдаг. Энэ нь Танхим төлбөр болон бусад орлогоор санхүүжилтээ бүрдүүлж болдог гэсэн үг ба Танхимын нийт зарлагад эдгээр орлого хүрлцэхгүй тохиолдолд гишүүн компаниудын татвараар нөхөж болдог байна. Өөрөөр хэлбэл Танхимын зардлыг нэн тэргүүнд гишүүдийн татвараас бус өөр эх үүсвэрээр бүрдүүлдэг бөгөөд хүрэлцэхгүй тохиолдолд зөвхөн бизнес төлөвлөгөөний дагуу гишүүдийн татвараар төлдөг байна. Энэхүү татвар нь олон нийтийн үүрэг гэж үздэг бөгөөд Танхимын олон нийтийн үйлчилгээ болон бизнесийн ерөнхий ашиг сонирхлыг хамгаалахад зориулдаг байна.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(3)-ийн дагуу гишүүнчлэлийн татварыг гишүүнчлэлийн суурь хураамж болон ноогдуулсан хураамжийн хэлбэрээр авдаг байна. Татварын хэмжээг Танхим бүр өөрийн онцлог, зарлага, гишүүнчлэлийн тоо зэрэг дээр үндэслэн бие даан тогтоодог байна. Гишүүнчлэлийн татварыг дараах хэлбэрээр тогтооно. **Үүнд:**

- a) Гишүүнчлэлийн суурь хураамжийг тухайн байгууллагын бизнесийн үйл ажиллагааны төрөл, хүрээ болон санхүүгийн чадварт үндэслэн тогтоодог ба тухайн нутгийн Танхимаас шалтгаалан жижиг компаниас 20 еврогоос эхлэн том хэмжээний корпорациас 50,000 евро хүртэл авдаг байна.
- b) Гишүүн бүр суурь хураамжаас гадна ноогдол хураамжийг төлөх ба тухайн Танхимаас шалтгаалан ашиг орлогын 0.05% - 0.39% хүртэл буюу дунджаар 0.22% тогтоодог байна. Бизнес эрхлэгч хувь хүн болон аж ахуйн нэгж нь хуулийн дагуу 15,430 евро хүртэл хэмжээгээр энэхүү ноогдол хураамжиас чөлөөлөгддөг байна.
- c) Танхимд бүртгэлтэй гар урлалын мэргэжлийн хувь хүн болон аж ахуйн нэгжийн гар урлалтай холбоогүй үйл ажиллагаанаас олсон ашиг орлого нь 130,000 еврогоос давсан тохиолдолд гишүүнчлэлийн татвар төлнө.
- d) Эмийн сангийн өмчлөгчид нь нийт орлогын 25%-д тэнцэх дүнгээс тооцож гишүүнчлэлийн суурь хураамж болон ноогдол хураамжийн хэмжээг тогтооно. *(Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(4))*
- e) Танхимын гишүүн болох бие даан мэргэжлийн үйл ажиллагаа явуулдаг этгээд, тухайн Танхимын нутаг дэвсгэр дээр хөдөө аж ахуй эсхүл ойн аж ахуй эрхэлдэг этгээд, тухайн Танхимын нутаг дэвсгэр дээр цэнгэг усны загасны аж ахуй эрхэлдэг этгээд нь нэг болон хэд хэдэн танхимд татвар төлдөг бол орлогын 10%-д тэнцэх дүнгээс тооцож гишүүнчлэлийн суурь хураамж болон ноогдол хураамжийн хэмжээг тогтооно. *(Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(4))*

Гишүүдийн татварыг дараах хэлбэрээр чөлөөлж болдог байна. **Үүнд:**

- a) Арилжааны бүртгэлд ороогүй орлого нь 5,200 еврогоос бага хувь хүн, аж ахуйн нэгж татвараас чөлөөлөгдөнө
- b) Шинээр бизнесийн үйл ажиллагаа эхлүүлсэн, Арилжааны бүртгэлд ороогүй, орлого нь 25,000 еврогоос бага хувь хүн үйл ажиллагаа эхэлсэнээс эхний хоёр жил гишүүнчлэлийн суурь хураамжаас, эхний дөрвөн жил ноогдуулсан хураамжаас тус тус чөлөөлөгдөнө. Хөдөө аж ахуй болон ойн аж ахуй эрхэлдэг эсхүл үйл ажиллагаа эхлүүлэхээс тав хүртэлх жилийн хугацаанд хязгаарлагдмал компанид арваас дээш хувийн хувьцаа эзэмшдэг хувь хүнд энэ нөхцөлд хамаарахгүй байна.

Гэхдээ дээрхи чөлөөлөлтөөс болж Танхимын орлого 55 болон түүнээс дээш хувиар багасах тохиолдолд Танхим нь дээрх орлогын доод хэмжээний босгыг багасгах эрхтэй бөгөөд Танхимын гишүүд хуулийн дагуу төлөх татварын хэмжээг тогтооход шаардлагатай бүхий л баримт бичиг, мэдээллийг Танхимд гаргаж өгөх үүрэгтэй ба Танхим нь эдгээр баримт бичгүүдийг хянан шалгах эрхтэй байна.

Бусад орлого:

- а) Гишүүний бизнес нь Танхимын эзэмшлийн барилга байгууламж эсхүл аливаа байгууллагаас тусгайлан үр ашиг хүртдэг бол үүний хариуд Танхимд *Тусгай татвар* төлнө (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(5)).
- б) Танхимын эзэмшлийн барилга байгууламж эсхүл байгууллагыг ашигласан тохиолдолд ашиглалтын төлбөр авч болно (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(6)).

Журам:

Танхим нь санхүүжилт бүрдүүлэхдээ Гишүүнчлэлийн татвар авах журам, Тусгай татварын журам болон Ашиглалтын төлбөрийн журам гэх гурван журмыг батлах үүрэгтэй бөгөөд энэхүү журмуудад гишүүнийг татвар, төлбөр болон зардлаас чөлөөлөх, тэдгээрийг багасгах нөхцлийг заавал оруулахыг шаарддаг байна (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(7)).

ХБНГУ-д танхимын гишүүнчлэл нь заавал байдаг тул танхимд төлөх татвар нь мөн адил албадлагын шинжтэй байдаг. Иймд Танхимын татвар, төлбөр авах журам, танхимын бизнес төлөвлөгөө зэрэг санхүүтэй холбоотой бүх ажиллагаанууд заавал хуулийн дагуу явагдах ёстой тул Худалдаа, аж үйлдвэрийн тухай хуулинд ямар асуудал ямар хууль, журмаар зохицуулагдахыг тодорхой заасан байдаг байна. **Үүнд:**

- а) Танхимын бизнес төлөвлөгөө, жилийн санхүүгийн тайлан болон тэдгээрийн нягтлан бодох бүртгэл, нэхэмжлэл, бүрдүүлэлт болон гүйцэтгэл зэрэг нь Арилжааны хуулийн гуравдугаар дэвтэрт заасны дагуу болон нягтлан бодох бүртгэлийн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн зарчмуудад тулгуурласан байхыг шаарддаг байна. Түүнчлэн эдгээр нь танхимын дүрэм болон төрийн төсвийн эрх зүйн зарчмуудад нийцсэн байхыг шаарддаг байна. (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(7а)).
- б) Гишүүнчлэлийн татвар, тусгай татвар болон ашиглалтын төлбөрийн хөөн хэлэлцэх хугацаа нь Татварын хуулийн орлого болон эд хөрөнгийн татварын хөөн хэлэлцэх хугацааны журмыг мөрдөнө (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(8)).
- с) Түүнчлэн эдгээр татваруудыг хураах, цуглуулахтай холбоотой асуудлыг Холбооны мужийн орон нутгийн татварын журмыг баримтлах бөгөөд татвар хураах, цуглуулах үйл ажиллагаа болон хариуцлагыг Холбооны мужуудын хуулийн дагуу өөр өөрөөр зохицуулж болно гэж заасан байна (Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3(8)).

3. ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

ХАҮТ-ын чиг үүргийг Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(1)-д “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимууд нь өөрийн бүс нутагт оршиж буй бизнесийн нийтлэг ашиг сонирхлыг төлөөлөх, хувиараа аж ахуй эрхлэгч болон аж ахуйн нэгжийн ашиг сонирхлыг тэнцвэртэй

байдлаар анхаарах замаар аж үйлдвэр, худалдааг дэмжих үүрэгтэй. 1953 оны 9 дүгээр сарын 17-ны өдөр батлагдсан Урлах мэргэжлийн зохицуулалтын тухай хуулийн дагуу гар урлалын мэргэжлийн байгууллагууд энэхүү заалтанд хамаарахгүй болно. Түүнчлэн төсөл, мэргэжлийн санал болон мэдээлэл өгөх хэлбэрээр төрийн байгууллагад зөвлөгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх болон боловсон, ёс зүйт бизнесийн практикийн зарчмуудыг хамгаалж ажиллах нь тэдгээрийн үүрэг мөн болно” гэж зохицуулсан байна.

Ийнхүү чиг үүргийг ерөнхийлөн томъёолсноор танхимуудад тухайн цаг үеийн эдийн засгийн нөхцөл болон тухайн нутаг дэвсгэрийн онцлогт тохируулан үйл ажиллагаагаа уян хатан, хараат бусаар явуулах боломжийг нь олгодог байна. Танхим нь өөрийн гишүүн компанийн эрх ашгийг хамгаалах, нутаг дэвсгэрийн хүрээнд аж үйлдвэрээ дэмжих ёстой бөгөөд ингэхдээ салбар бүрийн ашиг сонирхлыг харгалзах үүрэгтэй байдаг байна. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1(1) дүгээр зүйлийн дагуу ХАҮТ нь “*ариун шудрага бизнес эрхлэгчийн ёс журам болон ёс суртахууныг сахин хамгаалах*” үүрэгтэй гэж заадаг. Энэхүү үүргийг ХАҮТ нь практикт хууль бус зар сурталчилгаа явуулсан компаниудыг мэдээллэх, тэдгээрийн зөрчилд сануулга өгөх зэрэг арга хэмжээ авч шудрага бус өрсөлдөөнтэй тэмцэх, хууль, эрх зүйн орчны талаар компаниудад мэдээлэл өгөх, мөнгө угаах болон авилгын эрсдлийн талаар зөвлөгөө өгөх хэлбэрээр хэрэгжүүлдэг байна.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(3а)-д “*Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн хүрээнд Холбооны мужууд нь захиргааны байгууллагын чиг үүргийг Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд хуулийн дагуу шилжүүлж болно. Энэ хууль нь тухайн хуваарилсан үйл ажиллагааны хүрээг зохицуулна. Энэ зүйлд заасан үйл ажиллагааны хүрээнд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь гишүүн бус этгээдэд үйлчилнэ. Хяналтыг энэ хуулийн дагуу хэрэгжүүлнэ*” гэж заасны дагуу захиргааны байгууллагын чиг үүргийг ХАҮТ-ууд гүйцэтгэж болдог байна.

Дээрхийн дагуу, ХБНГУ-д ХАҮТ нь 50 гаруй хуулийн тусгайлсан зохицуулалтын дагуу захиргааны байгууллагын чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг бөгөөд зарим нь зөвхөн ХАҮТ-ын л эрх хэмжээнд хамаарах үүргүүд байдаг байна.

ХАҮТ-ын чиг үүргийг таван үндсэн хэсэгт хувааж болно. **Үүнд:** (1) Эдийн засаг болон хууль зүйн үнэлгээ, (2) шинжээчийн дүгнэлт гаргах, (3) дэмжлэг үзүүлэх, (4) мэргэжлийн сургалт зохион байгуулах болон (5) захиргааны үйл ажиллагаа хамаардаг байна.

1. Эдийн засаг болон хууль зүйн үнэлгээ

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(1)-ийн дагуу танхим нь төрийн үйл ажиллагааны бүх шатанд эдийн засаг болон хууль зүйн асуудлуудад үнэлгээ өгөх хэлбэрээр нийгмийн санал бодлыг илэрхийлдэг байна. Орон нутгийн хэмжээнд танхим нь орон нутгийн төсөв, худалдааны татварын хэмжээ, барилга, хот тохижилтын төлөвлөгөө, дэд бүтэц болон байгаль орчин хамгаалах зэрэг асуудлуудаар санал өгөх эрхтэй байдаг. Холбооны хэмжээнд Танхимууд нь холбооны

засгийн газар болон яамдуудтай нягт холбоотой ажиллаж бүс нутгийн хөгжлийн төлөвлөгөө, бизнесийн хөгжлийн төлөвлөгөө болон замын төлөвлөлт зэрэгт оролцдог байна.

Үндэсний хэмжээнд танхимууд нь дээд байгууллага болох Германы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимаараа дамжуулан Холбооны засгийн газрын, Европын болон олон улсын эдийн засгийн бодлогод нөлөөлдөг байна. Холбооны холбогдох яам, парламентийн хороод болон холбогдох Европын институциуд худалдаа, аж үйлдвэрлэлтэй холбоотой хууль эсхүл тогтоол гаргах тохиолдолд Танхимтай зөвлөлдөх үүрэгтэй байна. Энэ тохиолдолд Танхим нь мэргэжлийн компани болон тухайн хууль, тогтоолоор эрх ашиг нь хөндөгдөж буй бизнесүүдтэй зөвлөлдөж, дараагаар нь танхимын мэргэжлийн хороодуудтай нарийвчилсан хэлэлцүүлэг хийдэг байна. Эцэст нь, Нэгдсэн хурал эсхүл Удирдах зөвлөл дээр эцсийн байр сууриа тодорхойлж төрийн байгууллагуудад хүргүүлдэг байна.

2. Шинжээчийн дүгнэлт гаргах

Танхимууд нь эдийн засгийн бодлого болон эрх зүйн асуудлаар нийгмийн дуу хоолойг хүргэхээс гадна, шүүх болон захиргааны байгууллагад тодорхой асуудлаар шинжээчийн дүгнэлт гаргаж өгдөг байна. Тухайлбал, Арилжааны бүртгэлд бүртгэгдсэн компанийн мэдээлэллийн үнэн зөв, тодорхой байдлыг баталгаажуулдаг. Худалдааны заншил болон шилдэг туршлага (best practice), барааны тэмдэгт болон худалдааны стандартын хэрэглээний талаар шинжээчийн дүгнэлт гаргадаг. Түүнчлэн төрийн зээл болон худалдааны захиалга найдвартай эсэх талаар төрийн байгууллагад зөвлөгөө өгдөг байна.

3. Дэмжлэг үзүүлэх

Аж ахуйн нэгжүүд бие даан өөрийн удирдлага хэрэгжүүлэх зорилгоор ХАҮТ хэлбэрээр нэгддэг. Иймд Танхимын дэмжлэг үзүүлэх нь дотоод үйл ажиллагаад тооцогддог бөгөөд танхим нь өөртөө туслах хэлбэрээр энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байна. Үүнд нь гишүүн компаниудад мэдээлэл өгөх ажил нэн тэргүүний ээлжинд хамаардаг. Үндэсний хэмжээнд томоохон эргэлттэй Танхимын сэтгүүлүүд 2,6 сая хүртэлх тоогоор хэвлэгддэг бөгөөд цахим хуудас хөтөлж, цахим мэдээллийн товхимолыг гишүүддээ илгээдэг байна. Мөн тодорхой сэдэв эсхүл шинээр батлагдаж буй хуулийн талаар мэдээллийг хүргэж семинар, хэлэлцүүлэг болон бусад арга хэмжээг зохион байгуулдаг байна. Танхим нь гадаад худалдаа болон хууль зүйн асуудлын талаарх мэдээлэлд их ач холбогдол өгч ажилладаг.

Танхим нь жижиг дунд бизнес эрхлэгчидэд гадаад худалдаа, инноваци, патентын талаар, шинэ аж ахуйн нэгжийн анхан шатны зөвлөгөө болон гарааны бизнес буюу старт-ап бизнесийн зөвлөгөө

зэргийг өгдөг байна. Түүнчлэн гишүүдэд тулгарсан аливаа асуудлын талаар анхан шатны зөвлөгөө өгдөг боловч хууль ёсны төлөөлөл хийдэггүй харин мэргэжлийн туслалцаа авах талаар чиглэл өгдөг.

4. Мэргэжлийн сургалт зохион байгуулах

1920, 30-иад оноос ХАҮТ нь компанийн дотоод мэргэжлийн сургалтын тогтолцоог бий болгож ажлын байрны танилцуулгын бүртгэлийг хөтлөх болсон байна. 1969 онд Мэргэжлийн сургалтын тухай хууль батлагдсанаар Танхим нь мэргэжлийн сургалтын хяналтын чиг үүргийг хэрэгжүүлэх болсон байна.

Түүнчлэн Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(2)-т *“Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь аж үйлдвэрлэл, худалдаа эхсүл бизнесийн аль нэг салбарт дэмжлэг үзүүлэх, түүнчлэн холбогдох хуулийн дагуу, ялангуяа Мэргэжлийн сургалтын хуульд нийцүүлэн бизнесийн болон мэргэжлийн ур чадварыг бэлтгэх үйл ажиллагаа явуулах болон дэмжих зорилгоор аливаа байгууламж болон байгууллага байгуулах, тэтгэх болон дэмжлэг үзүүлж болно”* гэж заасны дагуу Танхим нь өөрөө сургалтын үйл ажиллагаа явуулаад зогсохгүй сургалтын байгууллага бий болгох эсхүл бусад байгууллагыг дэмжиж болдог байна.

Танхим нь сургалт зуучлагчийн үүргийг гүйцэтгэдэг бөгөөд мэргэжлийн сургалтын бүртгэлд бүх сургалтын гэрээг бүртгэдэг байна. 2012 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 850,000 гаруй гэрээ бүртгэгдсэн байна. Холбогдох журмын дагуу сургалтын гэрээ бүртгэгдэсний дараа сургалт хүсэж буй компани болон сургагч багшийг олж, тэдгээр хоорондоо тохирох эсэхийг шинжилсэний үндсэн дээр талууд сургалт авах гэрээ байгуулдаг байна. Сургалт дууссаны дараа танхим сургагчдаас шалгалт авч сертификат өгөх эрх хэмжээтэй байна. Шалгалтын материал болон шалгууруудыг төв байгууллагаас нэгдсэн байдлаар тогтоодог учир Танхим бүрээс олгогдсон сертификатууд нь ХБНГУ даяар хүчинтэй байдаг байна.

Аж үйлдвэр хурдацтай хөгжиж байгаатай холбогдуулан шинэ чадвартай ажилчид болон менежерүүд шаардлагатай болсон тул Танхимууд маш өргөн сонголттой сургалтын арга хэмжээнүүдийг санал болгодог болсон байна. Энэхүү курс сургалтуудад сууснаар Танхимаас сертификат олгодог бөгөөд ажлын байран дээр эрэлттэй байгаа мэргэжлийн болон практикийн ур чадваруудыг цогцоор нь сургадаг байна. Түүнээс гадна Танхимууд нэг өдрийн семинар зохион байгуулж мэргэжлийн ур чадваруудыг шинэчлэх, сайжруулах, өргөсгөх боломжийг олгодог байна. Өөрөөр хэлбэл Танхим нь жижиг дунд бизнесийн менежерүүдэд өөрийн туршлага болон сурсан ур чадваруудаа солилцох боломжийг олгодог форум болсон юм.

5. Захиргааны үйл ажиллагаа

Танхимуудад хууль болон тогтоолын дагуу төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх эрхийг олгодог байна. Энэхүү чиг үүрэг нь Танхимын өөрөө удирдах ёсны нэг хэсэг болох бөгөөд Танхим бие даан, хараат бусаар хэрэгжүүлдэг байна. Дээрх чиг үүргүүдэд арбитрын үйл ажиллагаа явуулахаас гадна худалдаа болон аж ахуйн эрх зүйн зохицуулалтын тусгай шинжилгээ явуулах, барьцааны үйлчилгээ болон анхлан нээж буй зоогийн газруудад зааварчилгаа өгөх зэрэг чиг үүргүүд хамаарна. 2007 оноос Танхимууд нь даатгалын төлөөлөгчийн зөвшөөрлийг гаргах эрхийг авсан бөгөөд тэдгээрийн чадварыг шалгах, бүртгэх үйл ажиллагааг явуулдаг байна. 2013 оноос Танхим нь санхүүгийн хөрөнгө оруулалтын төлөөлөгч нарыг бүртгэж ур чадварыг нь шалгах чиг үүрэгтэй болсон байна.

Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(3)-т *“Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь, хуулийн дагуу бусад байгууллагад шилжүүлээгүй тохиолдолд, гарал үүслийн гэрчилгээ болон худалдаатай холбоотой бусад баримт бичгийг гаргах үүрэгтэй болно”* гэж заасны дагуу гадаад худалдааны хүрээнд Танхим нь гарал үүслийн гэрчилгээ гаргах, олон улсын худалдаанд шаардлагатай баримт бичгүүдийг гэрчлэх болон арилжааны нэхэмжлэлийг баталгаажуулах ажлыг хийдэг байна. Танхимууд нь олон улсын гаалийн батлан даагчдын сүлжээний гишүүд бөгөөд түр хугацааны экспортын зөвшөөрөл олгодог байна.

Түүнчлэн Танхим нь 250 гаруй салбарын албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн зөвлөхүүдийг томилж тангараг өргүүлэх ажлыг зохион байгуулдаг байна. Эдгээр зөвлөхүүдийг сонгон шалгаруулж тасралтгүй мониторингоор хянадаг бөгөөд 8,000 гаруй баталгаатай зөвлөхүүдийг бүртгэж авсан байдаг байна. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(4)-т *“Хууль эсхүл тогтоолоор бусад чиг үүргийг Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд шилжүүлж болно”* гэж заасны дагуу ХАҮТ-д захиргааны чиг үүргийг хуулиар эсхүл тогтоолоор бүрэн шилжүүлэх боломжийг нээлттэй олгож зохицуулсан байна.

Мэдээлэл цуглуулах:

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14(8) 1 болон 2 дугаар заалт болон Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14(14)-ийн дагуу гарсан тогтоолын дагуу Танхим нь үйл ажиллагаагаа явуулах зорилгоор гишүүдээсээ мэдээлэл цуглуулах эрхтэй боловч эдгээр мэдээллийг хэрхэн ашиглах талаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд нарийвчлан зохицуулсан байна. **Үүнд:**

- a) Танхим нь Аж үйлдвэрийн тухай хуульд заасан мэдээллээс гадна гишүүдээсээ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнийх нь талаарх болон байгууллагын хэмжээ, төрлийн талаар мэдээлэл авч болно. (9(1)-р зүйл)
- b) Гишүүний талаарх дээрх мэдээллийг зөвхөн түүний өмчлөгч, хуулийн дагуу итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх этгээд болон Арилжааны бүртгэлд бүртгэлтэй тусгайлан томилогдсон итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч болон тусгай эрх бүхий төрийн албан тушаалтан өгөх эрхтэй. (9(1)-р зүйл)
- c) Дараах тохиолдолд олон нийтийн бус газраас болон нээлттэй эх үүсвэрээс мэдээлэл цуглуулж болно. **Үүнд:**
- Хэрэгжүүлж буй захиргааны чиг үүргийн хэлбэрээс эсхүл тухайн асуудлын онцлогоос шалтаалан асуулга явуулах шаардлагатай болсон;
 - Мэдээллийн субъект болсон этгээдээс мэдээлэл авахад их хэмжээний хүчин чармайлт гарах шаардлагатай эсхүл амжилт олох боломжгүй бол;
 - Мэдээлэл нь нээлттэй эх үүсвэрт тавигдсан бол. (9(1)-р зүйл)
- d) Танхим нь Холбооны мэдээлэл хамгаалах хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2(2)-ийн хүрээнд төрийн байгууллага гэж үзэгддэг учир Танхимын гишүүн үйл ажиллагаа явуулж байгаа эсэх болон түүний татварын хэмжээг тогтоох зорилгоор холбогдох төрийн санхүүгийн байгууллагаас гишүүний худалдааны татварын үнэлгээ болон татварын үнэлгээний эх үүсвэр буюу татварт ноогдох орлого, эд хөрөнгө зэргийн талаар мэдээлэл авах эрхтэй байна. (9(2)-р зүйл)
- e) Дээрхид заасан мэдээллүүдийг Танхим нь зөвхөн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуульд заасан үйл ажиллагаа явуулахад ашиглана. Хуулийн 9(1)-р зүйлд зааснаас бусад мэдээллийг зөвхөн бусад хуулиар зөвшөөрөгдсөн тохиолдолд цуглуулж болох бөгөөд зөвхөн тухай хуулийн зорилгод нийцүүлэн ашиглана. (9(3)-р зүйл)
- f) Танхим нь бусад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимуудад, тэдгээрийн хуульд заасан эрх, үүргийг гүйцэтгэхэд туслах зорилгоор, гишүүний нэр, хаяг, үйл ажиллагааны төрөл болон 9(1)-р зүйлд заасан мэдээллийг шилжүүлж болох бөгөөд хүсэлт гаргагч Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь бичгэн хүсэлтэндээ дараах мэдээллийг оруулна. **Үүнд:**
- Мэдээлэл шилжүүлэн авах шалтгаан болон зорилго;
 - Мэдээлэл шилжүүлэх газар;
 - Шилжүүлэх мэдээллийн төрөл;
 - Мэдээлэл хадгалах журмын дагуу авч хэрэгжүүлэх техникийн болон зохион байгуулалтын арга хэмжээ зэрэг байна. (9(4)-р зүйл)
- g) Танхим нь гишүүнийхээ бизнесийг дэмжих болон арилжааны бусад зорилгоор гишүүнийхээ нэр, хаяг, үйл ажиллагааны төрлийн талаарх мэдээллийг захиргааны бус байгууллагуудад шилжүүлж болох бөгөөд бусад мэдээллийг тухайн гишүүний зөвшөөрлийг авснаар шилжүүлж болно. (9(5)-р зүйл)
- h) Танхим нь гишүүнийхээ мэдээллийг захиргааны бус байгууллагуудад шилжүүлэх тохиолдолд түүнд бичгээр мэдэгдэж татгалзах эрхээр нь хангана. (9(5)-р зүйл)

- i) Нэгдсэн хурлын сонгуульд өрсөлдөх болсон мөн өрсөлдөх хүсэлтэй Танхимын гишүүнд түүний сонгуулийн тойрогт орсон гишүүдийн мэдээллийг сонгуулийн сурталчилгаанд ашиглах зорилгоор өгч болох бөгөөд зөвхөн зориулалтын дагуу ашиглах ёстой ба сонгууль дууссаны дараа заавал устгах ёстой байна. (9(6)-р зүйл)
- j) Холбооны мэдээлэл хамгаалах хуулиуд нь 9(1) болон 9(2)-р зүйлд заасны дагуу цуглуулсан болон 9(1)-ий дагуу шилжүүлсэн мэдээллийг өөрчлөх, боловсруулахыг хязгаарлах, устгахад хамаарна. (9(7)-р зүйл)

Чиг үүргээ бусад танхимд шилжүүлэх:

Танхим нь өөрийн дүрмийн дагуу эсхүл хуулийн дагуу хэрэгжүүлэх чиг үүргээ бусад танхимд шилжүүлэх, эсхүл бусад танхимтай холбоо байгуулах замаар хамтран хэрэгжүүлэх боломжтой. (10(1)-р зүйл) Хуулиар хориглосноос бусад тохиолдолд өөр өөр мужуудад байршилтай танхимууд мөн адил энэхүү холбоонд нэгдэж болдог байна. (10(3)-р зүйл)

Танхимуудын байгуулсан холбооны чиг үүрэг, үйл ажиллагааг холбооны дүрмээр зохицуулна. (10(2)-р зүйл) Танхим нь хуулийн дагуу заавал хэрэгжүүлэх чиг үүргээ бусад танхим эсхүл танхимуудын холбоонд шилжүүлэх тохиолдолд төрөөс зөвшөөрөл авдаг байна.

4. ДОТООД БҮТЭЦ

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын удирдлагад Нэгдсэн хурал, Удирдах зөвлөл, Ерөнхийлөгч болон Гүйцэтгэх захирал нар багтана.

Танхимын удирдах дээд байгууллага нь Нэгдсэн хурал бөгөөд Нэгдсэн хурал нь Удирдах зөвлөл, түүний Ерөнхийлөгчийг (6(1)-р зүйл) сонгож Гүйцэтгэх захирлыг томилох (7(1)-р зүйл) бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд бусад зөвлөлийг мөн байгуулна (8-р зүйл). Түүнээс гадна Нэгдсэн хуралд тусгай саналын хороодыг (special voting groups) байгуулдаг ба эдгээр бүлгүүдийг Танхимын хариуцсан газар нутгийн эдийн засгийн онцлог болон тухайн бүлгийн эдийн засгийн ач холбогдолоос шалтгаалан бүлэг болон түүний гишүүдийн тоог тогтоодог байна (5(3)-р зүйл).

Танхимын нийт гишүүд Нэгдсэн хурлын гишүүдийг сонгох (5(1)-р зүйл) бөгөөд тухайн танхимын дүрмээс шалтгаалан 4,5 эсхүл 6 жилээр сонгогддог ба гишүүдийн тоо нь тухайн газар нутгийн эдийн засгийн бүтцээс шалтгаалан харилцан адилгүй байдаг байна.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд зааснаар Танхимын Нэгдсэн хурал дараах асуудлыг шийдвэрлэх эрхтэй байна.
Үүнд:

- Танхимын дүрэм батлах;
- Сонгуулийн журам, гишүүнчлэлийн татварын журам, тусгай татварын журам болон төлбөрийн журам батлах;

- Бизнес төлөвлөгөөг батлах;
- Гишүүнчлэлийн татвар болон тусгай татварын хэмжээг батлах;
- Тайлан хүлээн авах;
- Бусад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд үүрэг (үйл ажиллагаа) шилжүүлэх, хүлээн авах, хуулийн дагуу холбоо байгуулах болон тухайн холбоонд оролцох болон энэхүү хуулийн 1(3b)-д заасан байгууллагад оролцох;
- Олон нийтэд мэдээлэл зарлах журам;
- Энэхүү хуулийн 3(7a)-д заасан санхүүгийн дүрэм.

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5(2)-ын дагуу Нэгдсэн хурлын гишүүнд дараах шаардлагыг хангасан этгээд сонгогдох эрхтэй. **Үүнд:**

- Танхимд санал өгөх эрхтэй;
- Сонгуулийн өдрийн байдлаар насанд хүрсэн байх;
- Танхимийн хувь гишүүн эсхүл Танхимын гишүүн байгууллагыг итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх эрхтэй этгээд. Түүнчлэн, Худалдааны бүртгэлд бүртгэгдсэн Танхимын гишүүний төлөөлөх эрхтэй итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч болон тусгай эрх бүхий төрийн албан тушаалтан.

Танхим бүр сонгуулийн журамтай байх бөгөөд энэхүү журам нь дараах асуудлуудыг зохицуулсан байх ёстой байна (5(4)-р зүйл). Үүнд:

- Идэвхитэй болон идэвхигүй санал өгөх эрх;
- Санал хураалтын үйл ажиллагаа;
- Нэгдсэн хурлын гишүүнчлэлийн хугацаа;
- Нэгдсэн хурлын гишүүнчлэл дуусгавар болох нөхцөл;
- Тусгай саналын хороодын тоо;
- Тусгай саналын хорооны гишүүдийг хуваарилах, тэдгээрийн Нэгдсэн хурал дахь суудлын тоо зэрэг асуудлуудыг тусгадаг байна.

Танхимын Ерөнхийлөгч нь Удирдах зөвлөлийн даргын үүргийг гүйцэтгэх бөгөөд Нэгдсэн хурлыг зарлаж түүнийг даргалах үүрэгтэй.

Танхимын гүйцэтгэх захирлыг Нэгдсэн хурал томилох ба Танхимын дүрэмд нарийвчлан заасан журмын дагуу гүйцэтгэх захирал болон ерөнхийлөгч нар нь бүхий л эрх зүйн хэлцэл, гэрээнд болон шүүхийн өмнө Танхимыг итгэмжлэлгүйгээр төлөөлнө.

5. ТӨРИЙН ХЯНАЛТ

ХБНГУ-д Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь төрийн институт гэж үздэг учраас төрийн хяналтанд хамаардаг байна. Холбооны мужийн Эдийн засгийн яамдууд нь Танхимын зөвхөн хууль болон танхимын дүрмээ (*төрийн институт гэж үздэг тул танхимын журам, сонгуулийн журам, татварын зэрэг журмууд нь заавал биелэх шинжтэй байдаг байна*) зөрчсөн тохиолдолд л түүний үйл ажиллагаанд оролцох эрхтэй байна. (11(1)-р зүйл)

Танхимын дүрмүүд болон сонгуулийн, гишүүнчлэлийн татварын, тусгай татварын болон төлбөрийн журмуудыг Холбооны муж батладаг байна. (11(2)-р зүйл) Түүнээс гадна, танхим нь өөрийн хэрэгжүүлэх чиг үүргээ бусад танхим эсхүл танхимуудын холбоонд шилжүүлэх тохиолдолд төрөөс зөвшөөрөл авдаг ба эдгээр холбоодын дүрмийг Холбооны муж мөн баталдаг. (11(2), 11(2a) болон 11(2b)-р зүйл) Төрийн байгууллага нь Танхимын өөрийн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд баталгаа болгох үүднээс түүний хүний нөөц, санхүү болон зохион байгуулалтаа бие даан өөрөө удирдах ёсны баталгаа болгон эдгээр асуудлуудад нь оролцдоггүй байна.

ХОЕР. БҮГД НАЙРАМДАХ ФРАНЦ УЛС

Францын Марсельд 1599 онд хамгийн анхны худалдааны танхим бий болсон түүхтэй бөгөөд энэ нь өдгөөгийн Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (Chambres de commerce et d'industrie France)-ын эхлэл болсон байна⁷.

Марсель дахь анхны худалдааны танхимаас хойш 1700 - 1724 оны хооронд Dunkirk, Lyon, Rouen, Toulouse, Bordeaux гэх мэт газруудад хэд хэдэн танхим нээгдэж, 1761 онд анх удаа үйлдвэрлэгч нар өөрсдийн гэсэн танхимын төлөөллийг байгуулсан байдаг байна. Энэ нь Францын хуучин дэглэм (l'Ancien Régime)-ийн үеийн хамгийн сүүлийн худалдааны танхим байжээ⁸. 1789 оноос эхэлсэн Францын хувьсгалын нөлөөгөөр Loi Le Chapelier (14 June 1791) буюу Ле Шапелье хууль батлагдаж, Францын хуучин дэглэм (l'Ancien Régime)-ийн үеийн худалдааны танхимыг хориглосон байна⁹. Үүний дараа 1802 оноос дахин 22 худалдааны танхимыг Наполеоны үед байгуулж, 1803 онд Парисын худалдааны танхим байгуулагдаж, 1898 оноос хуулийн дагуу худалдааны танхимын тогтолцоог бүрэн хуульчилжээ.

Одоогийн Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь 2000 онд батлагдсан Францын худалдааны хуулийн дагуу зохицуулагдаж байгаа бөгөөд шинээр бизнес эхлүүлэх, Европ болон Олон улсын хамтын ажиллагаа, инноваци, сургалт, ажил эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж, 4,000 инновацийн төсөл хэрэгжүүлж, 30,000 жижиг, дунд аж ахуйн нэгж хамтран ажиллаж байна.

Өдгөө Франц улсад Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (цаашид CCI France гэх) нэг, бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим 18, үүнээс 5 нь далайн чанад дахь бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, нийт 107 нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, үүнээс Франц арал муж дахь 6 мужийн танхим, Artois, Grand Lille, Grand Hainaut, Littoral Hauts de France and Beaujolais гэсэн 5 газарт орон нутгийн танхим, далайн чанад дахь 6 орон нутгийн байгууллага ажиллаж байна.¹⁰

Франц Улсад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь Францын Арилжаа (Худалдаа)-ны хуулиар зохицуулагддаг бөгөөд энэхүү хуулинд хамгийн сүүлд 2019 оны 5-р сарын 22-нд нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

⁷ Байгууллагын түүх, Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://www.cci.fr/web/organisation-du-reseau/histoire> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

⁸ Мөн тэнд.

⁹ John Hall Stewart, A Documentary Survey of the French Revolution, New York: Macmillan, 165 – 66, (1951).

¹⁰ Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, www.cci.fr (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

1. ТАНХИМЫН ГИШҮҮНЧЛЭЛ

Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хувьд хэд хэдэн шатлал бүхийн сүлжээг байгуулсан байх тул юун түрүүнд гишүүнчлэл нь mandatory model-д тулгуурлаж, сонгуульд оролцох эрхийг олгох бөгөөд сонгуулиар сонгогдсон этгээд нь нутаг дэвсгэрийн болон бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнээр сонгогдоно (L712-1). Тус танхимын гишүүнээр сонгогдсон гишүүд нь дундаасаа ерөнхийлөгчөө сонгодог байна (L712-1).

CCI France нь Францын бүх худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дээд байгууллага бөгөөд тус CCI France-ийн нэр нь 2015 оны 5-р сарын 17-ноос өмнө нь Assembly of French Chambers of Commerce and Industry (ACFCI) байсан. Хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн үр дүнд Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим буюу CCI France гэж нэрлэгдэх болсон.

Тус CCI France-ийн удирдах байгууллага буюу Ерөнхий ассамблейгийн гишүүдийг Франц арал дахь мужийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгчид, Нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгчид, Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгчид, далайн чанад дахь худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгчид бүрдүүлдэг. Эдгээр нь дотроосоо CCI France-ийн ерөнхийлөгчийг сонгоно. Энэхүү сонгогдсон этгээд өөрийн нутаг дэвсгэрийн болон бүс нутгийн танхимын ерөнхийлөгчийн албанаас чөлөөлөгдөнө (L712-1).

CCI France-ийн Ерөнхийлөгч нь ерөнхий ассамблейн даргын чиг үүргийг гүйцэтгэж, танхимыг хуулийн дагуу төлөөлөх бүрэн эрхтэй этгээд байна (L712-1). CCI France-ийн Ерөнхийлөгчийг сонгох, саналыг тоолох журмыг захиргааны ерөнхий шүүхийн тогтоолоор тодорхойлно (L712-1).

Нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхий ассамблей нь бүс нутгийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнээр сонгогдсон гишүүд дундаасаа ерөнхийлөгчөө сонгоно. Хэрвээ тухайн гишүүн нь бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгчөөр сонгогдвол нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгчийн албанаас чөлөөлөгдөнө. Нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгч нь өөрийн харъяалагддаг бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дэд ерөнхийлөгч байна (L712-1).

Нутаг дэвсгэрийн болон бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүд нь 5 жилийн хугацаатайгаар сонгогдоно (L713-1).

Сүлжээн дэх нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд болох танхимын гишүүн нь 15-аас дээш жилийн хугацаатайгаар гишүүнээр ажиллах боломжгүй. Гэхдээ

өөрийн бүрэн эрхийн хугацаандаа 15 дахь жилдээ хүрвэл тухайн бүрэн эрхийн хугацаагаа дуустал ажиллаж болно (L713-1).

Францын худалдааны хуулийн L713-11 дахь зүйлийн дагуу гишүүдийг сонгох сонгуульд оролцогчид нь арилжааны, аж үйлдвэрийн болон үйлчилгээний гэсэн гурван категорид хуваагдан саналаа өгнө.

Худалдааны хуулийн L713-1-II-т заасны дагуу дараах субъектууд сонгогч байж болно. **Үүнд:**

1. Шууд саналаа өгөх эрхтэй субъектууд нь:
 - а) Худалдааны болон компанийн бүртгэлд бүртгэгдсэн merchant буюу арилжаа эрхлэгчид нь шууд саналаа өгөх эрхтэй. Гэхдээ бүртгэлээ хийсэн газрын харъяалах нутаг дэвсгэрийг хариуцдаг худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сонгуульд оролцоно.
 - б) Компанийн менежер бөгөөд худалдааны болон компанийн бүртгэлд бүртгэгдсэн этгээд байх,
 - с) Өмнөх а болон в-д заасан этгээдийн эхнэр болон нөхөр,
 - д) Францад бүртгэлтэй худалдааны хөлгийн ахмад бөгөөд зогсоол нь тухайн танхимын харъяалах дүүрэгт байдаг бол,
2. Төлөөлөгчөөрөө дамжуулан сонгуульд оролцох эрхтэй субъектууд:
 - а) Худалдааны хуулийн L210-1-д заасан арилжааны компаниуд болон аж үйлдвэрийн болон арилжааны чиглэлээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд бөгөөд удирдах газар нь тухайн дүүрэгт байдаг байх,
 - б) L713-1-II-ийн 1-ийн а болон в-д заасан этгээд болон 2-ийн а-д заасан хуулийн этгээд бөгөөд өөрсдийн сонгох эрхийг хэрэгжүүлэх дүүрэг байхгүй бол,
 - с) Арилжааны компани ба удирдах байгууллага нь далайн чанадад байдаг бөгөөд арилжааны болон компанийн бүртгэлд бүртгэгдсэн хамаарал бүхий этгээд байгаа бол.

Сонгуулийн саналыг олонхийн саналаар шийдэх бөгөөд гэхдээ хоёр нэр дэвшигч адил тооны санал авбал насаар ахмадыг нь сонгогдсонд тооцно (L713-16). Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнд нэр дэвшигчид нь эсрэг хүйсний хүмүүс байна (L713-16).

2. ТАНХИМЫН САНХҮҮЖИЛТ

Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээн дэх нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн санхүүжилт нь дараах эх үүсвэртэй байхаар хуульчилсан байна (L710-1). **Үүнд:**

1. Хууль болон бусад эрх зүйн хэм хэмжээгээр тухайн танхимд хураах эрх олгосон бүх төрлийн татварын орлого;
2. Тухайн танхимын явуулдаг үйл ажиллагаанаас олсон орлого, хөлс;
3. Салбар, нэгжийн үйл ажиллагаанаас хүртэх хувь;
4. Татаас, хандив, өв залгамжлалын дагуу хүлээн авсан хөрөнгө.

Мөн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээн дэх нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд нь түүний удирдлагыг хэрэгжүүлэгч төрийн байгууллагын зөвшөөрөлтэйгээр sociétés civiles буюу иргэний компани болон sociétés par actions буюу хувьцаат компанийг үүсгэн байгуулахад оролцох боломжтой бөгөөд гагцхүү тухайн компанийн зорилго нь танхимын зорилготой адил байх ёстой (L710-1).

3. ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

Францын Худалдааны хуулийн L710-1-д зааснаар Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээ нь эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих, бүс нутгийн төлөвлөлтөд хувь нэмрээ оруулах, бизнес болон өөрсдийн хамтрагчдыг дэмжих чиг үүрэгтэй бөгөөд тогтоолоор батлагдсан нөхцлийн дор өөрийн чиг үүргийг гүйцэтгэхэд шууд хамааралтай бүхий л чиг үүргийг гүйцэтгэнэ гэж ерөнхий байдлаар хуульчилж өгсөн байна.

Түүнчлэн тус улсын танхимын нэг онцлог нь өөрийн чиг үүргийн хүрээнд эмэгтэй болон эрэгтэйчүүдийн тэгш байдлыг хангахад хувь нэмрээ оруулах ёстой бөгөөд ялангуяа эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийг дэмжих чиг үүргийг тусгайлан гүйцэтгэдэг байна (L710-1).

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээнд багтаж буй байгууллага нь дараах чиг үүргийг гүйцэтгэхээр хуульчилсан. **Үүнд:**

1. Хууль болон бусад дүрэм, журмын дагуу олгосон ерөнхий ашиг сонирхолд тулгуурласан чиг үүргийг гүйцэтгэх (L710-1-1);
2. Өрсөлдөөний тухай хуульд заасны дагуу бизнес шинээр эрхлэгчид болон бусдын аж ахуйн үйл ажиллагааг шилжүүлэн авсан этгээдүүдийг дэмжих, холбох, зөвлөгөө өгөх зэрэг чиг үүргийг гүйцэтгэх (710-1-2);
3. Компаниудын олон улсад гарах, өрсөлдөх боломжийг хангах, экспортын үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор дэмжих, зөвлөгөө өгөх чиг үүргийг гүйцэтгэх (710-1-3);
4. Өөрийн байгуулж, удирдаж, санхүүжүүлдэг нийтийн болон хувийн байгууллагаар дамжуулан мэргэжлийн тодорхой сургалтыг явуулах чиг үүргийг гүйцэтгэх (710-1-4);
5. Боомт болон нисэх буудлуудын тодорхой байгууламжийг бий болгох, удирдах чиг үүрэг (710-1-5);

6. Нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн зүгээс олгосон чиг үүргийг хэрэгжүүлэх (710-1-6);
7. Төрийн эрх бүхий байгууллагын зүгээс хүсэлт гаргасны дагуу аж үйлдвэр, худалдаа, арилжаа, үйлчилгээ, эдийн засгийн хөгжил, мэргэжлийн сургалт, дадлага болон бүс нутгийн төлөвлөлттэй холбоотой мэргэжлийн зөвлөгөө, зөвлөмж гаргах, судалгаа хийх чиг үүргийг гүйцэтгэх (710-1-7).

CCI France нь Францын нийт худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээг удирдах чиг үүргийг гүйцэтгэдэг (L711-16). **Үүнд:**

1. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээний үндэсний стратегийг хөгжүүлэх, боловсруулах;
2. Сүлжээний гишүүн нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн оролцоог зохицуулсан стандартыг баталж, мөрдүүлэх;
3. Үндэсний хэмжээний төслийг хэрэгжүүлэх болон ийнхүү хэрэгжүүлэх эрхийг сүлжээний өөр гишүүн нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдэд шилжүүлэх;
4. Франц арал дахь танхимуудад техникийн, санхүүгийн болоод хууль, эрх зүйн туслалцааг үзүүлэх;
5. Сүлжээний бүх гишүүдтэй гэрээ байгуулах эрхтэй;
6. Бусад гишүүдийн өмнөөс худалдан авах ажиллагааг явуулах эрхтэй;
7. Хувийн эрх зүйн гэрээг байгуулахад түүнийг хөлс болон ажилд авах нөхцлийг тодорхойлох;
8. Захиргааны ерөнхий шүүхийн тогтоолын дагуу CCI France-ийн Ерөнхийлөгчийн саналын үндсэн дээр бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхий захирлыг томилох;
9. Өөрийн санаачлагаар болон сүлжээний гишүүн нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн хүсэлтээр аудитын шалгалт хийлгэх;
10. Далайн чанад дахь Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагааг нэгтгэн удирдах;
11. Сүлжээний гишүүн танхимын хүсэлтээр танхим хоорондын маргааныг шийдвэрлэхээр эвлэрүүлэн зуучлал явуулах;
12. Сүлжээний гишүүн танхимын үл хөдлөх хөрөнгийн талаарх бүртгэл, тооллогыг явуулах эрхтэй.

Дээрх дурьдсан CCI France-ийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх нөхцлийг захиргааны ерөнхий шүүхийн зүгээс тогтооно.

Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь Францын Худалдааны хуулийн L710-1-т заасан нийтлэг чиг үүргийг мөн адил гүйцэтгэнэ (L711-7). **Үүнд:**

1. Тухайн бүс нутгийн зөвлөлд бизнесийг дэмжих төлөвлөгөөтэй холбоотой өөрийн саналыг хүргүүлэх;

2. Бүс нутгийн төлөвлөгөө болон нутаг дэвсгэрийн төлөвлөгөөг боловсруулахад оролцох;
3. Нутаг дэвсгэрийн төлөвлөлтийн хуульд заасны дагуу тухайн нутаг дэвсгэрийн байгууллагуудын төлөвлөгөөг боловсруулахад оролцох;
4. Дэд бүтцийн болон байгууламж барих төсөлд голлох үүрэгтэйгээр оролцох, ялангуяа тээврийн төсөл, мөн өөрийн чиг үүргийг гүйцэтгэхтэй холбоотой аливаа үйлчилгээг хэрэгжүүлэх;
5. Төр, бүс нутаг болон бусад нутаг дэвсгэрийн удирдлага, нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдтэй гэрээ байгуулах;
6. Les établissements d'enseignement supérieur consulaire¹¹ буюу Дээд боловсролын байгууллагыг удирдахад оролцох эрхтэй бөгөөд хувьцаа эзэмшигч болох боломжтой.

Харин Франц арал дахь нутаг дэвсгэрийн болон мужийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь өөрийн үйл ажиллагаа явуулдаг нутаг дэвсгэрийн хүрээнд аж үйлдвэрлэл болон арилжаа, худалдаа, үйлчилгээ эрхэлдэг компаниудад дараах үйлчилгээг үзүүлэх чиг үүргийг гүйцэтгэдэг (L711-3). **Үүнд:**

1. Гарааны бизнесийн төвийг байгуулж, үйл ажиллагааг нь эрхлэн явуулах;
2. Дэд бүтцийн болон тодорхой байгууламжийг барих төсөлд голлон оролцох, эсхүл өөрсдийн чиг үүрэгт хамаарах бүхий л үйлчилгээг удирдаж, эрхлэн явуулах;
3. Төр болон нутаг дэвсгэрийн засаг, захиргааны нэгж, бусад нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд (établissements publics)-тэй дэд бүтэц, байгууламж эсхүл өөрийн чиг үүргийг гүйцэтгэхтэй холбоотой үйлчилгээ, ялангуяа тээвэрлэлтийн үйлчилгээтэй холбоотой гэрээ байгуулах;
4. Conseil d'Etat буюу Захиргааны дээд шүүх¹²-ийн тогтоолд заасан нөхцлийн дагуу бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын байнгын төлөөлөгч байх тохиолдолд, төрийн албан хаагчийг ажилд авах бөгөөд энэ нь тус танхимын чиг үүргийг гүйцэтгэхэд зайлшгүй шаардлагатай байна. Гэхдээ төрийн албан хаагчийг хувийн эрх зүйн хүрээнд ажилд авах бөгөөд хэрэв аж үйлдвэрийн, боомт болон нисэх буудлын дэд бүтэцтэй холбоотой ажил, үйлчилгээг үзүүлэх тохиолдолд зайлшгүй шаардлагатай бол нийтийн эрх зүйн хүрээнд төрийн албан хаагчийг авч ажиллуулна.
5. Мөн Франц арал дахь нутаг дэвсгэрийн болон мужийн танхим нь өөрсдийн чиг үүргийг гүйцэтгэхтэй холбоотойгоор өөрийн үйл ажиллагаа

¹¹ Энэ нь sociétés par actions буюу хувьцаат компанийн нэг төрөл бөгөөд долоогоос доошгүй хувьцаа эзэмшигчтэй байх шаардлагатай бөгөөд хувьцаа эзэмшигчид нь merchant гэж тооцогддоггүй sociétés anonyme гэх төрөлд нь хамаардаг дээд боловсролын байгууллага юм. Жишээ нь ESCP business school гэх мэт сургуулийг дурьдаж болно. Хувьцаа эзэмшигч нь бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон төгсөгчдийн холбоо, сургуулийн сан байх жишээтэй. ESCP Бизнес, www.escpeurope.eu (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

¹² Монгол Улсын ном, зохиолд судлаачид “захиргааны дээд шүүх” гэх нэр томъёог ашигласан байх тул уг нэр томъёог ашиглалаа.

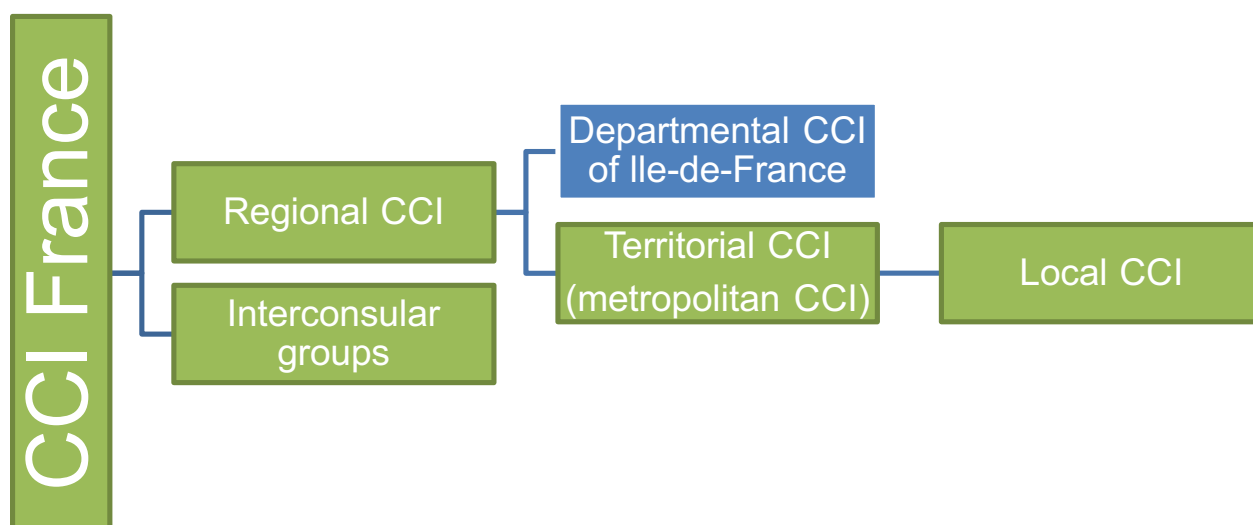
явуулдаг нутаг дэвсгэр дэх компаниудын талаарх эдийн засгийн мэдээллийг цуглуулж ажиллана. Энэхүү мэдээллийг гарааны бизнесийн төвөөр дамжуулан цуглуулж, хадгалах бөгөөд зөвхөн өөрсдийн чиг үүргийг гүйцэтгэх зорилгоор ашиглана.

Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь өөрт хамаарах Франц арал дахь нутаг дэвсгэрийн болон мужийн танхимыг удирдаж, дэмжих чиг үүргийг гүйцэтгэхээр хуульчилсан байдаг (L711-8).

4. ТАНХИМЫН ДОТООД БҮТЭЦ

Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээ нь дотроо Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (Chambres de commerce et d'industrie France, CCI France), Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (des chambres de commerce et d'industrie de région), нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (des chambres de commerce et d'industrie territoriales), орон нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (des chambres de commerce et d'industrie locales), Франц арал мужийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (des chambres de commerce et d'industrie départementales d'Ile-de-France), Харилцан туслалцах нэгдэл (des groupements interconsulaires)-ийг тус тус байгуулж болно. Харилцан туслалцах нэгдэл нь хэд хэдэн бүс нутгийн болон нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимаас бүрдэнэ (L710-1).

Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээтэй байх (L.710-1) бөгөөд тус сүлжээг тэргүүлэгч нь Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (Chambres de commerce et d'industrie France, CCI France) байна. Зөвхөн Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим буюу CCI France нь тухайн сүлжээг төрийн болон Европын холбооны өмнө, олон улсад төлөөлөх бүрэн эрхтэй байдаг. Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтцийг доорхи схемээр илэрхийлсэн болно.



Дээрх схемд харуулсны дагуу CCI France нь сүлжээг тэргүүлэгч байх бөгөөд бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд хамаарах орон нутгийн танхим, Франц арал дахь Парисын бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд хамаарах Франц арлын буюу мужийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь хуулийн этгээдийн эрхгүй байдаг (L710-1). Мөн дээрх схемд саарал өнгөөр тэмдэглэсэн сүлжээний гишүүд нь нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд байх боловч, эдгээр нь өөрсдийн чиг үүргийг гүйцэтгэхдээ хувийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн хувиар явуулах бөгөөд энэ талаарх журмыг CCI France-ын ерөнхийлөгч болон L712-11-т заасан үйлдвэрчний эвлэлийн төлөөлөгчид хамтран батална (L710-1).

Орон нутгийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь бүс нутгийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд хамаарахаар хуульчилсан байна (L711-1).

Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь тухайн бүс нутаг бүрт тогтоолын үндсэн дээр байгуулагдана. Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаа явуулах газар нутаг нь бүс нутаг эсхүл Корсика (Corsica буюу газар дундын тэнгист байрлах Францын 18 бүс нутгийн нэг) байна (L711-6). Бүс нутгийн танхимын удирдах газрыг түүнд хамаарах нутаг дэвсгэрийн болон мужийн танхимтай зөвшилцөж байрлах газрыг нь тогтооно (L711-6).

Хэрвээ тухайн бүс нутаг нь хуваагдахгүй, дотроо нэг л нутаг дэвсгэрийн танхимтай байвал нэг нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд бүс нутгийн болон нутаг дэвсгэрийн танхимын чиг үүргийг давхар гүйцэтгэнэ. Гэхдээ нэршлийн хувьд бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим байна (L711-6).

Гэхдээ бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимууд нь хоёр болон түүнээс дээш бүс нутгийг хариуцан ажиллаж болно. Энэ тохиолдолд захиргааны дээд шүүхийн тогтоол гарсан байхыг шаардана (L711-6).

CCI France-ын удирдах чиг үүргийг гүйцэтгэдэг байгууллага (General Assembly)-ыг Франц арал (Ile-de France)-ын танхим, нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, Үндсэн хуулийн 74-р зүйлийн дагуу зохицуулагддаг далайн чанад дахь мужийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын ерөнхийлөгч нар бүрдүүлдэг байна (L 711-15).

Францын Худалдааны хуулийн L712-1-ийн дагуу Францын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сүлжээн дэх нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн хувиар үйл ажиллагаа явуулдаг танхимуудын хувьд тэдгээрийн эрх барих дээд байгууллага нь General Assembly буюу Ерөнхий ассамблей байна.

Худалдааны хуулийн L710-1-д заасны дагуу CCI France, Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, Нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, Харилцан туслалцах нэгдэл нь нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд байна гэж заасан. Тиймээс эдгээр танхимын хувьд эрх барих дээд байгууллага нь ерөнхий ассамблей байна.

5. ТӨРИЙН ХЯНАЛТ

CCI France, бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, нутаг дэвсгэрийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, харилцан туслалцах нэгдэл нь нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд (établissements publics¹³) байх бөгөөд эдгээр нь төрийн удирдлага дор байх ёстой (L710-1).

¹³ Тус ойлголт нь Францын Захиргааны эрх зүйн хувьд авч үзэгддэг төдийгүй, тодорхойлолтын хувьд хэд хэдэн онолын ойлголт байгааг анхаарах зайлшгүй шаарлагатай. R.Connons, La Notion D'Etablissement Public en Droit Administratif Francais (1959) at 31. Ийм хуулийн этгээдэд мужийн галт унтраах алба, сургуулийн сан, шашны байгууллага хамаардаг байна. Ерөнхий агуулга нь нийтийн байгууламжийг ашигладаг хуулийн этгээд гэсэн утгыг илэрхийлж буйг энд зайлшгүй анхаарах шаардлагатай болно. Монгол Улсад нэр томъёоны нэг мөр хэвшээгүй байгаа учраас нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд гэх нэр томъёог хэрэглэлээ.

ГУРАВ. БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

Бүгд Найрамдах Казахстан Улс нь хувийн эрх зүйн чиг хандлагыг баримталдаг, сайн дурын гишүүнчлэлтэй худалдаа аж үйлдвэрлэлийн танхимын тогтолцоотой байсан бөгөөд 2005 оны “Худалдаа аж үйлдвэрлэлийн танхимын тухай хууль”-ийг дагаж мөрддөг байсан.

Тухайн цаг үед 700 гаруй холбоод байгуулагдсан боловч хэд хэдэн асуудлаас болж нийт аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхол хамгаалагдаж чадахгүй байсан байна. Учир нь, нэгт, ихэнхи холбоодууд нь томоохон хотуудад төвлөрсөн буюу 1/3 нь Алматыд бүртгэлтэй байв. Хоёрт, холбоодуудын хамрах хүрээ маш бага буюу 2-3% байсан бөгөөд эргэх холбоо маш муу, холбоодуудын ажилд бизнесийн оролцоо маш бага байв. Ялангуяа нийт 800 000 гаруй идэвхитэй бизнесийн 90%-ийг эзэлдэг хөдөө орон нутгийн болон жижиг хотын бизнесүүд холбоодын үйл ажиллагаанд хамрагдаж чадахгүй байв.

Түүнчлэн ихэнхи холбоодууд мэргэжилтэн, шинжээчдийн нөөцөөр дутмаг байснаас төрийн байгууллагын өмнө бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хангалттай хамгаалж чадахгүй байсан бөгөөд улс хоорондын Гаалийн холбоо бий болсоноор эл асуудал улам хурцадсан байв. ОХУ-ын Аж үйлдвэр, аж ахуй эрхлэгчдийн холбоонд 2 000 мэргэжилтэн бүртгэгдсэн байсан боловч Казахстаны зарим холбоодуудад нэг ч мэргэжилтэн байсангүй. Иймд улс хоорондын интеграцчлалын үед Казахстаны бизнесийн ашиг сонирхол хаягдах аюул улам ихссэн байв.

Иймд Казахстан улс бизнес, аж ахуй эрхлэгчдийнхээ эрх, ашиг сонирхлыг бүрэн хамгаалах зорилгоор 2013 онд эрх зүйн шинэчлэл хийж Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын Үндэсний аж ахуй эрхлэгчдийн танхимын тухай хууль (О Национальной палате предпринимателей Республики Казахстан) (цаашид “ҮААЭТХ” гэх)-г баталсан байна.

Энэхүү хуулинд “Атамекен” Үндэсний танхим нь бизнес, аж ахуй эрхлэгчдийн холбоод, танхимуудын албан ёсны толгой байгууллага болж, нэгдсэн удирдлагын системд оруулсан бөгөөд Казахстан улсын бүх аж ахуй эрхлэгч нэгж, байгууллага заавал гишүүнчлэлтэй болж хамрах хүрээгээ үнэмлэхүй болгосноор том, дунд, жижиг, хөдөө орон нутгийн бүх бизнесийг хамруулж чадсан байна. Ингэснээр хөдөө орон нутгийн жижиг бизнесүүд хүртэл ашиг сонирголоо төлөөлүүлэх, танхимын үйлчилгээ болон зах зээлийн мэдээлэл авах болон бусад боломжууд тэдгээрт нээлттэй болсон байна.

ҮНДЭСНИЙ АЖ АХУЙ ЭРХЛЭГЧДИЙН ТАНХИМЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН БҮТЭЦ, ЗОХИЦУУЛАЛТ

ҮААЭТХ-ийн хуулиар Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын Үндэсний аж ахуй эрхлэгчдийн танхим (цаашид “*Үндэсний танхим*” гэх)-ын эрх зүйн байдлыг баталгаажуулсан бөгөөд энэхүү хуулийн 1-р зүйлийн 1.2-т заасны дагуу дараах зорилгоор байгуулагдсан ашгийн бус аж ахуй эрхлэгчдийн холбоо гэж заасан байна. **Үүнд:**

- аж ахуй эрхлэгчдийн санаачилгыг хэрэгжүүлэхэд хууль эрх зүйн, эдийн засгийн болон нийгмийн таатай нөхцөл бүрдүүлэх;
- Казахстан улсын төрийн байгууллага болон бизнес эрхлэгчдийн хоорондын харилцан ашигтай түншлэлийг хөгжүүлэх;
- аж ахуй эрхлэгчдийн нэгдэл болон хуулийн этгээдийн статустай холбооны үйл ажиллагааг дэмжих, идэвхитэй байхад туслалцаа үзүүлэх юм.

1. ЗАРЧИМ

ҮААЭТХ-ийн 4 дүгээр зүйлийн дагуу Үндэсний танхим нь дараах зарчим дээр тулгуурлан үйл ажиллагаа явуулдаг байна. **Үүнд:**

- Бие даан үйл ажиллагаа явуулах;
- Бүх аж ахуй эрхлэгчид тэгш эрхтэй байх;
- Улсын гадаадын болон дотоодын үндсэн бодлогод харшлахгүй шийдвэр гаргах;
- Үйл ажиллагаагаа ил тод явуулах, гишүүдэд тайлагнах, хариуцлагатай ажиллах;
- Шийдвэр гаргах болон хэрэгжүүлэхэд үр дүнтэй, эмх цэгцтэй болон түргэн ажиллах;
- Салбарын, салбар-дундын болон бүс нутгийн холбоодыг хөгжүүлэх;
- Бизнесийн нийгмийн хариуцлагыг мөрдөх;
- Бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээний аюулгүй байдлыг хангах, хүний амьдрал, эрүүл мэнд болон хүрээлэн буй орчинд хөнөөлгүй байдлыг хангах; болон
- Нийгэм болон аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхолын тэнцвэртэй байдлыг хангах байна.

2. **ТАНХИМЫН ГИШҮҮНЧЛЭЛ**

Казахстаны Үндэсний танхим нь заавал гишүүнчлэлтэй байх зарчимыг дагаж мөрдөнө гэж ҮААЭТХ-ийн 4 дүгээр зүйлийн 4.2 болон 28 дугаар зүйлийн 28.1¹⁴-т заасан байдаг. Өөрөөр хэлбэл Казахстан улсад бүртгэлтэй аж ахуй эрхлэгч бүр энэхүү хуулийн дагуу танхимын гишүүн болох үүрэгтэй байна.

Мөн хуулийн 1 зүйлийн 1.1-1-д заасны дагуу аж ахуй эрхлэгч гэдэгт БНКУ-д бүртгэлтэй, түүний нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулдаг дараах этгээдүүдийг хамаардаг байна. **Үүнд:**

- Арилжааны хуулийн этгээдүүд
- Хувиараа бизнес эрхлэгчид
- Фермерийн аж ахуйчид багтана.

¹⁴ ҮААЭТХ-ийн 28.1-р зүйл “Энэхүү хуульд өөрөөр заагаагүй бол Үндэсний танхимын гишүүнээр худалдаа аж үйлдвэр эрхлэгч байна.”

ҮААЭТХ-ийн 4.2-р зүйлд Казахстан улсын хуулийн дагуу өөр ашгийн бус байгууллагад эсхүл засгийн газрын байгууллагад гишүүн болохыг үүрэгдсэн этгээд нь Үндэсний танхимын гишүүнд хамаарахгүй байна.

ҮААЭТХ-ийн 28.1-р зүйлд гишүүн болгон заавал гишүүнчлэлийн татвар төлөх үүрэгтэй (28.3-р зүйл), гишүүд бүр тэгш эрхтэй (28.4-р зүйл), Үндэсний танхим нь гишүүдийнхээ үйл ажиллагаанд оролцохгүй байх (28.5-р зүйл) бөгөөд тэдгээрийн хооронд үүссэн маргаан нь Казахстан улсын хуулийн дагуу шийдвэрлэнэ (28.6-р зүйл) гэж заан гишүүдийнхээ хараат бус байдлыг тогтворжуулдаг байна.

Үндэсний танхимын гишүүд дараах эрхтэй байна. **Үүнд:**

- Үндэсний танхимын мэргэжлийн дэмжлэг авч, хамгаалалт эдлэх бөгөөд түүний дүрэмд заасан үйлчилгээг авах;
- Үндэсний танхимын удирдлагыг сонгох, удирдлагаар сонгогдох;
- Үндэсний танхимд бичгэн хүсэлт гаргаж, түүний эрх хэмжээний хүрээнд нийцсэн хариулт авах болон танхимын үйл ажиллагааг сайжруулах талаар санал гаргах;
- Энэхүү хууль болон Үндэсний танхимын дүрмийн хүрээнд түүний удирдлаганд оролцох;
- Үндэсний танхимаас зохион байгуулж буй сургалт, мэргэшил дээшлүүлэх болон давтан сургалтуудад хамрагдах;
- Төрөл бүрийн салбарын хараат бус шинжээчдийн үйлчилгээ зэрэг мэргэшсэн мэдээлэл шинжилгээний дэмжлэг авах;
- Үндэсний танхимын дүрэмд заасны дагуу түүний үйл ажиллагааны талаарх тайлантай танилцах; болон
- БНКУ-ын хууль тогтоомжийн актад заасан бусад эрхийг эдлэнэ.

3. ТАНХИМЫН САНХҮҮЖИЛТ

Үндэсний танхимын санхүүжилт нь гишүүнчлэлийн татвар, үйлчилгээний хөлс болон бусад орлогоос бүрддэг байна. (16.1, 16.4-р зүйл)

Үндэсний танхимын аж ахуйн үйл ажиллагаанаас олсон орлогыг зөвхөн танхимын зориулалтаар ашиглах бөгөөд түүний гишүүдэд хуваарилах эрх байхгүйг тусгайлан зүйлчилсэн байна.

2019 оны байдлаар Үндэсний танхимын нийт орлогын 60,7%-ийг гишүүдийн татвар бүрдүүлсэн бол 39,1%-ийг үзүүлсэн үйлчилгээний хөлс бөгөөд 0,2% нь бусад төрлийн орлого бүрдүүлсэн байна.¹⁵

4. ГИШҮҮНЧЛЭЛИЙН ТАТВАР

Үндэсний танхимын гишүүн бүр заавал гишүүнчлэлийн татвар төлөх үүрэгтэй. Гишүүнчлэлийн татварын хэмжээг хуулиар хатуу тогтоогоогүй байдаг бөгөөд Үндэсний танхим нь татварын хэмжээг жил бүрийн 6-р сарын 1-ны

¹⁵ Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын “Атамекен” Үндэсний аж ахуй эрхлэгчдийн танхим, <https://atameken.kz/ru/pages/749-byudzh-et-i-finansovaya-otchetnost> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

өдрөөс өмнө олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдэгддэг байна. (29.1-р зүйл)

Татвар төлөх гишүүдийг гурван үндсэн бүлэгт хуулиар хуваадаг (29.2-р зүйл) бөгөөд эдгээр бүлгүүд доторх шатлалыг танхимын Их хурал тогтоодог байна (29.3-р зүйл). Үндсэн гурван бүлгийг дараах байдлаар тогтооно. **Үүнд:**

1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хэрэгжих Бүгд найрамдах улсын төсвийн тухай хуулиар тогтоосон өмнөх тайлант жилийн сарын тооцооны дундаж үзүүлэлтийг

1. 60,000 дахин үржүүлсэн хэмжээнээс хэтрэхгүй жилийн нийт орлоготой этгээд 1-р бүлэгт;
2. 60,000 дахин үржүүлсэн хэмжээнээс их бөгөөд 1,500,000 дахин үржүүлсэн хэмжээнээс хэтрэхгүй жилийн нийт орлоготой этгээд 2-р бүлэгт;
3. 1,500,000 дахин үржүүлсэн хэмжээнээс их жилийн нийт орлоготой 3-р бүлэгт тус тус хамаарна.

Сарын тооцооны үзүүлэлтийг жил болгон тогтоодог. Жишээ нь: 2020 онд мөрдөгдөх сарын тооцооны үзүүлэлт нь 2,651 тэнги байсан бол 2019 оных нь 2,525 тэнги байсан байна.¹⁶

Үндэсний танхим нь гишүүний төлөх татварыг “Татвар болон төсөвт суух бусад төлбөрийн үүргүүдийн тухай” хуулийн дагуу улсын төсөв бүрдүүлэгч байгууллагуудаас ирүүлсэн мэдээлэл дээр үндэслэн тогтоодог байна. (29.4-р зүйл)

Гишүүд нь татвараа гурван хэсэгт буюу 5 дугаар сарын 25-ны өдөр, 8 дугаар сарын 25 болон 11 дүгээр сарын 25-ны өдрийн дотор хувааж төлж болдог байна. (29.5-р зүйл)

Татвараас чөлөөлөх: Гишүүний нийт ажиллагсдын 51-с дээш хувь нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байх тохиолдолд түүнийг гишүүнчлэлийн татвараас чөлөөлдөг байна. (29.6-р зүйл)

5. ТАНХИМЫН ТОГТОЛЦОО

ҮААЭТтХ-ийн 3-р зүйлийн 3.3-т заасны дагуу Үндэсний танхим нь дараах хэлбэрийн тогтолцоотой байна. **Үүнд:**

1. Улсын түвшинд:
 - а) Үндэсний танхим;
 - б) Үндэсний танхимаар магадлан итгэмжлэгдсэн:
 - Салбар эсхүл салбар-дундын үндэсний холбоо;
 - Үндэсний танхимаар магадлан итгэмжлэгдсэн жижиг, дунд, том аж ахуйн үндэсний холбоо;

¹⁶ Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын сарын тооцооны үзүүлэлт (1995 – 2020 оны архив) https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1026672 (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

- Аж ахуйн үйл ажиллагааны чиглэлийн өөрөө удирдах байгууллага.

2. Орон нутгийн түвшинд:

- а) Бүс нутаг, улсын хэмжээнд ач холбогдолтой хот болон нийслэлийн танхим (цаашид “бүс нутгийн танхим” гэх)
- б) Бүс нутгийн танхимаар магадлан итгэмжлэгдсэн:
 - Салбар эсхүл салбар-дундын бүс нутгийн холбоо;
 - Үндэсний танхимаар магадлан итгэмжлэгдсэн жижиг, дунд, том аж ахуйн бүс нутгийн холбоо;
 - Орон нутгийн болон улсын болон орон нутгийн хэмжээнд ач холбогдолтой хот болон нийслэлийн холбоо болон аж ахуйн үйл ажиллагааны чиглэлийн өөрөө удирдах байгууллага;
 - Дүүргийн болон дүүргийн хэмжээний холбоо болон аж ахуйн үйл ажиллагааны чиглэлийн өөрөө удирдах байгууллага.

3. Хот болон дүүргийн түвшинд:

Холбогдох орон нутаг, улсын болон орон нутгийн ач холбогдолтой хот болон нийслэл, түүнчлэн дүүргийн хэмжээний хот дахь Бүс нутгийн танхимуудын салбар (цаашид “Бүс нутгийн танхимын салбар” гэх)

4. ҮААЭТтХ-ийг хэрэгжүүлэх зорилгоор Үндэсний танхимын оролцоотой үүсгэн байгуулагдсан хуулийн этгээд.

5. Гадаад улсад байрших Үндэсний танхимын салбар, төлөөлөгчийн газар.

6. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

ҮААЭТтХ-ийн 3-р бүлэгт Үндэсний танхимын чиг үүрэг болон танхимын тогтолцооны дагуу чиг үүрэг хэрэгжүүлэх шатлалыг тогтоосон байдаг.

ҮААЭТтХ-ийн 8-р зүйлд дараах шатлалаар ҮААЭТтХ болон Казахстан улсын бусад хуульд заасан чиг үүргүүдийг хэрэгжүүлдэг байна. **Үүнд:**

1. Казахстан улсын Парламент, Засгийн газар болон төрийн төв байгууллагуудтай, тэдгээрийн үйл ажиллагаатай холбоотойгоор улсын хэмжээнд хэрэгжүүлэх чиг үүргийг Үндэсний танхим;
2. Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, гүйцэтгэх засаглал болон төлөөллийн байгууллагуудтай, тэдгээрийн үйл ажиллагаатай холбоотойгоор орон нутгийн хэмжээнд хэрэгжүүлэх чиг үүргийг Бүс нутгийн танхим;
3. Гадаадын болон олон улсын байгууллагатай холбоотой хэрэгжүүлэх, түүнчлэн аж ахуй эрхлэгчдийн гадаад эдийн засгийн үйл ажиллагааг хөгжүүлэх болон Казахстан улсад гадаад хөрөнгө оруулалт татах олон улсын хэмжээнд хэрэгжүүлэх чиг үүргийг Үндэсний танхим, түүний гадаад улсад байрлах салбар, төлөөлөгчийн газар болон түүний үүсгэн байгуулсан бусад хуулийн этгээд тус тус хэрэгжүүлнэ.

Үндэсний танхимын хэрэгжүүлэх чиг үүрэг

1. Аж ахуй эрхлэгчдийн эрх болон хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах (ҮААЭТмХ-ийн 9-р зүйл)

Үндэсний танхим нь олон улсад, гадаад болон дотооддоо аж ахуй эрхлэгчдийнхээ эрх болон хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалдаг байна.

Энэ чиг үүргийн хүрээнд Үндэсний танхим нь:

- a) Казахстан улсын Засгийн газар, Парламент болон бусад захиргааны байгууллагад аж ахуйн салбарын ашиг сонирхлыг төлөөлөх;
- b) Аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй эрх зүйн норматив баримт бичиг боловсруулах ажиллагаанд оролцох;
Үл хамаарах нөхцөл: (1) Төв болон нутгийн захиргааны байгууллагын эрх зүйн норматив акт (2) Хорио цээрийн бүс тогтоох болон чөлөөлөх тухай шийдвэр (3) Хорио цээр болон хязгаарлалтын арга хэмжээ тогтоох болон чөлөөлсөн шийдвэр (4) Байгаль орчин болон технологийн асуудал гарсантай холбоотойгоор онцгой байдал зарлах шийдвэр.
- c) Хувийн аж ахуйн салбарын ашиг сонирхлыг хөндөж буй хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хууль болон бусад эрх зүйн норматив актын төсөлд мэргэжлийн дүгнэлтийг зайлшгүй гаргах;
- d) төв болон (эсвэл) орон нутгийн захиргааны байгууллагын аж ахуйн чиглэлээр явуулж буй үйл ажиллагааны чиг үүргээ өрсөлдөөнт орчинд шилжүүлэх тухай санал боловсруулж, танилцуулах;

Үл хамаарах нөхцөл: Засгийн газрын санхүүгийн байгууллага болон санхүүгийн зах зээлд хяналт тавих чиг үүрэг.

- i. Үндэсний танхимд магадлан итгэмжлэгдсэн аж ахуй эрхлэгч болон түүний нэгдэл нь төв болон (эсхүл) орон нутгийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийг өрсөлдөөнт орчинд шилжүүлэх ажиллагаанд зохицуулалт хийх;
- ii. төв болон (эсхүл) орон нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран тэдгээрээс шилжүүлж болох чиг үүргийг сонгох;
- iii. энэхүү асуудалтай холбоотой шилжүүлэхээр санал болгож буй чиг үүргийн талаар санал цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, олон нийтэд мэдээллэх;
- iv. тухайн зах зээлийн орчин нь захиргааны байгууллагын шилжүүлж буй чиг үүргийг хүлээн авахад бэлэн эсэх талаар дүн шинжилгээ хийх ажилд оролцох;
- v. өрсөлдөөнт орчинд шилжүүлсэн захиргааны байгууллагын чиг үүргийг чанартай хэрэгжүүлж буй эсэх талаарх асуудлыг шийдвэрлэхэд оролцох.

- е) Төв болон орон нутгийн төрийн байгууллагын зөвлөх байгууллагын аж ахуй эрхлэгчдийн эрх үүргийг хөндөж буй ажилд оролцох;
- ф) БНКУ-ын Арбитрын тухай хуулийн дагуу Арбитр үүсгэн байгуулах;
- г) Аж ахуйн салбартай холбоотой нийтийн сонсгол зохион байгуулах.

Нийтийн сонсголыг ҮААЭТтХ болон Үндэсний танхимын дүрэмд заасан журмын дагуу зохион байгуулна.

Нийтийн сонсголд: 1. Парламентын гишүүд 2. Нутгийн төлөөлөх байгууллагын гишүүд 3. Төрийн байгууллагын төлөөлөгчид 4. Нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын төлөөлөгчид 5. Аж ахуй эрхлэгч байгууллагууд 6. Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл 7. Үндэсний танхимын урилгаар Засгийн газрын бүрэлдэхүүнд ордог төв болон нутгийн захиргааны байгууллагуудын төлөөлөгчид оролцдог байна. (ҮААЭТтХ-ийн 9.3-р зүйл)

2. Олон нийтийн хяналт (ҮААЭТтХ-ийн 10-р зүйл)

Энэхүү чиг үүргийн хүрээнд Үндэсний танхим нь:

- а) Олон нийтийн мониторинг явуулах;
- б) Бизнестэй холбоотой төв болон нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулах талаар санал гаргах;
- в) Төрийн мэдлийн хувьцаат компанид компанийн засаглалын үр нөлөөг үнэлэхэд оролцох;
- г) Жил бүр Казахстан улсын бизнес эрхлэлтийн төлөв байдлын талаар тайлан бэлтгэж олон нийт болон төрийг мэдээллээр хангах;
- д) Төрийн байгууллагууд болон төрийн албан хаагчид нь бизнесийн эрх болон хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөж байгаа эсэх талаар тогтмол асуулга явуулж нэгтгэн дүгнэлт хийх бөгөөд үр дүнг Казахстаны Засгийн газар болон бусад эрх бүхий байгууллага руу явуулдаг байна. Энэхүү судалгааны дүн нь Казахстан улсын Ерөнхийлөгчийн жил бүрийн тайланд тусгагддаг.

3. Бизнес дэмжих, хөгжүүлэх үйл ажиллагаа (ҮААЭТтХ-ийн 11-р зүйл)

Үндэсний танхим бизнесийг хэрхэн дэмжих, хөгжүүлэх талаар хуулинд маш нарийн заасан байдаг байна. Үүний хүрээнд үндэсний танхим нь:

- а) Эдийн засгийн тусгай бүсийг удирдахад оролцоно;
- б) Тээвэр, харилцаа холбооны байгууллагатай зөвшилцсөний үндсэн дээр хөрөнгө оруулалт татах замаар хяналтын цэгийн дэд бүтэц, гаалийн үйлчилгээний дэд бүтцийг барих, ашиглах болон тэдгээрийн тоног төхөөрөмж болон техникээр хангах, түүнчлэн барилгын засвар үйлчилгээг явуулахад оролцоно;
- в) Компанийн удирдлага, засаглалын практикийг нэгтгэх, дүн шинжилгээ хийх;
- г) “Алтан сапа” болон “Казахстаны шилдэг бүтээгдэхүүн” уралдаан шалгаруулалтыг зохион байгуулах;

- е) Аж үйлдвэрийн бүс байгуулах асуудлаар төрийн байгууллагатай хамтрах, дүгнэлт гаргах;
- ф) БНКУ-ын төрийн төлөвлөгөөний тогтолцооны дагалдах баримт бичгийн дагуу бизнес эрхлэх сонирхолтой этгээдийн дэмжлэг болон аж ахуй эрхлэгчдэд үйлчилгээний дэмжлэг зэрэг санхүүгийн бус тусламжийг олгох ажлыг хариуцах;
- г) Мөн баримт бичгийн дагуу дотоодын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний экспортыг дэмжих, хөгжүүлэх ажлыг хариуцах;
- h) Бизнес эхлэх болон эрхлэх талаар сургалт зохион байгуулж зөвлөгөө өгөх;
- i) Импортлогч орнуудаас явуулж буй хорио цээрд орсон объект, бүс, газар, үйлдвэрлэлийн газар болон харийн гаралтай бүтээгдэхүүний шалгалтыг хэрэгжүүлэх;
- j) Казахстан улсаас экспортонд гаргах зорилгоор явуулж буй амьтан үржүүлгийн үйл ажиллагаа, амьтан, амьтны гаралтай бүтээгдэхүүн, түүхий эдийн бэлтгэл (нядалгаа), хадгалалт, боловсруулалт, борлуулалт болон мал эмнэлгийн тоног төхөөрөмж, малын тэжээл, нэмэлт тэжээлийн үйлдвэрлэх, хадгалах болон борлуулалтын процессийн шалгалт, шинжилгээг хэрэгжүүлэх;
- k) Стандарт болон техникийн зохицуулалт боловсруулахад оролцох, тэдгээрийн хэрэгжилтийг хангуулах;
- l) Гаалийн үйлчилгээг сайжруулах зорилгоор гаалийн дэд бүтцийн орчин үеийн стандартыг боловсруулахад оролцох.
- m) Төрийн холбогдох эрх бүхий байгууллагатай хамтран эдийн засгийн салбарт түүхий эд болон бүтээгдэхүүний борлуулалт болон хэрэглээний “үндэсний түлш-эрчим хүчний тэнцвэр”-ийг тогтоох. (YAAЭТmX-ийн 11.2-р зүйл)
- n) Аж ахуй эрхлэгчдэд зориулсан мэдээллийн нэгдсэн цахим платформ бий болгох, хөгжүүлэх, зохицуулах. (YAAЭТmX-ийн 11.3-р зүйл)

4. Дотоодын үйлдвэрлэл болон бараа худалдан авах ажиллагаанд орон нутгийн оролцоог нэмэгдүүлэх (YAAЭТmX-ийн 12-р зүйл)

Үндэсний танхим нь дотоодын үйлдвэрлэл болон худалдан авах ажиллагаанд орон нутгийн оролцоог нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авах чиг үүргийг хуулийн хүрээнд хэрэгжүүлдэг байна.

Энэхүү чиг үүргийн хүрээнд дараах үйл ажиллгааг явуулна. **Үүнд:**

- a) Үндэсний бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, ажил үйлчилгээ үзүүлэгч нарын сайн дурын бүртгэлийг бий болгож түүнийг хөтлөх, түүнчлэн бүртгүүлэх хүсэлтэй этгээдэд тавигдах шаардлагыг тодорхойлох;
- b) Дүн шинжилгээ болон хяналтын зорилгоор эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн үйлдвэрлэгдсэн, үйлдвэрлэгдэж буй мөн худалдан авахаар төлөвлөсөн бараа бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээний талаарх жил бүрийн эсхүл дунд болон урт хугацааны мэдээллийг цуглуулан боловсруулж нэгтгэх;

- c) Бараа бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээний зах зээлийн дүн шинжилгээ явуулах, түүнчлэн бараа бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээний талаар мэдээллийн аналитик мониторингийн системийг бий болгох, хөтлөх;
- d) Бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах ажиллагаа болон орон нутгийн оролцоог нэмэгдүүлэх талаарх аналитик судалгаа шинжилгээ хийх;
- e) Худалдан авах ажиллагаанд оролцох нэгдсэн цэгийг байгуулах, хөгжүүлэх, техникийн болон системийн засвар үйлчилгээг явуулах, нэгдсэн цэг байгуулах болон түүний үйл ажиллагааны журмыг батлах;
- f) Газрын хэвлий ашиглагч этгээд нь орон нутгаас бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авч хүний нөөцөө бүрдүүлж байгаа эсэх, түүнчлэн тухайн нутгийн нийгмийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах талаарх гэрээний үүргээ хэрэгжүүлж байгаа эсэхэд хяналт тавина.

5. Эдийн засгийн салбарын хүний нөөцийн бэлтгэл, дахин сургалт, мэргэжил дээшлүүлэх, сертификатчлах, аттестатчлах, техникийн болон мэргэжлийн боловсролыг дээшлүүлэх чиг үүрэг (ҮААЭТmX-ийн 13-р зүйл)

Энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлэхийн тулд Үндэсний танхим нь дараах үйл ажиллагааг явуулдаг байна. **Үүнд:**

- a) Салбарын мэргэшлийн хүрээг тодорхойлоход оролцох, мэргэжлийн стандарт батлах;
- b) Бүх үйл ажиллагааны чиглэлээр нэгдсэн эсхүл салбар дундын стандарт хэм хэмжээ болон хөдөлмөрийн стандарт батлах;
- c) Техникийн болон мэргэжлийн боловсролын байгууллагын улсын аттестатчлалд оролцох (бие даасан байгууллага үүнд хамаарахгүй болно);
- d) Техникийн болон мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлэгч хуулийн этгээдэд боловсролын үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрөл олгодог зөвлөх байгууллагын ажилд оролцох;
- e) Мэргэжилтэний мэргэшлийн талаарх хараат бус сертификат олгох;
- f) Техникийн болон мэргэжлийн боловсролын улсын байгууллагын удирдах бүтцэд орох (бие даасан байгууллага үүнд хамаарахгүй болно);
- g) Эдийн засгийн салбарын хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэнд тулгуурлан хүний нөөц бэлдэх улсын захиалгыг бэлдэхэд санал өгөх, энэхүү захиалгыг өгөх;
- h) Техникийн болон мэргэжлийн боловсролын хөгжил, хүний нөөц бэлтгэх зорилго бүхий салбарын болон бүс нутгийн зөвлөлүүдийн үйл ажиллагаанд оролцох;
- i) Улсын бүх нийтийн боловсролын стандарт, боловсролын сургалтын програм, техникийн болон мэргэжлийн боловсролын төлөвлөгөө зэрэг сургалт, арга зүйн материал бэлтгэхэд оролцох;
- j) Аж ахуй эрхлэгчдийн мэргэжлийн боловсон хүчний хэрэгцээнд хяналт тавих;

- к) Мэргэжлийн бэлтгэл, дахин бэлтгэл, мэргэшил дээшлүүлэх, техник болон үйлчилгээний салбарын мэргэжлүүдэд мэргэшил олгох сургалтын төв байгуулах;
- л) Газрын хэвлийн ашиглагч этгээд нь холбогдох гэрээний дагуу БНКУ-ын иргэн ажилтнуудын сургалт, мэргэшил дээшлүүлэх, дахин сургалтанд хамруулахад чиглэгдсэн санхүүжилт гаргах үүргээ хэрэгжүүлж буй эсэх талаар мэдээлэл цуглуулах, түүнд дүн шинжилгээ хийх ажиллагаанд оролцох.

6. Аж ахуй эрхлэгчдийн гадаад худалдааг дэмжих, хөрөнгө оруулалт татах болон үндэсний эдийн засгийг төрөлжүүлэх чиг үүрэг (ҮААЭТмХ-ийн 14-р зүйл)

Энэхүү чиглэлээр Үндэсний танхим нь дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг. **Үүнд:**

- а) Гадаад улсад өөрийн салбар, төлөөлөгчийн газар байгуулах, татан буулгах;
- б) Казахстан улсын хууль болон олон улсын гэрээний дагуу гадаад улсын байгууллагуудтай хамтран бизнесийн болон зөвлөх байгууллага байгуулах;
- в) Казахстанд зохион байгуулагдах олон улсын, улсын болон бүс нутгийн хэмжээний үзэсгэлэн худалдаа, Казахстан улсын оролцож буй гадаад улсад зохион байгуулагдах үзэсгэлэн худалдааны бүртгэлийг хөтлөх;
- д) Олон улсын зах зээлд Казахстаны бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сурталчилах олон улсын маркетинг болон зар сурталчилгааг дэмжих;
- е) Гадаад худалдааны үйл ажиллагаатай холбоотой мэдээллийн, үнэлгээний, брокерын, маркетингийн, зар сурталчилгааны, орчуулгын болон зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх;
- ф) Гадаадын бүх улсын экспорт, импортыг зохицуулж буй хууль тогтоомж, зохион байгуулагдаж буй үзэсгэлэн худалдаа, олон улсын барааны эргэлт, төлбөр, олон улсын худалдаа болон дотоодын аж ахуйтай холбоотой бусад мэдээллийг цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, гишүүддээ хүргэх;
- г) Эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон журмын дагуу бүтээгдэхүүний гарал үүслийн гэрчилгээ олгох, бүртгэх, гэрчлэх болон хүчингүй болгох;
- х) Тогтоосон журмын дагуу бүтээгдэхүүний гарал үүслийн гэрчилгээ олгосноос хойш гурван жилийн хугацаанд гэрчилгээний болон гарал үүслийг нотлох бусад баримт бичгүүдийн хуулбарыг хадгалах;
- д) Бүтээгдэхүүний гарал үүслийн гэрчилгээ олгох эрх бүхий этгээдийн гарын үсэг, тамга тэмдгийн дардсын загварыг гаалийн асуудал хариуцсан байгууллага болон техникийн хяналт шалгалт зохицуулагч төрийн байгууллага руу илгээх;
- ж) Улирал тутам шинээр олгогдсон бүтээгдэхүүний гарал үүслийн гэрчилгээний талаарх мэдээллийг холбогдох захиргааны байгууллагад илгээх;

- к) Бүтээгдэхүүний гарал үүсэл тогтоохоос бусад асуудлаар бүтээгдэхүүний талаар хараат бус шинжээчийн дүгнэлт гаргах;
- л) Гадаад худалдаа, эдийн засгийн үйл ажиллагаа явуулдаг санхүү, эдийн засгийн хувьд найдвартай түншид тооцогдох аж ахуй эрхлэгчдийг, тэдгээртэй зөвшилцсөний үндсэн дээр бүртгэлд оруулах, бүртгэлийг хөтлөх;
- м) Казахстан улсын олон улсын гэрээ болон гадаад худалдааны гэрээнд заасан нөхцөлийн дагуу давагдашгүй нөхцөл байдлыг гэрчлэх, түүнчлэн Казахстан улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн худалдааны болон боомтын заншлыг гэрчлэх;
- н) Казахстан улсын олон улсад хүлээсэн үүргийн дагуу гаалиар түр хугацаагаар оруулах баримт бичгийг олгох, батлан даах;
- о) Евро-Азийн эдийн засгийн холбооны болон гадаад улсын бүтээгдэхүүний статусыг тодорхойлох;
- р) Эрх бүхий байгууллагын баталсан загвар маягтын дагуу бүтээгдэхүүний гарал үүслийн гэрчилгээний маягт боловруулах.

7. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМЫН УДИРДЛАГА, ДОТООД БҮТЭЦ

Үндэсний танхимын удирдлага нь дараах бүтэцтэй байна. (ҮААЭТмХ-ийн 18-р зүйл) Үүнд:

- 1. Их хурал – удирдах дээд нэгж;
- 2. Удирдах зөвлөл – удирдах нэгж;
- 3. Гүйцэтгэх удирдлага – гүйцэтгэх нэгж;
- 4. Шалгалтын комисс – санхүү хяналтын нэгж.

Бүс нутгийг танхим болон түүний салбарын бүтэц нь:

- 1. Бүс нутгийн зөвлөл – хяналтын нэгж;
- 2. Захиргаа – бүс нутгийн танхимын гүйцэтгэх нэгж;
- 3. Захирал – бүс нутгийн танхимын төлөөлөгчийн удирдлага.

Үндэсний болон бүс нутгийн танхим нь дүрмийнхээ дагуу өөр бусад нэгжийг байгуулж болно.

Танхимын удирдах албан тушаалд ажиллахад цалин хөлс авдаггүй байна.

1. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМЫН ИХ ХУРАЛ (ҮААЭТмХ-ийн 19-р зүйл)

Бүтэц:

- a. Удирдах зөвлөлийн дарга (тэргүүлнэ);
- b. Магадлан итгэмжлэгдсэн салбарын болон салбар дундын холбоо;
- c. Магадлан итгэмжлэгдсэн жижиг, дунд, том бизнесийн холбоо;
- d. Бүс нутгийн зөвлөлийн төлөөлөгчдөөс тус тус бүрдэнэ.

ҮААЭТХ-д ii – iv –т заасан төлөөлөгчдийн тоо заавал тэгш байна гэж заасан боловч Их хурлын гишүүдийн тоог нарийвчлан тогтоогоогүй байна.

Эрх хэмжээ:

1. Үндэсний танхимын дүрэм батлах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах;
2. Үндэсний танхимын Удирдах зөвлөлийн болон Шалгалтын комиссийн гишүүдийг сонгох, чөлөөлөх;
3. Бүс нутгийн зөвлөлийг байгуулах, түүний төлөөлөгчдийг сонгох болон бүрэн эрхийн хугацааг тогтоох журмыг батлах;
4. Тухайн газар нутаг, хот, нийслэлд бүртгэгдсэн аж ахуй эрхлэгчдийн болон холбоодын тооноос хамааран бүс нутгийн зөвлөлийн гишүүдийн тоог тогтоох;
5. Үндэсний танхимын Удирдах зөвлөлийн болон Гүйцэтгэх удирдлагын жилийн тайланг батлах;
6. Гишүүнчлэлийн татварын хэмжээг батлах;
7. Үндэсний танхимын оролцоотойгоор хуулийн этгээд үүсгэн байгуулах тухай шийдвэр гаргах, түүний зорилго, зорилт, эрх хэмжээг тогтоох;
8. Үндэсний танхимын төсвийг батлах;
9. Үндэсний танхимын Шалгалтын комиссын тайланг батлах;
10. Гадаад улсад Үндэсний танхимын салбар, төлөөлөгчийн газар нээх тухай шийдвэр гаргах;
11. Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр гаргах Үндэсний танхимын жилийн тайланг батлах;
12. Үндэсний танхимаас үзүүлэх үнэ төлбөргүй үйлчилгээг батлах;
13. Гишүүнчлэлийн татвараас чөлөөлөх шийдвэрийг гаргах.

2. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМЫН УДИРДАХ ЗӨВЛӨЛ (ҮААЭТХ-ийн 21-р зүйл)

Бүтэц:

Удирдах зөвлөл нь 51 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд Удирдах зөвлөлийн дарга даргалана, тэдгээрийг Их хурал томилж чөлөөлнө. Гишүүд дараах этгээдүүдээс бүрдэнэ. **Үүнд:**

1. 16 хүн –Казахстан улсын Парламентийн гишүүн болон нийгмийн зүтгэлтэн;
2. 1 хүн – Аж ахуй эрхлэгчдийн эрхийг хамгаалагч албан тушаалтан;
3. 17 хүн – магадлан итгэмжлэгдсэн улсын салбарын болон салбар дундын холбоодын, жижиг, дунд, том бизнесийн холбоодын төлөөлөгч;
4. 17 хүн – бүс нутгийн зөвлөлийн төлөөлөгч.

Эрх хэмжээ:

1. Үндэсний танхим зорилтоо хэрэгжүүлж, зорилгодоо хүрч буй эсэхэд хяналт тавих;

2. Үндэсний танхимын үйл ажиллагааны үр дүнг ихэсгэх талаар санал гаргах;
3. Үндэсний танхимын Гүйцэтгэх удирдлага болон гишүүдийг сонгох;
4. Төрийн, төрийн бус, нийтийн болон олон улсын байгууллагатай хамтарч ажиллахад нь Гүйцэтгэх удирдлаганд дэмжлэг үзүүлэх;
5. Үндэсний танхимын Шалгалтын комиссийн хяналт шалгалтыг даалгах, эцсийн тайланг батлах;
6. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Үндэсний танхимын дүрэм, журам болон үйл ажиллагааны бусад баримт бичгийг батлах;
7. Холбоог магадлан итгэмжлэхэд тавигдах шаардлага болон түүний журмыг батлах;
8. Үндэсний танхимын байгуулсан хуулийн этгээдийн дээд удирдлагыг томилох;
9. Удирдах зөвлөлийн дэргэдэх хороо байгуулах, хорооны гишүүний тоо, тавигдах шаардлага болон түүний журмыг батлах;
10. Бүс нутгийн танхимын загвар дүрмийг батлах, түүний салбарын загвар журмыг батлах;
11. Үндэсний бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, ажил үйлчилгээ үзүүлэгчийн бүртгэлийг хөтлөх журмыг батлах, аж үйлдвэрийн гэрчилгээ олгох;
12. Гүйцэтгэх удирдлага болон Үндэсний танхимын үүсгэн байгуулсан хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл шаардах эрхтэй;
13. Үндэсний танхимын дүрмээр бусад эрх үүрэг олгож болно.

3. УДИРДАХ ЗӨВЛӨЛИЙН ДЭРГЭДЭХ ХОРОО (ҮААЭТмХ-ийн 22-р зүйл)

Удирдах зөвлөлийн дэргэдэх хороо нь байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд салбарын тодорхой салбарын чиглэлээр байгуулагддаг байна. Хорооны гишүүдийн тоо гурваас багагүй байх бөгөөд Үндэсний танхимд бүртгэлтэй улсын хэмжээний хороодын гишүүдээс сонгогддог байна.

4. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМЫН ГҮЙЦЭТГЭХ УДИРДЛАГА (ҮААЭТмХ-ийн 23-р зүйл)

Гүйцэтгэх удирдлага нь Их хурал болон Удирдах зөвлөлд үйл ажиллагаагаа тайлагнадаг. Гүйцэтгэх удирдлагын эрх хэмжээ болон гишүүдийн тоог (гишүүдийн тоо таваас багагүй байна) Их хурал тогтоодог бөгөөд түүний захирал болон гишүүдийг Удирдах зөвлөл сонгодог.

Гүйцэтгэх удирдлагын эрх хэмжээ нь Их хурал болон Удирдах зөвлөлийн эрх үүрэгт ороогүй бусад асуудлын талаар шийдвэр гаргах юм. Гүйцэтгэх удирдлагын захирлаас бусад гишүүд нь Их хурал болон Удирдах зөвлөлд орж болдоггүй байна.

Гүйцэтгэх захирлын эрх хэмжээ:

1. Казахстан улсад болон олон улсад Үндэсний танхимыг итгэмжлэлгүйгээр төлөөлөх;
2. Үндэсний танхимын өдөр тутмын удирдлагыг хэрэгжүүлэх;
3. Үндэсний танхимын үндсэн үйл ажиллагааны хүрээнд түүний нэрийн өмнөөс гэрээ болон бусад баримт бичиг байгуулах;
4. Үндэсний танхимын ашиг сонирхлыг төлөөлж төрийн болон бусад байгууллагатай харилцах;
5. Гүйцэтгэх захирлын орлогчийг гүйцэтгэх удирдлагын гишүүдээс томилох, чөлөөлөх;
6. Үндэсний танхимын үйл ажиллагааг зохион байгуулах, хүний нөөц, албан тушаалын болон үндсэн цалингийн жагсаалт гаргах, батлах Казахстан улсын хөдөлмөрийн хуулийн дагуу ажилд авах, ажлаас чөлөөлөх, шагнал урамшуулал олгох, хариуцлага тооцох;
7. Банкинд харилцах данс нээх, нягтлан бодох бүртгэл хөтлөх, санхүүгийн тайлан гаргах ажлыг зохион байгуулах;
8. Энэхүү хууль болон Үндэсний танхимын дүрмийн хүрээнд түүний эд хөрөнгө, төсвийг захиран зарцуулах;
9. Үндэсний танхимын гишүүний бүртгэлийг хөтлөх;
10. Үндэсний танхим, Их танхим, Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлага болон шалгалтын комиссын үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл болон цахим орчинд байршуулах ажлыг зохион байгуулах;
11. Хууль болон Үндэсний танхимын дүрмэнд харшлаагүй бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх.

5. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМЫН ШАЛГАЛТЫН КОМИСС (ҮААЭТмХ-ийн 24-р зүйл)

Үндэсний танхимын санхүү, эдийн засгийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих зорилгоор байгуулагдах бөгөөд таваас доошгүй тооны гишүүнтэй байна. Шалгалтын комиссын гишүүд болон тэдгээрийн төрөл, садангийн хүмүүс Их хурал, Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлагын гишүүн болж болохгүй.

6. БҮС НУТГИЙН ЗӨВЛӨЛ (ҮААЭТмХ-ийн 25-р зүйл)

Бүс нутгийн зөвлөл гэж бүс нутгийн танхимын хяналтын байгууллага бөгөөд Их хурлаас бүс нутаг, улсын хэмжээний хот болон нийслэлд тогтоосон квотын дагуу аж ахуй эрхлэгчид, холбоо болон өөрөө удирдах байгууллагын төлөөллөөс бүрддэг. Бүс нутгийн зөвлөлийн гишүүнийг дүүргийн болон салбарын зөвлөлөөр аж ахуй эрхлэгчдийн шууд саналаар дөрвөн жилийн хугацаатайгаар сонгоно. Бүс нутгийн зөвлөлийг дарга нь удирдах бөгөөд тухайн дарга нь Удирдах зөвлөлийн гишүүн болно.

Бүс нутгийн зөвлөлийн эрх хэмжээ нь:

1. Бүс нутгийн танхим нь Захиргааг төрийн, төрийн бус, олон нийтийн болон олон улсын байгууллагатай харилцахад нь дэмжлэг үзүүлэх;

2. Удирдах байгууллагуудын баталсан хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
3. Их хуралд орох төлөөлөгчөө сонгох;
4. Бүс нутгийн танхим болон түүний салбар нь өөрийн эрх хэмжээний хүрээнд Үндэсний танхимын зорилтыг хэрэгжүүлж, зорилгод нь хүрч буй эсэхэд хяналт тавих;
5. Бүс нутгийн танхимын үйл ажиллагаанд эдийн засгийн тодорхой салбар, секторын ашиг сонирхлыг харгалзан үзэх;
6. Үндэсний танхимын үйл ажиллагааны үр дүнг ихэсгэх талаар санал гаргах;
7. Бүс нутгийн танхим болон түүний салбарын удирдлагад нэр дэвшсэн этгээдийг томилохыг зөвшөөрөх;
8. Аж ахуйн салбарын нийтийн сонсголыг явуулах;
9. Бүс нутгийн дүрэмд заасан хүрээнд тавигдсан бусад асуудлыг шийдвэрлэх.

Бүс нутгийн зөвлөл нь бүс нутгийн танхим болон түүний салбарын гүйцэтгэх удирдлага болон Үндсэний танхимын үүсгэн байгуулсан хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл шаардах эрхтэй тавьж болно.

7. БҮС НУТГИЙН ТАНХИМ БОЛОН ТҮҮНИЙ ДҮҮРЭГ, ХОТ ДАХЬ САЛБАРЫН УДИРДЛАГА (ҮААЭТмХ-ийн 26-р зүйл)

Бүс нутгийн танхим болон түүний дүүрэг, хот дахь салбарын удирдлагыг Захиргаа болон тэдгээрийн Захирал удирдана. Бүс нутгийн танхимын Захиргааг бүс нутгийн зөвлөлтэй зөвшилцсөний үндсэн дээр Үндэсний танхимын Гүйцэтгэх удирдлага томилно. Бүс нутгийн танхимын Захирлыг бүс нутгийн зөвлөлтэй зөвшилцсөний үндсэн дээр Захиргаа томилж чөлөөлнө. Бүс нутгийн зөвлөл болон Үндэсний танхимын Гүйцэтгэх удирдлага нар санал зөрөлдсөн тохиолдолд Үндэсний танхимын Удирдах зөвлөл шийдвэр гаргана.

8. АЖ АХУЙ ЭРХЛЭГЧДИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАГЧ АЛБАН ТУШААЛТАН (ҮААЭТмХ-ийн 26-1-р зүйл)

Аж ахуй эрхлэгчдийн эрхийг хамгаалагч албан тушаалтныг БНКУ-ын Аж ахуйн хуулинд заасны дагуу тодорхойлно. Аж ахуй эрхлэгчдийн эрхийг хамгаалагч албан тушаалтны мэдээлэл шинжилгээний, хууль эрх зүйн, зохион байгуулалтын болон бусад үйл ажиллагааны дэмжлэгийг түүний аппарат гүйцэтгэх бөгөөд энэхүү аппаратын бүтэц, боловсон хүчний тоо болон түүнд тавигдах шаардлагыг Үндсэний танхимын Их хурал болон Аж ахуй эрхлэгчдийн эрхийг хамгаалагч албан тушаалтан нар зөвшилцсөний үндсэн дээр шийдвэрлэнэ.

9. ҮНДЭСНИЙ ТАНХИМ БОЛОН ТӨРИЙН ХАРИЛЦАА

БНКУ-ын Засгийн газар болон Үндэсний танхим нь түүний зорилт болон зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд хамтран ажиллана. (ҮААЭТмХ-ийн 5-р зүйл)

Казахстан улсын Засгийн газар дараах эрхтэй байна. **Үүнд:**

1. Гишүүнчлэлийн татварын дээд хязгаарыг тогтоох;
2. Үндсэн хууль, Үндэсний аж ахуй эрхлэгчдийн танхимын тухай хууль, бусад хууль тогтоомж болон БНКУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлигт заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх.

Үндэсний танхим болон Засгийн газар дараах арга хэлбэрээр хамтрана.

Үүнд:

1. Хувийн аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй эрх зүйн норматив актын төслийг бэлтгэхэд болон шинжлэхэд Үндэсний танхим оролцох;
2. Аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж болзошгүй БНКУ-ын байгуулах гэж буй олон улсын гэрээнд болон түүний нэгдэн орох гэж буй олон улсын гэрээ, конвенцид шинжилгээ хийхэд мөн төслийг бэлтгэхэд Үндэсний танхим оролцох;
3. Үндэсний танхим нь Төвийн болон орон нутгийн төрийн байгууллагуудтай хамтран зөвлөх байгууллага байгуулах;
4. Үндэсний танхимын үүсгэн байгуулагдсан үндсэн зорилго, зорилт болон чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай бусад хэлбэрээр хамтран ажиллана.

БНКУ-ын хуульд заасан журмын дагуу аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй аливаа мэдээллийг Засгийн газрын байгууллагууд Үндэсний танхимын хүсэлтээр гаргаж өгөх үүрэгтэй. Худалдааны, банкны болон бусад хуулиар хамгаалагдсан нууцтай холбоотой мэдээлэл үүнд хамаарахгүй болно.

ДӨРӨВ. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Солонгос улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үүслийг 1884 онд Хангсонг (одоогийн Сөүл) хотод байгуулагдсан Худалдааны танхимтай холбон авч үздэг. Улмаар, 1895 онд Худалдааны танхимын тухай хуулийг баталж гаргасан байдаг.

Харин 1946 онд Жусон (Одоогийн Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим)-ыг байгуулагдснаар өнөөгийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тогтолцоо хэлбэржсэн байна. Үүний дараа 1952 онд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийг баталж, 1953 оноос нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдийн статустай болжээ.

Энэхүү тогтолцоо нь Эх газрын загварт хамаарах бөгөөд өнөөгийн байдлаар Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим 1 (KCCI), орон нутгийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим 73 (CCI) гэсэн бүрэлдэхүүнтэй үйл ажиллагаа явуулж байна.

1. ТАНХИМЫН БҮТЭЦ

Солонгос улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь шаталсан тогтолцоотой бөгөөд Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимаас бүрддэг байна.

1. Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (The Korea chamber of commerce and industry)
2. Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (chamber of commerce and industry)

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь бусад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаанд удирдлага болон хяналтыг хэрэгжүүлдэг.

Энэ талаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 50-р зүйлийн 50.1-д Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим нь бусад худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаа болон тайлан тооцоонд чиглэсэн удирдлага болон хяналтыг хэрэгжүүлнэ. Мөн 50.2-т Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим нь бусад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд үйл ажиллагаа болон тайлан тооцооны талаар тайлан тавихыг тушаах, аудит оруулах эрхтэй болох талаар зохицуулжээ.

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтэц (KCCI)¹⁷

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтцийг хуулиар тусгайлан зохицуулжээ. Ингэхдээ, доорх хоёр зүйлийг тогтоосон байна.

Нэгдүгээрт, Гишүүнчлэлийн хүрээнд үндэсний танхим нь бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг илэрхийлэх ердийн гишүүнээс гадна тусгай гишүүнтэй байх талаар зохицуулсан. Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь ердийн гишүүнд хамаарна. Харин тусгай гишүүнд үндэсний хэмжээний ашгийн бус хуулийн этгээд, байгууллагыг хамааруулан авч үздэг байна (37.2-р зүйл).

Хоёрдугаарт, Дотоод бүтцийн байгууллагын талаар зохицуулсан. Өөрөөр хэлбэл, Их хурал (40.1-р зүйл), ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчид, байнгын хороо (45-р зүйл), хяналтын гишүүд (43.1-р зүйл), захиргааны алба (46-р зүйл)-ыг байгуулахаар тогтоосон байна.

Эдгээр дотоод бүтцийн байгууллага, албан тушаалтны чиг үүрэг нь бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтцийн байгууллага, албан тушаалтныхтай адил тул хураангуйлан авч үзлээ.

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтэц

Танхимын дотоод бүтцийг танхимын хурал болон албан тушаалтан гэсэн хоёр бүлэгт ангилан авч үзье.

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хурал

а. ИХ ХУРАЛ

Танхим нь их хуралтай байх (18.1-р зүйл) бөгөөд ердийн гишүүн болон тусгай гишүүдээс бүрдэнэ. Их хурлын гишүүдийн тоог 100 хүртэл байхаар танхимын дүрмээр тогтоох (21.1-р зүйл) бөгөөд тусгай гишүүдийн тоо нь тавны нэгээс хэтэрч болохгүй (21.2-р зүйл). Ердийн гишүүд нь танхимын нийт гишүүдийн дундаас сонгогдох бол тусгай гишүүд нь танхимын тусгай гишүүдийн дундаас сонгогдоно (22.1-р зүйл). Тэдгээрийн сонгуулийн хугацаа 3 жил байна (25.1-р зүйл).

Мөн танхим нь ээлжит болон ээлжит бус хуралтай байна. Ээлжит хурлыг танхимын дүрэмд заасны дагуу жилд доод тал нь нэг удаа хуралдуулна (18.3-р зүйл). Харин ээлжит бус хурлыг шаардлагатай тохиолдолд ерөнхийлөгч эсхүл

¹⁷ KCCI, Organizational Chart, (Солонгосын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бүтэц) <http://english.korcham.net/nChamEng/Service/About/appl/Organization.asp> (last visited, Jan 22, 2020)

гишүүдийн гуравны нэгээс дээш нь зорилго болон шалтгааныг бичсэн хүсэлтийг тавьсанаар ерөнхийлөгч зарлан хуралдуулна (18.4-р зүйл).

Их хурлаар танхимын суурь шинжтэй зүйлсийг шийдвэрлэнэ. Үүнд, 1-т танхимын дүрэмд өөрчлөлт оруулах, гишүүнчлэлийн татварт хамаарах асуудал, их хурлын гишүүдийн сонгоход хамаарах асуудал, албан тушаалтнуудыг сонгох, чөлөөлөхөд хамаарах асуудал, татан буулгах, гишүүнийг хасах, танхимыг нэгтгэх нийлүүлэх болон дүрэмд заасан бусад асуудал хамаардаг байна (19-р зүйл).

в. БАЙНГЫН ХОРОО

Танхим нь байнгын хороотой байх бөгөөд хорооны бүрэлдэхүүнд ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчид, байнгын гишүүд орно (30.2-р зүйл). Мөн байнгын дэд ерөнхийлөгчтэй байж болохоор зохицуулсан том хотуудын хувьд байнгын дэд ерөнхийлөгч нь хорооны бүрэлдэхүүнд орно.

Ерөнхийлөгч нь өөрөө шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд эсхүл байнгын хорооны гишүүдийн гуравны нэгээс доошгүй гишүүд хороог хуралдуулах зорилго болон шалтгаанаа бичгэн хэлбэрээр хүргүүлсэн тохиолдолд ерөнхийлөгч байнгыг хороог хуралдуулна (30.3-р зүйл).

Байнгын хороо нь дараах зүйлсийг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. Үүнд, 1-т ажлын төлөвлөгөө, төсөв батлах, дотоод засаглал, үйлчилгээнд хамаарах хэм хэмжээг өөрчлөх, нарийн бичгийн даргын цалинг тогтоох, танхимын дүрэмд заасан бусад зүйлсийг харъяалан авч үздэг (31-р зүйл).

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын албан тушаалтнууд

с. ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Танхим нь 1 ерөнхийлөгчтэй байх (27.1-р зүйл) бөгөөд ерөнхийлөгч нь танхимыг төлөөлж, танхимын үйл ажиллагаанд нэгдсэн удирдлагыг хэрэгжүүлнэ (29.1).

д. ДЭД ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Танхим нь дэд ерөнхийлөгчидтэй байх (27.1-р зүйл) бөгөөд дэд ерөнхийлөгчид нь ерөнхийлөгчөөс тогтоосон дарааллын дагуу ерөнхийлөгч албан үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй үед түүний ажил үүргийг орлон гүйцэтгэх чиг үүрэг бүхий байгууллага юм (29.2-р зүйл).

е. ХЯНАЛТЫН ГИШҮҮД

Танхим нь хяналтын гишүүдтэй байх (27.1-р зүйл) бөгөөд хяналтын гишүүд нь танхимын үйл ажиллагаа, хөрөнгийг шалгах, аудит хийх чиг үүрэг бүхий байгууллага юм (29.4-р зүйл).

f. НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА

Танхим нь нарийн бичгийн даргатай байх бөгөөд наргийн бичгийн дарга нь захиргааны асуудлыг хариуцан ажиллах чиг үүргийг хүлээнэ (32.1-р зүйл). Улмаар түүний ажил үүргийг талаар танимын дүрмээр нарийвчлан тусгахаар зохицуулжээ (32.2-р зүйл).

2. ТАНХИМЫН ГИШҮҮНЧЛЭЛ

Солонгос улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнчлэлийн шинжийг авч үзэхдээ Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим хэмээн салгах нь зүйтэй.

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (КСЦИ) нь хоёр төрлийн гишүүнчлэлтэй байдаг. **Үүнд:**

Ердийн гишүүн (regular membership)

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн дагуу бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь КСЦИ-ийн ердийн гишүүнд байх бөгөөд өнөөгийн байдлаар 73-н ердийн гишүүнтэй байна.

Тусгай гишүүн (special membership)

Тусгай гишүүн нь Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын сайн дурын гишүүн байна. Өөрөөр хэлбэл, Ашгийн бус байгууллага (Non-profit institutions), ашгийн бус зохион байгууллалттай нэгдлийн холбоо (federations of non-profit organizations), худалдаа, аж үйлдвэрийн секторт хамаарах бизнесийн холбоод нь КСЦИ-ийн тусгай гишүүн болох боломжтой байдаг. Өнөөгийн байдлаар 105-н байгууллага КСЦИ-ийн тусгай гишүүнээр бүртгүүлсэн байна.

Бүс нутаг дахь Худалдаа аж үйлдвэрийн танхим

Өнөөгийн байдлаар бүс нутаг дахь 73-н Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь нийт 180,000 гишүүнтэй үйл ажиллагаа явуулж байна. Эдгээр нь дөрвөн өөр төрийн гишүүдээс бүрддэг.

a. Албан ёсны гишүүн

Албан ёсны гишүүн нь хуульд заасан шалгуурыг хангасан тохиолдолд заавал гишүүнээр бүртгүүлэх агуулгийг илэрхийлдэг. Өөрөөр хэлбэл, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хууль болон түүнийг хэрэгжүүлэх дүрэмд тусгайлан зааснаас дээш худалдааны эргэлт бүхий компаниуд тухайн бүс нутгийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын албан ёсны гишүүнд хамаарна.

Харин Худалдаа эргэлтийн хэмжээ тухайн бүс нутгийн эдийн засгийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан харилцан адилгүй тогтоогдсон байна. Тухайлбал, Сөүл хотын бүс нутагт 16,000,000,000 (16 billion) вон, бусад 6-н том хотууд 5,000,000,000 (5 billion) вон байдаг, бусад жижиг хотууд болон орон нутагт 2,500,000,000 (billion) вон байхаар зохицуулжээ.

Энэхүү худалдаа эргэлтийн хэмжээг гурван жилд нэг удаа шинэчлэн тогтоох бөгөөд ингэхдээ инфляцийн түвшин болон эдийн засгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэхээр хуульчилсан байна (10.4-р зүйл).

b. Сайн дурын гишүүн

Албан ёсны гишүүнчлэлд хамаарах хуулийн шалгуурт нийцээгүй компаниуд нь сайн дурын үндсэн дээр худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын гишүүн болох хүсэлтийг гаргаж болох бөгөөд тэдгээрийг гишүүнээр бүртгэх эсэхийг тухайн танхим шийдвэрлэдэг(11.1-р зүйл).

c. Тусгай гишүүн

Худалдаа аж үйлдвэрт хамаарах үйл ажиллагаа явуулдаг ашгийн бус хуулийн этгээд эсхүл байгууллагууд нь худалдаа аж үйлдвэрийн тусгай гишүүн болох хүсэлтийг гаргаж болно.

d. Дэд гишүүн (Associate Membership)

Худалдаа аж үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд оролцох эсхүл түүний байгууламжийг ашиглах сонирхол бүхий этгээд нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дэд гишүүн болох хүсэлтийг гаргаж болно.

Дэд гишүүд нь бусад танхимын гишүүдийн адил гишүүнчлэлийн татвар төлөх бөгөөд татварын хэмжээг танхимын дүрмээр зохицуулна (12.2-р зүйл).

3. ТАНХИМЫН НЭРИЙН ХАМГААЛАЛ

Солонгос улсад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын нэрийг тусгайлан хамгаалсан байна. Энэ талаар Худалдаа аж үйлдвэрийн тухай хуулийн 52-р зүйлд зохицуулжээ.

Тухайлбал, 52.1-д Энэ хууль дахь Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим эсхүл Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимаас бусад байгууллага

“Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим” (The Korea chamber of commerce and industry) эсхүл “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим” (chamber of commerce and industry) эсхүл бусад төсөөтэй нэрийг хэрэглэхийг хориглосон.

Улмаар, 52-р зүйлийн зөрчсөн этгээд нь уг хуулийн 57.1-ийн дагуу 1,000,000 хүртэлх вонын торгууль хүлээх бөгөөд торгуулийг Худалдаа, үйлдвэрлэл, энергийн яам ногдуулдаг байна.

4. ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

Худалдаа аж үйлдвэрийн танхим нь худалдаа, аж үйлдвэрийг бэхжүүлж, нийгэм эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах хүрээнд олон төрлийн үйл ажиллагаа явуулдаг. Энэ талаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн тухай хуулийн 3-р зүйлд тодорхой тусгасан байна.

1. Худалдаа, аж үйлдвэрийн талаарх засгийн газар болон орон нутгын захиргааны бодлогын асуудалд зөвлөх, дэмжлэг үзүүлэх;
2. Худалдаа, аж үйлдвэрийн асуудлаар олон нийтийг хамарсан судалгаа болон судалгааны ажил хийх;
3. Худалдаа, аж үйлдвэрийг дэмжихэд чиглэсэн төлөвлөгөө боловсруулах, хэрэгжүүлэх;
4. Худалдаа, аж үйлдвэрийн секторт хамаарах материал болон мэдээлэлийг цуглуулах, хэвлүүлэх; Худалдаа, аж үйлдвэрийн удирдлага, боловсрол болон худалдааны үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, зуучлах;
6. Худалдаа, аж үйлдвэрт хамаарах гэрчилгээ, шалгалт, үнэлгээг гүйцэтгэх;
7. Худалдаа, аж үйлдвэрт хамаарах чадвар болон технологийг тогтоох, хувиарлах;
8. Том, дунд, жижиг аж ахуй нэгжийг холбох, хамтран ажиллах;
9. Худалдааны арбитрын үйл ажиллагаанд хамаарах дотоодын болон гадаадын байгууллагуудтай хамтран ажиллах;
10. Худалдаа, аж үйлдвэрийн секторт үйл ажиллагаа явуулж байгаа этгээдүүдийн эрх ашгийг хамгаалж, нийгмийн хамгаалалыг сайжруулах;
11. Худалдаа, аж үйлдвэрийг хөгжүүлэхийн тулд арга хэмжээ, үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулах, дэмжиж оролцох;
12. Худалдаа, аж үйлдвэрт хамаарах үзэсгэлэн яармаг түүнд чиглэсэн байгууламж оруулж ирэх, хариуцаж ажиллуулах;
13. Эдийн засгийн ёс зүйг тогтоож, бизнесийн ёс суртахууныг бэхжүүлэх;
14. Олон улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа болон олон улсын худалдааг бэхжүүлэх;
15. Мэргэжлийн боловсрол болон дадлага, мэргэжлийн чадварыг хөгжүүлэх;

16. Орон нутгын захиргаа болон төв засгийн газрын даалгасан ажлыг гүйцэтгэх;
17. Бусад ажил үүрэг.

5. ТАНХИМЫН САНХҮҮЖИЛТ

Худалдаа аж үйлдвэрийн санхүүгийн эх үүсвэрийн талаар Худалдаа аж үйлдвэрийн тухай хуулийн 38 болон 53, 54-р зүйлд тусгасан байна. Энд зааснаар танхимын санхүүжилт нь доорх гурван төрлийн эх үүсвэрээс бүрдэнэ.

1. Гишүүнчлэлийн татвар

Танхим нь гишүүнчлэлийн татвараар санхүүжинэ (38, 53.1-р зүйл).

2. Үйлчилгээний хураамж

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон бусад аж үйлдвэрийн танхим нь үйлчилгээний хураамжаас санхүүжинэ (53.1-р зүйл).

3. Төрийн дэмжлэг

Танхимын төсвийн төлөвлөгөөний хүрээнд түүний үйл ажиллагаанд орон нутгийн захиргаанаас санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг байна (54.1-р зүйл).

6. ТӨРИЙН ХЯНАЛТ

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажилагаанд төрийн зүгээс хяналт тавьдаг бөгөөд энэ талаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 51-т тусгайлан зохицуулсан.

Тухайлбал, 51.1-т Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь Худалдаа, үйлдвэрлэл, энергийн яаманд ажил үүргээ хариуцан тайлагнах үүрэг хүлээнэ. Мөн 51.2-т Худалдаа, үйлдвэрлэл, энергийн яам нь Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхимаас түүний бизнес, тайлан тооцоотой холбоотой шаардлагатай материалыг гаргаж өгөхийг шаардах болон өөрийн албан тушаалтнаар дамжуулан түүний бизнес, тайлан тооцоотой холбоотой шаардлагатай материалыг шалгах эрхтэй байхаар зохицуулсан байна.

ТАВ. ЯПОН УЛС

Японы улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үүслийг 1878 онд Токёо, Оосака, Кобэ хотод байгуулагдсан Худалдааны танхимтай холбон авч үздэг. Улмаар 1892 онд томоохон хотуудад байгуулагдсан Худалдааны танхимыг нэгтгэсэн Худалдааны танхимуудын холбоог байгуулсан.

Харин 1922 онд Худалдааны танхимуудын холбоонд шинэчлэл хийж, байнгын үйл ажиллагаа бүхий Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг үүсгэн байгуулсан байна. Үүний дараа, 1954 онд өнөөдөр хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Худалдааны танхимын тухай хуулийн баталж, нийт 515 Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын 1,250,000 гишүүдийг¹⁸ багтаасан томоохон тогтолцоо бүрэлдсэн байна.

Энэхүү тогтолцоо нь Азийн загварт хамаардаг бөгөөд дараах үндсэн зарчим (4-р зүйл)-ын хүрээнд үйл ажиллагаа явуулдаг.

1. Ашгийн бүс байх
2. Тодорхой хувь этгээд, хуулийн этгээд, бусад этгээдийн эрх ашгийн төлөө үйл ажиллагаа явуулахгүй байх
3. Тодорхой намын эрх ашгийн төлөө үйл ажиллагаа явуулахгүй байх

1. ТАНХИМЫН БҮТЭЦ

Япон улс нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулиар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бүтцийн талаар тусгайлсан зохицуулсан байна. Энэхүү бүтцийн зохицуулалт нь бүхий л Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд үйлчлэх бөгөөд тэдгээрийн хэмжээнээс шалтгаалан тодорхой ялгаа харагддаг.

Японы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь дараах бүтэцтэй байна.¹⁹

1. Үндсэн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (1)
2. Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (515)

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь тухайн бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн хөгжилд дэмжлэг үзүүлж, нийгмийн халамжийг сайжруулахыг зорих бөгөөд худалдаа, аж ахуй эрхлэгчдийн саналыг цуглуулж, бодлого боловсруулах, бизнесийн менежментийг сайжруулах, бүс нутгийн

¹⁸ 2015 оны 3 сарын байдлаарх бүтэц болно.

¹⁹“Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын олон улсын харьцуулалт”, Тенфордын Лорд Хэсэлтайн, х29. (The Rt Hon the Lord Heseltine of Thenford CH, Chamber of Commerce International Comparisons, (2012)).

хөгжилд хувь нэмэр оруулах зэрэг олон төрлийн үйл ажиллагааг явуулах чиг үүрэг бүхий байгууллага юм.

Харин Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь бүс нутаг дахь худалдаа аж үйлдвэрийн танхимыг гишүүн болгож, нэгдсэн удирдлагаар хангах бөгөөд тэдгээрийг төлөөлөх чиг үүрэгтэй байдаг.

Хүснэгт 1. Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын харьцуулалт²⁰

	Ангилал	Үндэсний худалдаа аж үйлдвэрийн танхим	Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим
1	Гишүүнчлэл	Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (66-р зүйл)	Тухайн бүс нутагт 6 сараас дээш хугацаагаар үйл ажиллагаа явуулах худалдаа, аж үйлдвэр эрхлэгч
3	Албан тушаалтан	Ерөнхийлөгч 1, Тэргүүлэгчид 5-аас доош, Удирдах зөвлөлийн гишүүн 51-ээс доош, Хяналтын гишүүн 2-3, Байнгын захирал 1, захирал 4-өөс доош (69-р зүйл)	Ерөнхийлөгч 1, Тэргүүлэгчид 4-өөс доош, Удирдах зөвлөлийн гишүүн (тогтмол гишүүний 3/1-ээс доош), Хяналтын гишүүн 2-3, Ерөнхий захирал 1, захирал 4-өөс доош(32-р зүйл)
4	ИХ-ын гишүүдийн тоо	102-оос доош (42-р зүйл)	30-150 (75-р зүйл)
5	Хурал	Бүх гишүүдийн хурал (73-р зүйл) Их хурал (74-р зүйл) Удирдах зөвлөлийн хурал (76-р зүйл)	Их хурал (41-р зүйл) Удирдах зөвлөлийн хурал (51-р зүйл)
6	Салбарын хурал	-	Гишүүдийн салбар (54-р зүйл)

Ийнхүү, Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь гишүүнчлэл болон дотоод бүтцийн байгууллагын хүрээнд тодорхой ялгаатай байна.

²⁰ Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай, Японы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://www.jcci.or.jp/aboutcci.pdf> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

Улмаар Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтцийн байгууллагыг тодорхой байдлаар авч үзье. Ингэхдээ, бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтцэд хамаарах эрх зүйн зохицуулалтад тулгуурлан авч үзнэ. Учир нь Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтэцийн байгууллагуудыг чиг үүрэг нь бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дотоод бүтэцийн байгууллагуудаас төдийлэн ялгарахгүй байна.

Мөн Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь эмэгтэйчүүдийн холбоотой байх бөгөөд тэдгээрийн нэгдсэн холбоог Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын доор байгуулсан байдаг.

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын хурал

I. ИХ ХУРАЛ

Танхим нь их хуралтай байх бөгөөд түүний гишүүний тоог танхимын дүрмээр 30-150-ийн хооронд тогтооно (42.1-р зүйл). Улмаар, дараах гишүүдээс бүрдэнэ (41.1-р зүйл). Үүнд, 1-т танхимийн гишүүн болон тусгай худалдаа, аж үйлдвэр эрхлэгч тус бүрийн дундаас сонгуулийн үндсэн дээр сонгогдсон гишүүн, 2-т Салбарын хурлын гишүүдийн дундаас сонгогдсон гишүүн, 3-т танхимын дүрэмд заасны дагуу танхимын гишүүдийн дундаас сонгогдсон гишүүн (41.2-р зүйл).

Мөн ажил үүргийг гүйцэтгэх боломжгүй, танхимын гишүүний төлбөрийг төлөөгүй, танхимын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй, танхимын нэр хүндийг унагаасан эсхүл зорилгод үл нийцэх үйлдэл хийсэн, танхимын дүрмээр тогтоосон үйлдлийг хийсэн гишүүнийг их хурлын гишүүний үүрэгт ажилаас огцруулж болно (44-р зүйл).

Түүнчлэн, их хурал нь ээлжит болон ээлжит бус хуралтай байх бөгөөд ээлжит хурлыг жилд хамгийн багадаа нэг удаа хуралдуулна (45.1-р зүйл). Харин танхимын ерөнхийлөгч шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд дүрэмд заасны дагуу ээлжит бус хурлыг хуралдуулж болно (45.2-р зүйл). Мөн нийт гишүүдийн тавны нэгээс дээш гишүүдийн зөвшөөрлийг авсан гишүүн ээлжит бус хурал хуралдуулах зорилго болон шалтгааныг ерөнхийлөгчид хүргүүлсэн тохиолдолд ерөнхийлөгч 30 хоногын дотор ээлжит бус хурлыг хуралдуулах үүрэг хүлээнэ.

Танхимын их хурлаар танхимыг татан буулгах, нийлэх нэгдэх, гишүүний төлбөр болон үйлчилгээний төлбөр, сонгуульд хамаарах журмын өөрчлөлт, бусад дүрэм журам батлах, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, төсвийн шийдвэр, гишүүний эрхийг зогсоох, гишүүнээс хасах, хурлын гишүүнээс огцруулах болон бусад дүрэмд шийдвэрлэхээр заасан зүйлсийг авч хэлэлцдэг байна (46.1-р зүйл). Эдгээрийн дундаас дүрэмд өөрчлөлт оруулах шийдвэр гарсан

тохиолдолд ерөнхийлөгч эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайдаас зөвшөөрөх авах бөгөөд зохих зөвшөөрлийг авахгүй дүрмийн өөрчлөлтөд эрх зүйн үр дагавар үүсэхгүй байхаар зохицуулжээ (49.2 болон 3-р зүйл).

Танхим их хурал нь гишүүдийн гуравны нэгээс дээш гишүүд оролцсоноор ирц бүрдэж, оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар түүний шийдвэр нь хүчин төгөлдөр болно (48.1 болон 2-р зүйл).

II. УДИРДАХ ЗӨВЛӨЛИЙН ХУРАЛ

Танхим нь удирдах зөвлөлтэй байх бөгөөд гишүүдийн тоо нь их хурлын нийт гишүүний гуравны 1-ээс дээшгүй байна (32.2-р зүйл). Улмаар, Удирдах зөвлөл нь ерөнхийлөгчээс даалгасан тажил үүргийг хэрэгжүүлнэ (33.4-р зүйл). Удирдах зөвлөлийн гишүүнийг танхимын дүрэмд заасны дагуу их хурлаас танхимын гишүүдийн дундаас сонгож, чөлөөлөнө (35.4-р зүйл)

Ерөнхийлөгч шаардлагатай гэж үзсэн эсхүл удирдах зөвлөлийн гишүүдийн тавны нэгээс дээш гишүүд шаардсан тохиолдолд удирдах зөвлөлийг хуралдуулна (51.3-р зүйл).

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын албан тушаалтнууд

I. ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Танхим нь 1 ерөнхийлөгчтэй байх (32.1-р зүйл) бөгөөд ерөнхийлөгч нь танхимыг төлөөлж, нэгдсэн удирдлагаар хангана (33.1-р зүйл). Ерөнхийлөгчийг танхимын дүрэмд заасны дагуу их хурлаар танхимын гишүүдийн дундаас сонгож, чөлөөлнө (35.1-р зүйл).

II. ТЭРГҮҮЛЭГЧИД

Танхим нь 4-өөс доош тооны тэргүүлэгчтэй байх (32.1-р зүйл) бөгөөд тэргүүлэгчид нь ерөнхийлөгчид туслах чиг үүргийг хэрэгжүүлж, ерөнхийлөгч эзгүй үед түүнээс тогтоосон дарааллын дагуу түүний ажил үүргийг орлон гүйцэтгэнэ (33.2-р зүйл).

Тэргүүлэгчдийг танхимын дүрэмд заасны дагуу их хурлын зөвшөөрсөнөөр ерөнхийлөгч танхимын гишүүний дундаас сонгож, чөлөөлнө (35.2-р зүйл)

III. ЕРӨНХИЙ ЗАХИРАЛ

Танхим нь 1 ерөнхий захиралтай байх (32.1-р зүйл) бөгөөд ерөнхий захирал нь ерөнхийлөгч болон тэргүүлэгчид туслах чиг үүргийг хэрэгжүүлж, танхимын үйл ажиллагааг хариуцаж, ерөнхийлөгч болон тэргүүлэгчдийн эзгүйд тэдгээрийг ажил үүргийг орлон гүйцэтгэнэ (33.3-р зүйл).

Ерөнхий захирлыг танхимын дүрэмд заасны дагуу их хурлын зөвшөөрсөнөөр ерөнхийлөгч танхимын гишүүний дундаас сонгож, чөлөөлнө (35.3-р зүйл)

IV. ЗАХИРАЛ

Танхим нь 4 хүртэл тооны захиралтай байж болох бөгөөд тэдгээр нь ерөнхий захиралд туслах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Захирлыг танхимын дүрэмд заасны дагуу удирдах зөвлөлийн зөвшөөрсөнөөр ерөнхийлөгч танхимын гишүүдийн дундаас сонгож, чөлөөлнө (35.6-р зүйл).

V. ХЯНАЛТЫН ГИШҮҮН

Танхим нь 2-3 тооны хяналтын гишүүнийг ажиллуулах (32.3-р зүйл). бөгөөд хяналтын гишүүн нь танхимын үйл ажиллагаа, эдийн засгийн тооцоог хянаж, өөрийн үнэлгээг их хуралд тайлан тавих үүрэгтэй (33.5-р зүйл). Мөн хяналтын гишүүн нь ерөнхийлөгч, тэргүүлэгч, ерөнхий захирал, бусад захирлын албан тушаалыг хавсарч эрхлэхийг хориглогдог байна (34-р зүйл).

Хяналтын гишүүнийг танхимын дүрэмд заасны дагуу их хурлаас танхимын гишүүдийн дундаас сонгож, чөлөөлнө (35.5-р зүйл).

Түүнчлэн, Танхим нь албан тушаалтнуудын томилгооны хугацааг нийтлэг байдлаар 3 жилээс дээшгүй байхаар дүрмээр тогтоох (36.1-р зүйл) бөгөөд тэдгээрийн тухайн албан тушаалд дахин томилж болно (36.2-р зүйл)

VI. САЛБАРЫН ХУРАЛ

Танхим нь танхимын гишүүний үйл ажиллагааны салбар бүрт нь тухайн үйл ажиллагаанд түлхэц болоход чиглэсэн салбарын хурлыг зохион байгуулна (54.1-р зүйл). Салбар хурлын төрөл, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны талаар танхимын дүрмээр тогтооно (54.3-р зүйл)

VII. ХОРООД

Танхим нь танхимын дүрэмд заасны дагуу зорилгодоо хүрэхийн тулд чухал зүйлсийг судлахад чиглэсэн хороодыг байгуулж болно (55-р зүйл).

VIII. АЖЛЫН АЛБА

Танхим нь ажлын албатай байх бөгөөд зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны талаар өөрийн дүрмээр зохицуулна (56-р зүйл).

IX. БУСАД БАЙГУУЛЛАГУУД:

Эмэгтэйчүүдийн холбоо

Танхим нь өөрийн дэргэд эмэгтэйчүүдийн холбоог байгуулж болох бөгөөд эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийн хамтын ажиллагаа бэхжүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн нийгэмд эзлэх байр суурийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг түлхүү явуулдаг. Өнөөгийн байдлаар худалдаа аж үйлдвэрийн дэргэд 417 эмэгтэйчүүдийн холбоо байна²¹.

Тухайлбал, Токёо хотын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь 1 ерөнхий захирал, 4 дэд захирлын бүрэлдэхүүн бүхий эмэгтэйчүүдийн холбоог үүсгэн байгуулсан бөгөөд эмэгтэй бизнес эрхлэгч болон албан тушаалтныг гишүүнээр элсүүлдэг.

Гишүүнчлэлийн татвар нь жилд 10,000 еэн байх бөгөөд эхний жилд гишүүнчлэлийн татвараас чөлөөлөх, гишээнээр элссэн сараас шалтгаалан гишүүнчлэлийн татварыг багасгах зэрэг тусгай зохицуулалтуудыг хийж өгчээ²².

Залуучуудын хэлтэс

Танхим нь өөрийн дэргэд залчуудын хэлтэс байгуулж болох бөгөөд худалдаа, аж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг хөгжүүлж, бизнес эрхлэгчийн чадварыг дээшлүүлэх замаар томоохон шинэчлэл, өөрчлөлтийг хийх зорилго бүхий байгууллага юм.

Залуучуудын хэлтэсийн гишүүнчлэл нь танхимын гишүүн бизнес эрхлэгч (хуулийн этгээд бол албан тушаалтан байж болно), түүний хамаатан садан, залгамжлагч болох 45-аас хүртэлх насны этгээдээр хязгаарлагдана²³.

2. ТАНХИМЫН ГИШҮҮНЧЛЭЛ

Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнчлэл нь бүс нутаг дахь худалдаа аж үйлдвэрийн танхимаас бүрдэнэ. Харин бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнчлэл нь сайн дурын байна.

Гэхдээ сайн дурын гишүүнчлэлийн хүрээнд тодорхой шалгуурыг хуульчилж өгсөн байна. Өөрөөр хэлбэр, тухайн Худалдаа, аж үйлдвэрийн

²¹ Эмэгтэйчүүдийн холбооны албан ёсны цахим хуудас, <http://joseikai.jcci.or.jp/> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

²² Холбооны тухай танилцуулга, Эмэгтэйчүүдийн холбооны албан ёсны цахим хуудас <http://joseikai.tokyo-cci.or.jp/signup/> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

²³ Залуучуудын хэлтэсийн танилцуулга, <https://21impulse.jp/info/> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

танхимын харъяалах бүсэд 6 сараас дээш хугацаагаар үйл ажиллагаа явуулах газар, ажлын байр, үйлдвэр бүхий аж ахуй эрхлэгч нь гишүүнээр элсэх эрхтэй (15-р зүйл) байдаг. Улмаар, танхим нь дээрх шалгуурыг хангасан этгээдийг тодорхой шалтгаангүйгээр бүртгэхээс татгалзахгүй байхыг үүрэг хүлээдэг(16-р зүйл).

Түүнчлэн, гишүүнээр элсэх хураамж болон гишүүнчлэлийн татвар нь тухайн танхимаас шалтгаалан ялгаатай байна. Тухайлбал, Токёо хотын бүс дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь дараах байдлаар гишүүнээр элсэх хураамж болон гишүүнчлэлийн татварын хэмжээг тогтоосон байна²⁴.

Хүснэгт 2. Гишүүнээр элсэх хураамж

1	Хуулийн этгээд, групп	3000 еэн
2	Хувь хүн (Хувиараа аж ахуй эрхлэгч)	3000 еэн

Гишүүнээр элсэх хураамжийг гишүүнээр элсэгчийн зохион байгуулалтын хэлбэр, түүний үйл ажиллагаанаас үл хамааран нийтлэг байдлаар 3000 еэн хэмээн тогтоожээ.

Хүснэгт 3. Хуулийн этгээдийн гишүүнчлэлийн татвар

Дүрмийн сангийн хэмжээ	Дахин	1 жилийн гишүүнчлэлийн татвар
5,000,000 еэн хүртэл	1	15,000 еэн
5,000,000 еэнээс дээш	2	30,000 еэн
1000,0000 еэнээс дээш	3	45,000 еэн
3000,0000 еэнээс дээш	4	60,000 еэн
5000,0000 еэнээс дээш	5	75,000 еэн
8000,0000 еэнээс дээш	6	90,000 еэн
1,0000,0000 еэнээс дээш	8	120,000 еэн
4,0000,0000 еэнээс дээш	10	150,000 еэн
7,0000,0000 еэнээс дээш	13	195,000 еэн
10,0000,0000 еэнээс дээш	16	240,000 еэн

Хуулийн этгээдийн гишүүнчлэлийн татвар нь ашгийн төлөө хуулийн этгээд болон компаниудад голчлон чиглэгдсэн бөгөөд тэдгээр байгууллага нь дүрмийн сангийн хэмжээндээ тохируулан гишүүнчлэлийн татварийн төлдөг байна.

²⁴ Төлбөрийн хэмжээ, <https://www.tokyo-cci-nyukai.jp/fee/> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

Хүснэгт 4. Группын гишүүнчлэлийн татвар

Ажилтны тоо	Дахин	1 жилийн гишүүнчлэлийн татвар
10 хүртэлх хүн	1	15,000 еэн
10 дээш	2	30,000 еэн
30 дээш	3	45,000 еэн
50 дээш	4	60,000 еэн
100 дээш	5	75,000 еэн
200 дээш	6	90,000 еэн
500 дээш	8	120,000 еэн
1000 дээш	10	150,000 еэн
2000 дээш	20	300,000 еэн

Группын гишүүнчлэлийн татвар нь олон улсын байгууллага, сургууль, эмнэлэг, нийгмийн халамжийн байгууллага зэрэгт зориулагдсан бөгөөд тэдгээр байгууллага нь ажилтны тооноосоо хамааран гишүүнчлэлийн татварийг төлдөг байна. Харин Хувь хүн буюу хувиараа аж ахуй эрхлэгчид нийтлэг байдлаар 10,000 еэн байхаар тогтоосон.

3. ТАНХИМЫН НЭРИЙН ХАМГААЛАЛТ

Танхимын нэрийн талаарх Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 3-р зүйлд тусгайлан зохицуулсан. Ингэхдээ, худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч этгээдэд холбогдох тодотголыг хэрэглэхийг үүрэг болгосноос гадна танхимын нэрийг тусгайлан хамгаалсан байна.

Тодорхой агуулгийг доорх эрх зүйн зохицуулалтаас үзнэ үү.

- 3.1. “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь түүний нэрийн хүрээнд худалдаа аж үйлдвэрийн танхим эсхүл японы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим гэсэн нэр томъёог оруулах үүрэгтэй.”
- 3.2. “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим биш этгээд түүний нэрийн хүрээнд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг илэрхийлэх нэр томъёо эсхүл Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим хэмээн андуурах нэр томъёо хэрэглэхийг хориглоно. Харин тусгай тохиолдолд эдийн засаг аж ахуйн яамны сайдын зөвшөөрлийн үндсэн дээр хэрэглэхийг хориглохгүй.”

Ийнхүү, Японы улсын хувьд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим гэх нэрийг зөвхөн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч байгууллага хэрэглэх байдлаар зохицуулж, нэрийг хамгааллыг эрх зүйн түвшинд бий болгосон байна.

4. ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

Япон улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь худалдаа, аж үйлдвэрийг бэхжүүлж, нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах хүрээнд олон төрлийн үйл ажиллагааг явуулдаг²⁵. Эдгээр олон төрлийн үйл ажиллагааг эрх зүйн зохицуулалтад тулгуурлан товчхон авч үзье (9-р зүйл).

I. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын байр суурийг нийтэд илэрхийлж, УИХ, засгийн газарт санал хүргүүлэх, хэлэлцүүлэх

Бүс нутаг дахь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимууд нь бүсийн хөгжил, байгаль орчны төлөвлөлт, хот төлөвлөлт, орон нутгийн үйлдвэржилт, гадаад худалдааг дэмжих зэрэг парламент, засгийн газрын бодлогын асуудалд идэвхтэй оролцож ирсэн байна²⁶.

Тухайлбал, 2019 онд гэхэд Оюуны өмчийн талаар төрийн бодлогод санал хүргүүлсэн (2019.03.20), Цахилгаан нийлүүлэгчид хамаарах сэргээгдэх эрчим хүчний дүрмийн өөрчлөлтөд санал хүргүүлсэн (2019.03.07), Оюуны өмчийн маргааныг шийдвэрлэх механизмын шинэчлэлд санал хүргүүлсэн (2019.02.21), Гадаад иргэдийн ажиллуулах асуудалд тавих хяналтын бодлогод санал хүргүүлсэн (2019.01.15) зэргийг дурьдаж болно.

II. Худалдаа, аж үйлдвэрт хамаарах ур чадварыг дээшлүүлэх, түвшин тогтоох

Танхим нь худалдаа, аж үйлдвэрийн салбар дахь ажилчдын ур чадвар, түвшинг тогтооход чиглэсэн үйл ажиллагааг идэвхтэй явуулдаг байна.

Тухайлбал, 1944 онд шүрийг боловсруулах, 1954 онд тайлан тооцоо, 1974 онд худалдааны мэргэжилтэн, 2006 онд компьютерийн хэрэглээ, 2019 онд Худалдааны программын түвшин тогтоох шалгалтыг нэвтрүүлэх зэрэг замаар тухайн цаг үед нийцсэн худалдаа, аж үйлдвэрийн боловсон хүчнийг бэлтгэх, чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд оролцож иржээ²⁷.

III. Аялал жуулчлалын үйл ажиллагааг сайжруулах

Танхим нь аялал жуулчлалын хөгжүүлэх замаар бүс нутгийн хөгжлийг бэхжүүлж, эдийн засгийн эргэлтийн сайжруулах үйл ажиллагааг зохион явуулж, тогтмол оролцдог байна. Тухайлбал, Аомори мужид далайн бүтээгдэхүүнээр

²⁵ Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 9-р зүйл.

²⁶ “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын олон улсын харьцуулалт”, Тенфордын Лорд Хэсэлтайн, х29. (The Rt Hon the Lord Heseltine of Thenford CH, Chamber of Commerce International Comparisons, (2012)).

²⁷ Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гэрчилгээжүүлэлтийн туршилт, <https://www.kentei.ne.jp/> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

хийсэн хоолонд ач холбогдол өгч, шинэ төрлийн хоолыг бий болгох замаар жилд 10,0000 хүн зочилдог аялалын маршрутыг хөгжүүлж чадсан байна²⁸.

Дээрх үйл ажиллагаанаас гадна доорх төрлийн үйл ажиллагааг тогтмол явуулдаг байна. **Үүнд:**

1. Захиргааны байгууллагын асуулгад санал өгөх;
2. Худалдаа, аж үйлдвэрт хамаарах асуудлаар аж ахуй эрхлэгчид чиглэсэн судалгаа хийх;
3. Худалдаа, аж үйлдвэрийн секторт хамаарах мэдээлэл эсхүл материалыг цуглуулах, хэвлэх;
4. Бараа бүтээгдэхүүний чанар, тоо ширхэг, худалдаа, аж үйлдвэрлэгчийн явуулж буй үйл ажиллагаанд хамаарах тодорхойлолт, баталгаажуулалт, шалгалт хийх;
5. Экспортын бүтээгдэхүүнд хамаарах гарал үүслийн бичиг олгох;
6. Худалдаа, аж үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг болох аливаа төв, газар ажиллуулах;
7. Худалдаа, аж үйлдвэрийн асуудлаар хурал, семинар зохион байгуулах;
8. Үзэсгэлэн яармаг зохион байгуулах, зохион байгуулахад оролцох;
9. Худалдааны үйл ажиллагаанд хамаарах зуучлал, маргааныг таслах ассены үйл ажиллагаа явуулах;
10. Худалдааны маргаанд ассен, эвлэрүүлэн зуучлал, арбитрын үйл ажиллагаа явуулах;
11. Худалдаа, үйлдвэрийн үйл ажиллагаа явуулагч этгээдэд зөвлөж, удирдлагаар хангах;
12. Худалдаа, үйлдвэрийн үйл ажиллагаа явуулагч этгээдэд хамаарах аливаа итгэлцлийн судалгаа хийх;
13. Нийгмийн халамжийг сайжруулахад хөрөнгө оруулахад чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулах;
14. Захиргааны байгууллагаас эрх шилжүүлэн авсан бус үйл ажиллагааг явуулах;
15. Бусад Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын зорилгыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай үйл ажиллагааг явуулах.

5. ТАНХИМЫН САНХҮҮЖИЛТ

Японы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын төсөв нь дараах үндсэн гурван зүйлээс бүрддэг байна²⁹.

²⁸ Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай, Японы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://www.jcci.or.jp/aboutcci.pdf> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

1. Гишүүнчлэлийн татвар
2. Үйлчилгээний хураамж
3. Засгийн газрын санхүүжилт

Засгийн газар нь танхимаас хэрэгжүүлэх жижиг бизнес эрхлэгчидэд чиглэсэн зөвлөгөө, тусламжийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг. Энэ санхүүгийн дэмжлэг нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын орлогын дунджаар 20%-ийг эзэлдэг байна.

6. ТӨРИЙН ХЯНАЛТ

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаанд Засгийн газраас хяналт тавьдаг. Засгийн газрын хяналт дараах гурван хэсгээс бүрдэнэ.

1. Тайланг хянах

Танхим нь жилийн эцсийн тайлан гаргах бөгөөд энэ талаар Эдийн засаг аж үйлдвэрийн яамны сайдад тайлагнах үүрэгтэй.

Тухайлбал, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 57.1-т Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь санхүүгийн жил дууссаны дараа нэн даруй орлого, зарлагын тайлан, үйл ажиллагааны нөхцөл байдал болон бусад холбогдох яамны журамд заасан зүйлсийг Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн яамны сайдад тайлагнана хэмээн зохицуулжээ.

2. Шалгалт хийх

Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаанд Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд шалгалт хийх эрхтэй байдаг. Тухайлбал, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 58.1-т Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд нь уг хуулийг зохистой, тууштай хэрэгжүүлэхийн тулд шаардлагатай хүрээнд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимаар тайлан гаргуулж, эсхүл албан тушаалтнаар дамжуулан Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагааны байдал, үйл ажиллагааны тэмдэглэл болон бусад шаардлагатай зүйлсэд чиглэсэн шалгалтыг хэрэгжүүлэх явуулж болно хэмээн зохицуулсан. Мөн 58.2-т ...шалгалт хийх албан тушаалтан нь өөрийн бичиг баримтыг үзүүлж, холбогдох хүмүүсийн хүсэлтэд хүлээцтэй хандаж, шалгалтыг хийхээр тусгасан байна.

3. Арга хэмжээ авах

Танхимын үйл ажиллагаа нь хууль тогтоомжийг зөрчсөн тохиолдолд Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд арга хэмжээ авах эрхтэй байдаг. Тухайлбал, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 59.1-т Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаа нь уг

²⁹ “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын олон улсын харьцуулалт”, Тенфордын Лорд Хэсэлтайн, х29. (The Rt Hon the Lord Heseltine of Thenford CH, Chamber of Commerce International Comparisons, (2012)).

хууль болон уг хуульд үндэслэсэн хэм хэмжээ, танхимын дүрмийг зөрчсөн эсхүл илт зүй бус үйл ажиллагаа явуулсан тохиолдолд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд сануулах арга хэмжээ авах бөгөөд зөрчлийг арилгаагүй бол дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ хэмээн зохицуулсан. **Үүнд:**

1. Үйл ажиллагааг хэсэгчлэн зогсоох,
2. Үүсгэн байгуулах зөвшөөрлийг хүчингүй болгох.

Мөн 59.2-т Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд нь хот тосгоны нэг хэсгийг бүхэлд харъяалсан эсхүл хэсэгчилэн харъяалсан Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд холбогдуулан худалдаа, аж үйлдвэрийн нөхцөл байдлыг харгалзсаны үндсэн дээр үргэлжлүүлэн үйл ажиллагаа явуулах нь зохимжгүй гэж үзвэл ...харъяаллыг өөрчлөх эсхүл татан буугдах зөвлөмжийг хүргүүлж болно хэмээн зохицуулсан байдаг. Улмаар, 59.3-т Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд нь өмнөх зөвлөмжийг хүлээн авсан Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь тухайн зөвлөмжийг дагаагүй тохиолдолд үүсгэн байгуулах зөвшөөрлийг хүчингүй болгож болно хэмээн тусгасан.

Хэрэв Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн сайд 59.1-т заасан арга хэмээг авах тохиолдолд холбогдох орон нутгийн захиргааны засаг дарга болон Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын саналыг сонсох үүргийг хүлээдэг.

Ийнхүү, Японы улсын төр нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаанд Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн яамаар дамжуулан хяналт тавьдаг байна.

ЗУРГАА. УНГАР УЛС

Унгар улсын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь 1999 онд батлагдсан Эдийн засгийн танхимын тухай хууль (TÖRVENY A GAZDASAGI KAMARAKROL)³⁰ болон Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дүрэм (A MAGYAR KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA ALAPSZABÁLYA)³¹-иар тус тус зохицуулагддаг болно.

Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үүсэл нь тэртээ 1850 оны 3-р сарын 18-ны өдрийн Австрийн хаан Франц Иосеф 1 болон Унгарын хааны зарлигаар байгуулагдаж байсан түүхтэй. Хамгийн анхны Унгарын танхимын тухай хууль нь 1868 онд батлагдаж, 1934 он хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилсэн. Тухайн үед Унгар дахь бүх худалдаачин, гар урлаач, худалдаа, үйлдвэрийн компаниуд заавал тухайн танхимын гишүүн байхыг шаарддаг байсан байна.³²

Дэлхийн хоёрдугаар дайны дараа тус танхимын үйл ажиллагаа зогсож, хөрөнгийг нь улсын сан хөмрөгөд шилжүүлсэн боловч, 1948 оноос дахин байгуулж, 1985 онд нэрийг нь Эдийн засгийн танхим (Chamber of Economy) хэмээн өөрчилжээ. 1990 оноос бүс нутгийн танхимыг байгуулах боломжтой болж, 1991 онд зургаан бүс нутгийн танхим үйл ажиллагаагаа бие даан эхлүүлсэн байна. Гишүүнчлэл нь мөн л заавал байлаа. 1994 оноос Эдийн засгийн танхимын тухай хуулиар тус танхимыг нийтийн эрх зүйн субъект байхаар хуульчилж, 1999 оны буюу одоо хүчин төгөлдөр мөрдөж буй Эдийн засгийн танхимын тухай хуулийн дагуу тус улсын Засгийн газрын зүгээс 2000 оны 11-р сараас эхлэн заавал гишүүнчлэлийг халж, сайн дурын гишүүнчлэлийн тогтолцоог бий болгожээ. Тиймээс танхимын үндсэн чиг үүрэг нь жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих, гадаад экспортыг эрчимжүүлэх явдал болж хувирчээ.³³

1. ТАНХИМЫН БҮТЭЦ

1999 оны Эдийн засгийн танхимын тухай хуулийн 2-р зүйлийн g заалтад заасны дагуу “Эдийн засгийн танхим” гэж бүс нутгийн эдийн засгийн танхим болон үндэсний эдийн засгийн танхимыг ойлгоно. Тус танхим нь хуулийн дагуу байгуулагддаг хуулийн этгээдэд тооцогддог.³⁴

³⁰ Хамгийн сүүлд 2019 оны 3-р сарын байдлаар нэмэлт, өөрчлөлт орсон.

³¹ 2018 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон.

³² Товч түүх, Унгарын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://mkik.hu/en/history> (хамгийн сүүлд 2020 оны 1 дүгээр сарын 22-ны өдөр нэвтэрсэн)

³³ Мөн тэнд.

³⁴ 1959 оны Унгарын Иргэний хуулийн 65-р зүйлийн дагуу ийм хуулийн этгээдэд худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон шинжлэх ухааны академийг тооцдог байна.

Тус хуулийн 3-р зүйлийн 3.3-ийн дагуу Эдийн засгийн танхим нь дотроо 1. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон 2. Хөдөө, аж ахуйн танхим гэсэн хоёр төрөлтэй. Эдгээр хоёр төрлөөс өөр танхимыг байгуулахыг хуулиар хүлээн зөвшөөрдөггүй.

Бүс нутгийн эдийн засгийн танхим нь мужийн³⁵ хэмжээнд болон мужийн эрхтэй дүйцэхүйц эрх бүхий хот, Будапештэд үйл ажиллагаа явуулна (4.1). Мөн бүс нутгийн эдийн засгийн танхимууд нь хоорондоо нэгдэх боломжтой. Нэгдсэний үр дүнд байгуулагдсан танхим нь нэгдсэн танхимуудын эрхтэй адил эрхтэй байна (4.2).

Эдийн засгийн танхим нь орон нутгийн салбарыг өөрийн дүрмийн дагуу байгуулах эрхтэй (4.3).

Тус хуулийн 6-р зүйлийн 6.1-д заасны дагуу Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг байгуулах үүрэгтэй бөгөөд тус танхим нь үндэсний хэмжээнд үйл ажиллагаагаа явуулна.

Танхим нь тухайн байгуулагдаж буй бүс нутгийн буюу мужийн шүүхэд бүртгүүлэх үүрэгтэй бөгөөд энэхүү бүртгэлийн талаар төрийн бус байгууллагын тухай хууль тогтоомжийг нэгэн адил хэрэглэнэ (6/A).

Хуулийн 15-р зүйлд заасны дагуу танхим нь өөрийн бүрэн эрхээ бие даан хэрэгжүүлэхдээ өөрийн баталсан дүрмийг удиртгал болгоно. Тус дүрэмд дараах асуудлыг зохицуулсан байх ёстой (16.1). **Үүнд:**

1. Танхимын нэр, албан ёсны үйл ажиллагаагаа явуулдаг оффисын тухай;
2. Танхимын байгууллагын болон түүний бүтэц, албадуудын үйл ажиллагааны зарчим;
3. Хэлтэс, алба, орон нутгийн болон бусад салбар болон байгууллагын нэгжийн үүргийг тодорхойлох, танхим болон бусад байгууллагатай хэрхэн харилцах талаарх журмыг тогтоох;
4. Үндэсний ашиг сонирхлыг төлөөлдөг байгууллагатай хэрхэн хамтран ажиллах талаарх журам;
5. Гишүүдийн тооны доод хязгаар, гишүүдийн эрх болон үүрэг, шинээр гишүүнээр элсүүлэхтэй холбоотой журам;
6. Гишүүдийн нэрсийн жагсаалт болон санал хураалтын талаар;
7. Гишүүний татвар болон тооцох аргачлал болон төлбөр төлөх хэлбэрийн талаар;
8. Төлөөлөгчдийг сонгох журам;

³⁵ Унгар нь улс нь нэгдмэл улс бөгөөд дотроо 19 мужтай. Муж нь дотроо дүүрэгт хуваагддаг.

9. Үндэсний эдийн засгийн танхимын конгрессын төлөөлөгчийг томилох тухай;
10. Танхимын албаны тоо болон төрөл;
11. Конгрессын төлөөлөгчдийн тоо болон удирдах зөвлөл, хяналтын хороо болон ёс зүйн хорооны гишүүдийн тоо;
12. Танхимын нарийн бичгийн дарга (дэд нарийн бичгийн дарга), зөвлөлийн гишүүд, хяналтын хороо болон ёс зүйн хороо, бусад сонгогдсон албан хаагчдыг сонгох болон бүрэн эрхийг нь дуусгавар болгох журам;
13. Ээлжит конгрессыг зарлан хуралдуулах журам болон давтамж;
14. Тус хуульд зааснаас гадна конгресст хамаарах бүрэн эрхийг тодорхойлох;
15. Удирдах зөвлөлийн хурлыг хуралдуулах болон үйл ажиллагааг явуулах, хурлын шийдвэрийг гаргах тухай журам;
16. Тус хуульд зааснаас бусад гуравны хоёр эсхүл дийлэнх олонхиор шийдвэрлэх асуудлын талаар тодорхойлох;
17. Нарийн бичгийн дарга (дэд нарийн бичгийн дарга)-ын бүрэн эрх болон тусгай тохиолдолд тус бүрэн эрхийг шилжүүлэх журмын талаар;
18. Танхимын жилийн төсөв болон балансыг хэлэлцэн батлах тухай;
19. Тус хуульд зааснаас бусад тухайн танхимын албан хаагчдын сонирхлын зөрчлийн тодорхойлолтыг тогтоох.

Бүс нутгийн эдийн засгийн танхимын эрх барих дээд байгууллага нь төлөөлөгчдийн конгресс байх бөгөөд тус конгресс нь сонгогчдын жагсаалтад бүртгэгдсэн танхимын гишүүдээс сонгогдсон төлөөлөгчдөөс бүрдэнэ (17.1).

Бүс нутгийн эдийн засгийн танхимын конгресс нь жилд дор хаяж нэг удаа хуралдах бөгөөд дүрэмд заасны дагуу хуралдана (18.1). Конгресс нь танхимын нарийн бичгийн даргын шийдвэрээр хуралдана (18.2). Тус конгресс нь талаас дээш хувийн ирцтэйгээр хуралдаж байж хүчин төгөлдөр болно (18.3). Конгрессын шийдвэр нь төлөөлөгчдийн ердийн олонхийн саналаар батлагдана.

Харин дараах асуудлыг хуралдсан оролцсон төлөөлөгчдийн гуравны хоёрын саналаар батална (18.4). **Үүнд:**

1. Дүрэм болон бусад өөрөө удирдах ёсонд хамаарах дүрэм, журмыг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах;
2. Бусад танхимтай нэгдэх, тусгаарлах;
3. Хэлтсийн автономи байх эрхэд нөлөөлөх аливаа шийдвэр;
4. Дүрэмд заасан бусад шийдвэр.

Үндэсний эдийн засгийн танхимын Конгресс нь түүний эрх барих дээд байгууллага байх бөгөөд тус конгресс нь бусад эдийн засгийн танхимын конгрессоос бүрдэнэ (19.1).

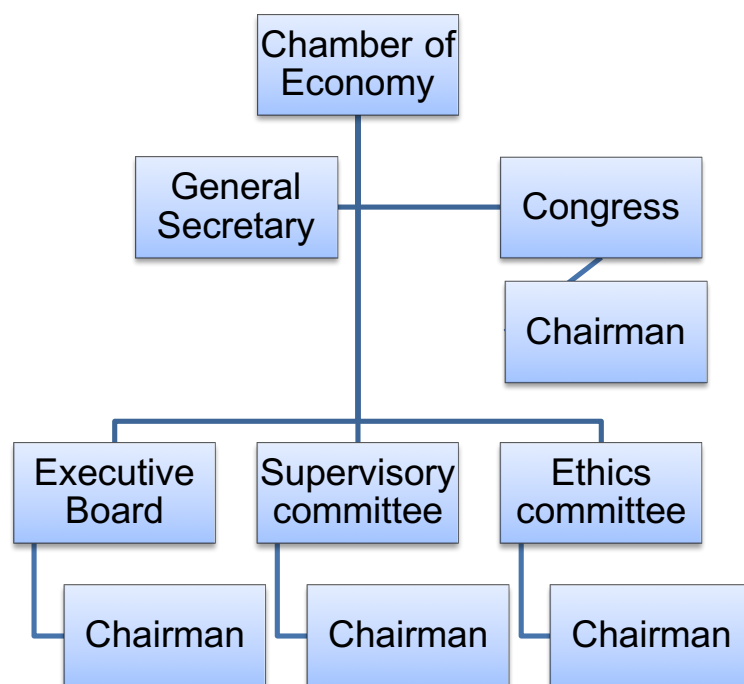
Эдийн засгийн танхимын Удирдах зөвлөл нь конгрессын чөлөө цагт эдийн засгийн танхимын үйл ажиллагааг удирдах чиг үүрэгтэй бөгөөд танхимын үндсэн байгууллага байна (20.1).

Танхимын нарийн бичгийн дарга нь тухайн танхимыг бие даан төлөөлөх эрхтэй субъект байна (21.1). Дэд нарийн бичгийн даргын тоог танхим дүрмээрээ тогтооно (21.2).

Хяналтын хороо нь конгрессын хурлаар томилогдох бөгөөд дор хаяж гурван гишүүнтэй байна (21.1). Тус хороо нь танхимын үйл ажиллагаа болон санхүүгийн менежмент нь хууль тогтоомж болон дүрэмд нийцэж буй эсэхийг хянах чиг үүрэгтэй байна (21.2). Хяналтын хорооны гишүүд нь танхимын албан хаагчид болон удирдах байгууллагуудаас шаардлагатай мэдээллийг цуглуулах, бүхий л баримт бичигтэй танилцах эрхтэй байна (21.3). Хяналтын хороо нь жилд дор хаяж нэг удаа хараат бус аудиторoor танхимын санхүүгийн нөхцөл байдалд шалгалт хийлгүүлэх ёстой (21.4). Хяналтын хороо нь удирдах зөвлөлд хандан танхимын үйл ажиллагааг хууль тогтоомж, танхимын дүрэм, болон бизнесийн үндсэн зарчимд нийцүүлэхийг сануулж, шаардах эрхтэй (23.1). Уг шаардлагыг удирдах зөвлөл биелүүлээгүй бол хяналтын хороо нь конгрессыг хуралдуулах эрхтэй (23.2). Танхимын нарийн бичгийн дарга конгрессыг хуралдуулах үүргээ биелүүлээгүй бол хяналтын хорооны нарийн бичгийн дарга конгрессыг хуралдуулна (23.3).

Танхимын ёс зүйн хороо нь танхимын зүгээс зах зээлийн шударга практик, заншил, арилжаа эрхлэгч ба хэрэглэгч хоорондын шударга арилжааны практикийг төлөвшүүлэхэд шаардлагатай ёс зүйн дүрмийг хөгжүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх, аж үйлдвэрийн өмчийн эрхийг зөрчиж байгаа этгээдэд анхааруулга хүргүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, бусдын нэр хүндийг гутаасан үйлдэлд анхааруулга хүргүүлэхэд болон ёс зүйн дүрмийн зөрчилд анхааруулга хүргүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэн ажиллана (24.1).

Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь эдийн засгийн танхим болон үндэсний эдийн засгийн танхимын удирдах албан тушаалтан байна (25.1). Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь танхимын албан хаагчдын хувьд ажил олгогчийн эрх, үүргийг хэрэгжүүлнэ (25.2).



2. ТАНХИМЫН ГИШҮҮНЧЛЭЛ

Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь үндэсний эдийн засгийн танхим бөгөөд тус танхим нь бүс нутгийн танхимын төлөөлөгчдөөс конгрессоо бүрдүүлдэг. Бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь мужийн эдийн танхимыг ойлгох бөгөөд тухайн танхим бүр өөрсдийн гэсэн гишүүдтэй байна. 2000 оны 11-р сараас хойш Унгар нь сайн дурын гишүүнчлэл болсон талаар өмнө дурьдсан билээ. Эдийн засгийн танхимын хуулийн 8-р зүйлийн 8.1-д заасны дагуу тухайн танхим гишүүнээр бүртгэснээр танхимын гишүүнчлэл эхэлнэ гэж заасан байгаа нь үүнийг тодорхой гэрчилнэ.

Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнээр ашгийн төлөө хуулийн этгээд (бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай компани, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, хувьцаат компани), хувиараа бизнес эрхлэгч, мэргэжлийн холбоод, тодорхой хуулийн этгээдийн хамаарал бүхий компани, компанийн салбар, гадаадад бүртгэлтэй компанийн Унгар дахь салбар, хоршоо (орон сууцны хоршоо үүнд хамаарахгүй), хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэгч нар элсэх боломжтой (2а).

Танхимын гишүүнээр бүртгүүлсэнээр дараах эрх үүснэ (8.2). **Үүнд:**

1. Конгрессын төлөөлөгч, Танхимын нарийн бичгийн дарга, дэд нарийн бичгийн дарга, Танхимын байгууллагын гишүүнээр сонгогдох;
2. Танхимд өөрийн гэсэн оффистой байх;

3. Үндэсний эдийн засгийн танхимын төлөөлөгчдийн конгресст төлөөлөгчөөр оролцох, Байгууллагын гишүүд, нарийн бичгийн дарга, үндэсний эдийн засгийн танхимын албан хаагчдыг сонгох;
4. Тус хууль болон үндэсний эдийн засгийн танхимын дүрэмд заасан бүс нутгийн эдийн засаг, аж үйлдвэрийн танхимын үнэ төлбөргүй болон бусад үйлчилгээг авах.

Танхимын гишүүний эрх нь дараах тохиолдолд дуусгавар болно (8.4).

Үүнд:

- А) Тухайн эдийн засгийн байгууллага³⁶ нь эрх залгамжлагчгүйгээр татан буугдсан эсхүл хувиараа аж ахуй эрхлэгч өөрийн үйл ажиллагаагаа зогсоосон;
- В) Эдийн засгийн байгууллага нь өөрийн гишүүнчлэлээ хуанлийн жилийн сүүлчийн өдрөөр цуцалсан бол;
- С) Гишүүний үүргээ ноцтойгоор болон удаа дараа зөрчсөн үйлдэл гаргасан бол, түүнчлэн гишүүнчлэлээ бүртгэлээс гарсан бол.

Түүнчлэн тус хуулийн 8-р зүйлийн 8.5-д заасны дагуу танхимын гишүүнчлэл нь тус хуулийн 8-р зүйлийн 8.4.с-д заасан үндэслэлээр дуусгавар болсон бол тухайн цуцалсан шийдвэр гарсан өдрөөс хойш, шүүхээр шийдвэрлэсэн бол шүүхийн шийдвэр гарсан өдрөөс хойш нэг жилийн хугацаанд дахин гишүүнээр бүртгэхгүй байхаар зохицуулжээ.

Эдийн засгийн танхимын зүгээс өөрийн бүртгэлтэй эдийн засгийн оролцогч нарт дараах үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлэх үүрэгтэй (8.2а). **Үүнд:**

1. Эдийн засаг, санхүү, татвар болон зээлийн талаарх зөвлөгөө өгөх,
2. Бизнесийн шинэ хамтрагч олж өгөхөд туслах,
3. Тендерийн талаар мониторинг хийх,

3. ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

Үндэсний эдийн засгийн танхим (Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим) нь дараах чиг үүрэгтэй ажиллана (12.1). **Үүнд:**

1. Эдийн засгийн холбогдолтой төлөвлөгөө болон хуулийн төслийг үнэлэх, санал өгөх;
2. Олон улсын эдийн засгийн байгууллагууд болон гадаадын эдийн засгийн танхимын үндэсний байгууллагуудтай харилцаа, холбоо тогтоож, хэрэгжүүлэх;
3. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын зүгээс эдийн засгийн талаарх мэдээллийг гадаадын орнуудад, Унгарын зүгээс бусад оронд болон

³⁶ Эдийн засгийн байгууллага гэж танхимд гишүүнээр элсэх боломжтой этгээдүүдийг нийтэд нь ойлгоно (2а).

Унгар дахь гадаадын иргэдэд хэрхэн хүргэх, нийтэд мэдэгдэх явдлыг хангаж ажиллах;

4. Унгарын эдийн засгийн талаар танилцуулах арга хэмжээг зохион байгуулах;
5. Эдийн засгийн танхимын бүртгэлтэй гишүүдийн хувьд мөрдөх тогтолцоог хөгжүүлэх;
6. Зах зээлийн шударга бус практикийг зохицуулах ёс зүйн дүрмийг өөртөө багтаасан ёс зүйн дүрмийг боловсруулах;
7. Бусад хуульд заасан зохицуулалтын дагуу үндэсний зөвлөл болон байгууллагуудын үйл ажиллагаанд оролцох;
8. Танхимуудын өөрийн удирдлагын дүрмийг тогтоох;
9. Хуульд гэрээний стандарт нөхцлийн талаар тодорхойлоогүй бол хэрэглэгсийн гэрээний стандарт нөхцөл нь шударга бус эсэх талаар саналаа илэрхийлэх.

Үндэсний эдийн засгийн танхим нь байнгын арбитраж ажиллуулна. Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь байнгын арбитраж хувьд олон улсын худалдаатай холбоотой үйл ажиллагаа явуулах болон арбитраждыг сонгох болон бүрэн эрхийг нь дуусгавар болгох талаарх нөхцөлийг тодорхойлно (12.2).

Унгар улсын хувьд худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь арбитраж үйл ажиллагааг хариуцдаг бол харин Хөдөө, аж ахуйн танхим нь эвлэрүүлэн зуучлах зөвлөлийг ажиллуулах эрхтэй байдаг (12.4). Унгарын хөдөө, аж ахуйн танхим нь тухайн эвлэрүүлэн зуучлах зөвлөлийн үйл ажиллагааг хариуцаж, процессын дүрэм, эвлэрүүлэн зуучлалын хөлсийг хэрхэн төлөх зэрэг асуудлын талаар тодорхойлох үүрэгтэй байдаг байна.

Бүс нутгийн эдийн засгийн танхимын хувьд дараах чиг үүргийг гүйцэтгэдэг байна (9.1). **Үүнд:**

1. Өөрийн дүрэмдээ заасны дагуу өөрийн орлогын тодорхой хэсгийг ашиглан эдийн засгийн үйл ажиллагаанд хамаарал бүхий дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд оролцох;
2. Тодорхой арилжаа эрхлэгчийн ашиг сонирхолтой хамааралгүй үндэсний эдийн засгийн хувьд нөлөө үзүүлэхүйц асуудлыг биелэгдэхэд нь дэмжлэг үзүүлж ажиллах, үүний тулд төв болон орон нутгийн засгийн газрын агентлаг болон эдийн засгийн ашиг сонирхлыг илэрхийлэгч байгууллагатай хамтран ажиллах;
3. Унгарын болон гадаад орнуудын эдийн засгийн талаарх хууль, эрх зүйн мэдээллийг өгөх, эдийн засгийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулах, Бүс нутгийг хөгжүүлэх төлөвлөгөөний үе шатыг хэрэгжүүлэх, бэлтгэл ажилд оролцох;
4. Мэргэжлийн сургалтын тухай 1993 оны хуулийн дагуу олгогдсон үүргийг хэрэгжүүлж, мэргэшсэн ажилчдын сургалтыг зохион байгуулж, шалгалтыг авах.

Мөн бүс нутгийн эдийн засгийн танхим нь бизнесийн хэлцлийн баталгаат байдлыг хангахын тулд дараах чиг үүргийг гүйцэтгэнэ (10.1). **Үүнд:**

1. Барааны гарал, үүслийн гэрчилгээ болон баримт бичгийг олгох, гэрчлэх болон бизнесийн хэлцэлтэй холбоотой бусад баримт бичгийг олгох, гэрчлэх;
2. Бизнесийн практикийн талаар мэдээллийг эмхэтгэж, хэвлүүлэх;
3. Эдийн засгийн ашиг сонирхлыг илэрхийлэгч байгууллагатай хамтран арилжаа эрхлэгч болон хэрэглэгч хоорондын шударга зах зээлийн практикийн талаарх ёс зүйн дүрмийг хөгжүүлэх, Арилжаа эрхлэгч болон хэрэглэгчийн шударга бус арилжааны практикийг хориглох тухай хууль болон Зах зээлийн шударга бус практикийн тухай хуулийн зохицуулалтын хэрэгжилтэд мониторинг хийх, Зөрчлийн талаар эдийн засгийн ашиг сонирхол илэрхийлэгч байгууллагад анхааруулга гаргах;
4. Эдийн засгийн ашиг сонирхол илэрхийлэгч байгууллагад хандан аливаа аж үйлдвэрийн өмчийн зөрчлийн талаар анхааруулга хүргүүлэх;
5. Хэрэглэгчийн ашиг сонирхолтой холбоотой эдийн засгийн үйл ажиллагааны талаар болон эдийн засгийн байгууллагын нэр хүндийг зөрчсөн үйл ажиллагааны талаар анхааруулга хүргүүлэх, Эдийн засгийн өрсөлдөөний болон Хэрэглэгчийг хамгаалах байгууллагуудтай хамтран ажиллах бөгөөд эдгээр байгууллагуудын шийдвэрийн талаар мэдээлэл авах;
6. 1997 онд батлагдсан Компанийн бүртгэлийн тухай хуулийн дагуу хяналт явуулах, Нээлттэй компанийн талаарх мэдээлэл болон Шүүхэд бүртгүүлэх процедурын талаар хяналт явуулах, мөн татварын асуудал хариуцсан байгууллагад хандан хувиараа аж ахуй эрхлэгчийн үйл ажиллагааг зогсоох талаар хүсэлт явуулах;
7. Хэрэглэгчийг хамгаалах хуулийн дагуу Арбитрын зөвлөлийг ажиллуулах,
8. Эдийн засгийн байгууллагын зүгээс олон улсын худалдаатай холбоотойгоор чанар болон тээвэрлэлттэй холбоотой хохирол нэхэмжлэхэд оролцох;

Мөн эдийн засгийн танхим нь дараах үйл ажиллагааг явуулах чиг үүрэгтэй байна (11.1). **Үүнд:**

- А) Мэдээлэл олгох, санал, төслөө танилцуулах байдлаар эдийн засгийн байгууллагатай холбоотой хууль тогтоомжийг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх, Эдийн засгийн хөгжил, бизнесийн хэлцлийн баталгаат байдал болон зах зээлийн практикийн шударга байдлыг хангах зорилгоор Засгийн газар болон орон нутгийн засгийн газартай хамтран ажиллах;
- В) Статистикийн тухай хуульд заасны дагуу а-д заасан төсөл, санал, мэдээллийг боловсруулахын тулд мэдээлэл цуглуулах,

Дээр дурьдсан эрх, чиг үүргээ хэрэгжүүлэх зорилгоор эдийн засгийн байгууллагатай холбоотой хууль тогтоомжийн талаар жилд дор хаяж хоёр удаа Ерөнхий сайдын томилсон сайдтай хамтран хурал зохион байгуулах үүрэгтэй (11.3).

4. ТАНХИМЫН САНХҮҮЖИЛТ

Эдийн засгийн танхимын тухай хуульд заасны дагуу Унгарын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь дараах эх үүсвэрээс санхүүжинэ (34.1). **Үүнд:**

1. Гишүүдийн татвар;
2. Хандив;
3. Үйлчилгээ үзүүлсний хөлс;
4. Танхимын бизнесийн хамтрагчдаас олсон орлого;
5. Бусад орлого, сайн дурын хандив;
6. Тусламж.

Мөн танхим нь өөрийн чиг үүргийг гүйцэтгэх зорилгоор тодорхой ашгийн төлөө хуулийн этгээд³⁷ байгуулах боломжтой бөгөөд энэ тохиолдолд тухайн хуулийн этгээдийн татварын дараах ашгийг өөрийн чиг үүргийг гүйцэтгэхдээ ашиглаж болно (35.2).

5. ТӨРИЙН ХЯНАЛТ

Дүүргийн прокурорын албанаас хуулиар олгосон бүрэн эрхийнхээ хүрээнд худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын үйл ажиллагаанд хяналт тавьж хэрэгжүүлдэг (28.1).

Тухайн хяналт нь тухайн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дүрэм болон өөрөө удирдах ёсонд хамаарах дүрэм, журам нь хууль тогтоомжид нийцэж буй эсэх, үйл ажиллагаа болон аливаа шийдвэр нь хууль тогтоомж, тухайн танхимын дүрэм болон өөрөө удирдах ёсонд хамаарах дүрэм, журмыг зөрчсөн эсэхээр хязгаарлагддаг (28.2 а, b).

Хэрвээ танхимын үйл ажиллагаа болон шийдвэр, дүрэм, журам нь хууль тогтоомжийг зөрсөн гэж дүүргийн прокурорын албанаас үзвэл шүүхэд хянуулахаар хандах эрхтэй (28.3).

Дүүргийн прокурорын албанаас хандсаны дагуу шүүхийн зүгээс тухайн танхимын хууль тогтоомжийг зөрсөн шийдвэрийг хүчингүй болгож, гаргах ёстой шийдвэрийг даалгах шийдвэр гаргах эрхтэй бөгөөд үйл ажиллагааг нь хууль тогтоомжид нийцүүлэх зорилгоор ерөнхий ассамблейг хуралдуулах, танхимын тодорхой байгууллагын чиг үүргийг түр түдгэлзүүлэх, шаардлагатай хугацаагаар хяналтын комиссарыг томилох, үйл ажиллагаагаа хууль тогтоомжид нийцүүлээгүй бол үндэсний эдийн засгийн танхимаас бусад танхимыг татан буугдсаныг зарлах эрхтэй (28.3.а, b, c, d).

³⁷ Унгар улсын хувьд Иргэний хуулиндаа заасны дагуу бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай компани, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, хувьцаат компанийг ашгийн төлөө хуулийн этгээдэд хамааруулдаг.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ЗӨВЛӨМЖ

Монгол Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хууль 1995 онд батлагдсан бөгөөд таван бүлэг 14 зүйлтэй байна. Батлагдсанаас хойш 2002, 2011 болон 2015 онд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт орсон бөгөөд 2 хэсэг, 1 заалт нэмж, 5 хэсэгт өөрчлөлт орж, 2 хэсэг хассан байна.

Энэхүү хуулинд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай ойлголт, түүний зорилт, бүрэн эрх, үйл ажиллагаа болон тогтолцоог ерөнхий тодорхойлсон байх бөгөөд Үндэсний танхимын бүрэн эрхийг мөн товчхон тусгасан байна.

Танхимын санхүүжилтын хэлбэр болон эд хөрөнгийн хариуцлагыг тодорхойлохоос гадна, танхимын дүрэмд байх ёстой асуудлуудыг мөн тусгажээ.

Цаашлаад танхимыг үүсгэн байгуулах, бүртгэх, өөрчлөн байгуулах болон татан буулгах асуудлуудыг зохицуулсан байна. Танхимыг үүсгэн байгуулах зүйлээс түүний бүтцийн талаар товч зохицуулалт авч болохоор байна.

Олон улсын жишигтэй харьцуулахад Монгол Улсын одоогийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хууль нь маш товч бөгөөд зохицуулсан асуудал цөөн бөгөөд танхимын эрх хэмжээ харьцангуй хумигдмал байгаа нь харагдлаа.

Гадаад улс орнуудын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын талаар зохицуулсан хуулиудын бүтэц харьцангуй өөр өөр бөгөөд тухайн улс орны сонгосон танхимын модель, эрх зүйн соёл, тогтолцоо зэргээс хамаарч байна. Жишээ нь ХБНГУ-ын “Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын урьдчилсан зохицуулалтын тухай” хууль нь танхимын чиг үүргийг ерөнхий зохицуулсан бөгөөд ингэснээр танхимын үйл ажиллагааг хязгаарлахгүй тухайн цаг үеийн хэрэгцээнээс шалтгаалан эрх хэмжээ нь өргөсөх эсхүл багасгах боломжийг нь олгодог бол танхимын санхүү, гишүүнчлэлийн татвартай холбоотой зохицуулалт нь нарийн тусгагдсан байдаг байна. Энэ нь танхим гишүүдийнхээ татварыг хариуцлагатай зарцуулах, түүнчлэн гишүүдэд татварын дарамт учруулахгүй байх мөн тодорхой салбарыг дэмжих зорилготой байдаг байна.

БНКУ-ын хувьд Герман болон Франц зэрэг улсуудаас ялгаатай нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын олон зуун жилийн түүхгүй юм. Иймд аж ахуй эрхлэгчдийн эрхийг хамгаалж, ашиг сонирхлыг нь бүрэн хамгаалах зорилгоор 2013 оны шинэ хуулиндаа танхим нь төрийн үйл ажиллагаанд хэрхэн оролцох талаар маш нарийн зохицуулалт оруулж танхимын нөлөөг баталгаажуулдаг байна.

Монгол Улсын хувьд Казахстан улстай адил худалаа, аж үйлдвэрийн танхимын урт түүхгүй, бизнес нь цөөн тооны эдийн засгийн төв цэгүүдэд төвлөрсөн, хөдөө орон нутгийн бизнесийн дуу хоолой Засгийн газрын түвшинд хүрдэггүй зэрэг ижил талуудтай.

Иймд Монгол Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн бүтэц болон зохицуулах асуудлуудын цар хүрээг Монгол Улсын эдийн засаг болон гадаад, дотоод худалдааны онцлогоос төдийгүй улс төрийн нөхцөл байдал, хүн ам зүйн тархалт, аж ахуй эрхлэгчдийн төвлөрөлт, тэдгээрийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилготой холбоодын үйл ажиллагааны үр дүнтэй байдал, аж ахуй эрхлэгчдэд дутмаг байгаа санхүүжилтийн төдийгүй техник, боловсон хүчний нөхцөл байдал зэрэгт тулгуурлан шийдвэрлэх хэрэгтэй байна.

Түүнээс гадна Солонгос, Япон, Герман, Франц, Унгар зэрэг эдийн засаг нь хөгжсөн, төр болон хувийн хэвшлийн харилцаа харьцангуй тогтворжсон улс орнуудын практикийг шууд нутагшуулахаас зайлсхийж Монгол Улсын онцлогт тохирсон эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх шаардлагатай байна.

1. ГИШҮҮНЧЛЭЛ

Олон улсад танхимын гишүүнчлэлийн хувьд заавал гишүүнчлэлтэй (Герман, Казахстан), сайн дурын (ОХУ, Япон, Унгар) болон холимог (Франц, Солонгос) чиг хандлагатай байна.

Судалгаанаас үзвэл гишүүнчлэлийн хэлбэрийг зарим улс орнууд тухайн улсын нөхцөл байдал, хэрэгцээ шаардлагаас хамааран өөрчлөх хандлагууд мөн ажиглагдаж байна.

Жишээ нь Франц улс заавал гишүүнчлэлтэй байсан бол энэ хэлбэрээс татгалзаж холимог хэлбэр лүү шилжсэн бол Казахстан улс эсрэгээрээ сайн дурын хэлбэрээс заавал гишүүнчлэлтэй хэлбэрийг 2013 онд сонгосон байна.

Казахстан улс заавал гишүүнчлэлийг сонгосон шалтгаан нь бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилготой олон тооны холбоодууд өөрсдийн зорилгоо хангалттай биелүүлж төр, засгийн газарт гишүүдийнхээ эрх ашгийг төлөөлж чадахгүй байгаагаас гадна хангалттай мэргэжлийн болон техникийн туслалцаа үзүүлж чадахгүй байсан тул аж ахуй эрхлэгчдийг нэг танхимд нэгтгэж эрхийг нь хамгаалахаас гадна хүртээмжтэй, мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэх болсон юм. Үүнээс гадна, ашигт малтмал ашиглагч компаниуд нийгмийн хариуцлагын хүрээнд байгуулсан гэрээгээр биелүүлж байгаа эсэх зэрэг хяналтын чиг үүргийг мөн нэгдсэн тогтолцооны дор хэрэгжүүлдэг байна.

Түүнчлэн Солонгос улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь аж ахуй эрхлэгчийн эдийн засгийн чадавхи болон үйл ажиллагааны онцлогоос шалтгаалан гишүүнчлэлийн төрлийг ялгаатай байдлаар зохицуулсан нь анхаарал татаж байна.

Тухайлбал, Хууль болон журамд заасан томоохон хэмжээний худалдааны эргэлт бүхий компаниудыг танхимын заавал гишүүн байхаар зохицуулсан байна. Түүнээс гадна сайн дурын үндсэн дээр танхимын гишүүн байж болох этгээдүүдийг тэдгээрийн онцлогоос шалтгаалан ялгамжтай байдлаар өөр өөр төрөл болгон хуульчилсан.

(1) Монгол Улсын хувьд Казахстан улсын адил бизнес нь нэг цэгт буюу Улаанбаатарт төвлөрсөн шинжтэй байна. Бусад 45 мянга гаруй бизнес нь Монгол Улсын өргөн уудам нутаг дэвсгэрээр тархасан бөгөөд тэдгээр нь хоорондоо нэгдэж ашиг сонирхлоо Засгийн газрын түвшинд хүргэх чадвар нь хомс байдаг байна.

Иймд Казахстан Улсын адил бүх бизнес эрхлэгчид нэгэн дээвэр дор нэгдсэнээр тэдгээрийн дуу хоолой мөн адил нэгдэх боломжтойгоос гадна мэргэжлийн болон техник дэмжлэг, туслалцаа авах, экспортонд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ гаргахад дэмжлэг авах, мэдээллээр хангагдах зэрэг бусад туслалцааг мэргэжлийн түвшинд авч болох юм.

Түүнчлэн бүх гишүүд гишүүнчлэлийн татвар төлсөнөөр танхим нь төрөөс болон гадны бусад эх үүсвэрүүдээс хандив хүсэх шаардлагагүй болж санхүүгийн хараат бус байдал цаашлаад танхимын бие даасан байдал бэхжиж улс төрийн болон гадны бусад нөлөөнд автахгүй байх боломжийг бүрдүүлэх юм.

(2) Үүнээс гадна Монгол улс Солонгос улсын туршлагад үндэслэн хувьцаат компани болон томоохон хэмжээний аж ахуйн нэгжүүдийг заавал танхимын гишүүн байхаар хуульчлах боломжтой. Харин жижиг хэмжээний компаниуд болон нөхөрлөлийн хэлбэрүүдийг сайн дурын үндсэн дээр танхимын гишүүн байж болохоор зохицуулж болох юм.

Мөн ашгийн бус хуулийн этгээдүүд аж ахуйн үйл ажиллагааныхаа хүрээнд танхимын гишүүн байж болох тусгай төрлийн гишүүнчлэлийн хэлбэрийг ч бий болгохыг үгүйсгэхгүй.

Гишүүнчлэлийн хэлбэрээс гадна олон улсад гишүүдийнхээ эрх ашгийг хамгаалах зарчмуудыг баталгаажуулдаг байна. Үүнээс хамгийн чухал нь гишүүд бүгд эрх тэгш байх буюу татвар хэр хэмжээгээр төлж байгаагаас үл хамааран бүх гишүүд адил тэгш харилцах, танхимын үйл ажиллагаанд оролцох, сонгууль өгөх, сонгогдох зэрэг эрхийг нь заавал баталгаажуулдаг байна.

Зөвлөмж: Монгол Улсын өнөөгийн улс төр, эдийн засгийн нөхцөл байдлаас болон бусад хүчин зүйлсээс үзвэл танхимын заавал гишүүнчлэлийн хэлбэрт шилжих нь төвийн төдийгүй хөдөө орон нутгийн бүх бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хамгаалах, дуу хоолойг нь төрийн шийдвэр гаргах түвшинд хүргэхээс гадна нэгдсэн дэмжлэг, үйлчилгээний системд холбох боломжтой болно. Түүнчлэн гишүүд бүр төлж буй татвараасаа үл хамааран адил, тэгш эрхтэйг баталгаажуулах нь нэн тэргүүний анхаарах зүйл мөн болно.

2. САНХҮҮЖИЛТ

Олон улсын жишигт гишүүнчлэлийн орлого, үйлчилгээний хөлс, хандив зэргээр танхимын санхүүжилтийг бүрдүүлэх жишиг тогтсон бөгөөд Франц, Казахстан, Унгар зэрэг улсуудад аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрсөн онцлог байдаг боловч эдгээр орлогыг зөвхөн танхимын үйл ажиллагаанд зарцуулна гэх зэрэг танхимын төсвийг хамгаалсан заалтуудыг давхар оруулдаг байна.

Гишүүнчлэлийн татварыг тогтоох арга хэлбэрийг улс болгон өөрийн аргачлалаар баталдаг боловч татварын хэмжээг танхим өөрийн дүрэм, журмын дагуу тогтоох чиг хандлага давамгайлж байна.

Япон улсын танхим нь гишүүнчлэлийн татварыг тогтоохдоо тухайн гишүүний гишүүнчлэлийн төрлөөс компанийн дүрмийн сангийн хэмжээ болон ажилтны тоонд тулгуурлан тогтоодог байна. Харин Солонгос улсын танхим нь тухайн гишүүний худалдааны эргэлтэд тулгуурлан ялгамжтай байдлаар тогтоодог байна.

Герман улсад гишүүнчлэлийн суурь хураамж болон ноогдол хураамж гэх хоёр татварыг танхимын гишүүд нь төлдөг байна.

- f) Гишүүнчлэлийн суурь хураамжийг тухайн байгууллагын бизнесийн үйл ажиллагааны төрөл, хүрээ болон санхүүгийн чадварт үндэслэн тогтоодог ба тухайн нутгийн Танхимаас шалтгаалан жижиг компаниас 20 Еврогоос эхлэн том хэмжээний корпорациас 50 000 Евро хүртэл авдаг бол
- g) Ноогдол хураамжийн хэмжээг тухайн Танхимаас шалтгаалан ашиг орлогын 0.05% - 0.39% хүртэл буюу дунджаар 0.22% тогтоодог байна. Бизнес эрхлэгч хувь хүн болон аж ахуйн нэгж нь хуулийн дагуу 15,430 Евро хүртэл хэмжээгээр энэхүү ноогдол хураамжиас чөлөөлөгддөг байна.

Өөрөөр хэлбэл суурь хураамж нь тогтсон дүнтэй байдаг бол ноогдол хураамж нь үйл ажиллагааны орлогоос хамаардаг байна.

Түүнчлэн, тусгай шинжтэй гишүүд буюу гар урлалын үйл ажиллагаа явуулдаг боловч гар урлалын бус үйл ажиллагааны хүрээгээр гишүүн болсон этгээд, хөдөө аж ахуй эрхлэгч, эмийн санч, шинэ бизнес зэрэгт хуулиар татвар ноогдуулах тусгай нөхцлүүдийг тусгасан байдаг байна. *(дэлгэрэнгүйг Герман улсын судалгааны Санхүүжилт хэсгээс харж болно)*

Казахстан улсын хувьд татварыг шаталсан хэлбэрээр өгдөг буюу нийт аж ахуй эрхлэгчдийн орлогоос шалтгаалан дөрвөн бүлэгт хуваадаг ба бүлэг дотроо мөн санхүүгийн чадавхиас хамааран дэд бүлгүүдэд хуваагддаг байна. Харин тухайн бүлэг, дэд бүлэг ямар хэмжээний татвар төлөхийг танхим журмын дагуу шийддэг байна.

Аж ахуй эрхлэгчийг ямар бүлэг, дэд бүлэгт хамаарахыг нь түүний өмнөх жилийн орлого болон Казахстан улсаас жил бүр тогтоодог *“өмнөх тайлант жилийн сарын тооцооны дундаж үзүүлэлт”* –нд тулгуурлаж шийдвэрлэдэг байна. Гишүүний төлөх татвар жил бүр өөр байдаг учир Үндэсний танхим нь олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр татварын хэмжээг зарлах үүрэгтэй байдаг байна. Түүнчлэн энэхүү татварыг гурав хувааж төлөх боломжийг хуулиар олгосон байдаг бөгөөд нийт ажиллагсдын 51-с дээш хувь нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байдаг аж ахуй эрхлэгчийг хуулийн дагуу татвараас чөлөөлдөг байна.

Монгол Улсын хувьд Худалдаа, аж үйлдвэрлэлийн танхимын тухай хуульд гишүүнчлэлийн татварыг ямар журам, зарчмаар хураахыг нарийн тодорхойлоогүйгээс гадна чөлөөлөх үндэслэлүүдийг мөн дурьдаагүй байдаг байна.

Танхимын үйлчилгээний төлбөрийг гишүүнчлэлийн татварын адил танхим өөрийн дүрэм, журмаар шийдвэрлэх хандлага их байна.

Монгол Улсын хувьд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.3-т заасны дагуу танхимын үйлчилгээний хөлсийг танхимын саналыг үндэслэн Сангийн сайд болон Худалдаа үйлдвэрийн сайд хамтран тогтооно гэж заасан нь танхимын үйл ажиллагаанд төр оролцож буй нэг хэлбэр юм.

үйлчилгээний хөлс өөрчлөгдөх, шинэ үйлчилгээ бий болсоноор түүний үнийг тогтоох, зарим бизнесийг дэмжих зорилгоор үнэ, хөлсийг бууруулах эсхүл чөлөөлөх арга хэмжээ авах шаардлагатай байдаг боловч энэ тохиолдолд бүр хоёр сайдын шийдвэрийг хүлээх нь танхимын бие даасан, хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлөх юм. Үүнээс гадна хоёр сайдын шийдвэр гаргах процесс маш удаан буюу хоёр сараа жил гарны хүртэл хугацаа өнгөрөх эрсдэлтэй тул аж ахуй эрхлэгч, гишүүдийн хувьд мөн хохиролтой байх юм.

Танхим нь үйлчилгээний хөлсөө өөрөө тогтоох нь дураараа эсхүл өндөр үнэ тогтоох эрсдэл үүсгэн гэсэн үг биш юм. Ингэснээр танхимын үйл ажиллагаа хурдан явагдах боломжтойгоос гадна гишүүдийн цаг хугацаа болон хөрөнгийг хэмнэх ач холбогдолтой юм.

Зөвлөмж: Монгол Улс нь гишүүнчлэлийн татвар авах журам болон зарчмыг хуулиар тодорхойлохоос гадна нийт гишүүд, ялангуяа бага орлогтой гишүүнд дарамт учруулахгүйн тулд орлогоос шалтгаалсан шатлалын хэлбэрээр татварын хэмжээг тогтоох, чөлөөлөгдөх болон хөнгөлөгдөх нөхцөлүүдийг тогтоож тодорхой салбар, бизнесийг дэмжих нь ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн санхүүжилт нь танхимын хараат бус бие даасан байдлын баталгаа тул гишүүнчлэлийн татвар, үйлчилгээний хөлс зэргийг төрөөс хараат бусаар бие даан тогтоох нь зохимжтой болно.

3. ГИШҮҮДИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

Зөвлөмж: Танхим нь гишүүнийхээ үндсэн мэдээллийг цуглуулахаас гадна өөрийн үйл ажиллагаа, үзүүлж буй үйлчилгээний хүрээнд хувь хүн, байгууллагын аливаа мэдээлэллийг бүрдүүлдэг тул эдгээрийн нууцлал, цуглуулах, шилжүүлэх, устгах журам болон гуравдагч этгээдээс хамгаалах зохицуулалтыг шинэ хуулинд тусгах нь гишүүдийнхээ эрхийг хамгаалах нэг баталгаа болох юм.

4. ТАНХИМЫН ЗОРИЛТ, ЧИГ ҮҮРЭГ

Монгол Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 4 болон 6 дугаар зүйлүүдэд танхим болон үндэсний танхимын бүрэн эрхийг тус тус зохицуулсан байна.

Монгол Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд “Танхим нь:

- улс орны эдийн засгийн хөгжилд тус дэмжлэг үзүүлэх,
- аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх таатай нөхцөл бүрдүүлэх,
- аж ахуйн нэгж, байгууллагуудаас гадаад, дотоодын байгууллагатай худалдаа-эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх,
- өөрийн орны бараа, бүтээгдэхүүнийг экспортод гаргахад дэмжлэг үзүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлнэ” гэж заасан байна.

Үүнээс танхим нь “... улс орны эдийн засгийн хөгжилд тус дэмжлэг үзүүлэх ...” гэх зорилтыг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар нарийн тодорхойлоогүйгээс бодитоор хэрэгжих боломжгүй, тунхагийн шинжтэй заалт болсон харагдаж байна. Учир нь мөн хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.3-т заасан танхимын үйл ажиллагаанд ихэвчлэн гишүүддээ хүргэх үйлчилгээний хэлбэрийн үйл ажиллагаануудаар хязгаарлагдаж байна.

Харин энэхүү хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.2-т Үндэсний танхим буюу Монголын худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бүрэн эрхэд “*төрийн эдийн засаг, нийгмийн бодлогыг тодорхойлоход санал дүгнэлт оруулах ...*” болон “*худалдаа, үйлдвэрийнхний нийтлэг эрх ашгийг төрийн эрх барих болон гүйцэтгэх дээд байгууллагад төлөөлөн илэрхийлэх, эдийн засаг, аж ахуйн зохистой орчин бүрдүүлэх үүднээс хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох асуудлаар санал оруулах*” эрх хэмжээ тус тус хамаарсан байна.

Харин энэхүү заалтын үр дагаврыг хангалттай тогтоогоогүй байна. Өөрөөр хэлбэл танхим санал өгөх эрхтэй боловч уг санал хүлээн авах, харгалзах үүргийг төрийн байгууллагад өгөөгүй байна.

Энэхүү соёл нь хангалттай тогтворжоогүй тохиолдолд төрийн байгууллагатай хэрхэн, ямар эрх хэмжээний хүрээнд бизнес эрхлэгчдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахыг чиг үүрэгтээ нарийвчлан зохицуулсан байна. Жишээ нь, Казахстан улсын Аж ахуй эрхлэгчдийн үндэсний танхимын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд нарийвчлан тоочсон байна. Үүнд зөвхөн эрх зүйн баримт бичгүүдэд санал өгөөд зогсохгүй тэдгээрийг боловсруулахад оролцох эрхийг нь олгосон байдаг байна.

Аж ахуй эрхлэгчдийн үндэсний танхимын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2-т дараах байдлаар зохицуулсан байна. **Үүнд:**

- 1) Казахстан улсын Засгийн газар, Парламент болон бусад захиргааны байгууллагад аж ахуйн салбарын ашиг сонирхлыг төлөөлөх;
- 2) Аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй эрх зүйн норматив баримт бичиг боловсруулах ажиллагаанд оролцох;
- 3) Хувийн аж ахуйн салбарын ашиг сонирхлыг хөндөж буй хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хууль болон бусад эрх зүйн норматив актын төсөлд мэргэжлийн дүгнэлтийг зайлшгүй гаргах;
- 4) Төв болон орон нутгийн төрийн байгууллагын зөвлөх байгууллагын аж ахуй эрхлэгчдийн эрх үүргийг хөндөж буй ажилд оролцох;
- 5) Аж ахуйн салбартай холбоотой нийтийн сонсгол зохион байгуулах зэрэг эрх хэмжээг нь баталгаажуулсан байна.

Мөн Унгар улсын хувьд Эдийн засгийн танхимын тухай хуулийн 12.1-д Үндэсний эдийн засгийн танхим буюу Унгарын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын чиг үүргийг “Эдийн засгийн холбогдолтой төлөвлөгөө болон хуулийн

төслийг үнэлэх, санал өгөх” гэж, 9.1-д Бүс нутгийн эдийн засгийн танхимын чиг үүрэг нь “Тодорхой арилжаа эрхлэгчийн ашиг сонирхолтой хамааралгүй үндэсний эдийн засгийн хувьд нөлөө үзүүлэхүйц асуудлыг биелэгдэхэд нь дэмжлэг үзүүлж ажиллах, үүний тулд төв болон орон нутгийн засгийн газрын агентлаг болон эдийн засгийн ашиг сонирхлыг илэрхийлэгч байгууллагатай хамтран ажиллах”, “Бүс нутгийг хөгжүүлэх төлөвлөгөөний үе шатыг хэрэгжүүлэх, бэлтгэл ажилд оролцох” гэж тус тус хуульчилсан байдаг байна.

Түүнчлэн Франц улсын хувьд Худалдааны хуулийн L711-7-д “Төр, бүс нутаг болон бусад нутаг дэвсгэрийн удирдлага, нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдтэй гэрээ байгуулах” боломжийг олгосон нь танхим болон төр хоорондын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх явдлыг хангахад анхаарсан төдийгүй, тодорхой чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ агуулгыг нь хэрхэн тодорхойлох талаар илүү уян хатан зохицуулалтыг бий болгосон байна.

Иймд төрийн байгууллагууд бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхол хөндсөн аливаа шийдвэр, захиргааны акт, хууль тогтоомж гаргах тохиолдолд Үндэсний танхимын саналыг заавал харгалзахыг баталгаажуулсан байна.

Танхимын хэрэгжүүлэх бусад чиг үүргийн хувьд бусад улс орнуудад нэлээд өргөн хүрээнд хуульчлагдсан нь анхаарал татаж байна.

Тухайлбал, Солонгос улсын танхим нь худалдаа, аж үйлдвэрийг хөгжүүлэх нийтлэг чиг үүргээс гадна худалдаа, аж үйлвэрийн талаарх засгийн газар болон орон нутгийн захиргааны бодлогын асуудалд зөвлөх, дэмжлэг үзүүлэх, худалдаа, аж үйлдвэрт хамаарах чадвар болон технологийг тогтоох, хуваарилах, засгийн газар болон орон нутгийн захиргааны даалгасан ажлыг гүйцэтгэх зэрэг нийтийн захиргааны чиг үүрэгт хамаарах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг байна.

Казахстан улс мөн адил нарийн зохицуулсан байдаг бөгөөд үүнд танхимын өөрийн эрх хэмжээнд хэрэгжүүлэх чиг үүргээс гадна олон нийтийн мониторинг³⁸ хэрэгжүүлэхээс эхлүүлэн мэргэжлийн боловсролын сурах бичиг

³⁸ Олон нийтийн мониторинг (ҮААЭТмХ-ийн 10-р зүйл)

Энэхүү чиг үүргийн хүрээнд Үндэсний танхим нь:

- a) олон нийтийн мониторинг явуулах;
- b) Бизнестэй холбоотой төв болон нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулах талаар санал гаргах;
- c) Төрийн мэдлийн хувьцаат компанид компанийн засаглалын үр нөлөөг үнэлэхэд оролцох;
- d) “Бизнесийн уур амьсгал” нэртэй хараат бус рейтингийн системийг бэлдэж авч явах;
- e) жил бүр Казахстан улсын бизнесийн эрхлэлтийн төлөв байдлын талаар тайлан бэлтгэж олон нийт болон төрийг мэдээллээр хангах;
- f) төрийн байгууллагууд болон төрийн албан хаагчид нь бизнесийн эрх болон хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөж байгаа эсэх талаар тогтмол асуулга явуулж нэгтгэн дүгнэлт хийх бөгөөд үр дүнг Казахстаны Засгийн газар болон бусад эрх бүхий байгууллага руу

боловсруулахад оролцох, техникийн болон мэргэжлийн боловсролын байгууллагын улсын аттестатчлалд оролцох зэрэг төр, захиргааны байгууллагын хэрэгжүүлдэг чиг үүргүүдэд оролцох эрхтэй байдаг байна.

Герман улсын хувьд танхимын чиг үүргийг харьцангуй ерөнхий зүйлчилсэн байдаг ба ингэснээр танхимын үйл ажиллагааг хязгаарлахгүй гэж үздэг байна. Түүнээс гадна танхим Захиргааны байгууллагын чиг үүргийг хууль болон тогтоолын дагуу шилжүүлж авах боломжийг нь Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1(4)-ийн дагуу баталгаажуулсан байна.

Унгар улсын хувьд танхимын зүгээс “Зах зээлийн шударга бус практикийг зохицуулах ёс зүйн дүрмийг өөртөө багтаасан ёс зүйн дүрмийг боловсруулах”, “Хуульд гэрээний стандарт нөхцлийн талаар тодорхойлоогүй бол хэрэглэгсийн гэрээний стандарт нөхцөл нь шударга бус эсэх талаар саналаа илэрхийлэх”, “Өөрийн дүрэмдээ заасны дагуу өөрийн орлогын тодорхой хэсгийг ашиглан эдийн засгийн үйл ажиллагаанд хамаарал бүхий дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд оролцох” гэх мэт байдлаар хуульчилсан байх бөгөөд энэ нь аж ахуй эрхлэгч нарыг дэмжихээс гадна хэрэглэгчдийн эрх ашгийг дээдэлсэн үйл ажиллагаа явуулахад нь анхаарал хандуулах, дэд бүтцийн хөгжилд гишүүдийн татварыг зарцуулах боломжийг олгосон сайн жишгийг бий болгосон байна.

Харин Франц улсын хувьд “Дэд бүтцийн болон тодорхой байгууламжийг барих төсөлд голлон оролцох, эсхүл өөрсдийн чиг үүрэгт хамаарах бүхий л үйлчилгээг удирдаж, эрхлэн явуулах”, “Боомт болон нисэх буудлуудын тодорхой байгууламжийг бий болгох, удирдах” гэсэн чиг үүргийг танхимд олгосон байгаа нь бусад орноос ихээхэн ялгаатай байна.

Монгол Улсын хувьд танхим нь экспортын барааны гарал, үүслийг гэрчлэх, экспорт, импортын барааны тоо, чанарын талаар магадлагаа гаргах зэрэг захиргааны чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг учир Герман улсын нэгэн адил захиргааны байгууллагын чиг үүргийг хүлээн авах ерөнхий зохицуулалтыг мөн адил хуульчлах нь хууль зүйн техникийн хувьд оновчтой болно.

Захиргааны эрх зүйн үүднээс Монгол Улсын хувьд худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимыг “нийтийн эрх зүйн гишүүнчлэл бүхий нэгдэл” гэж үздэг бөгөөд нийтийн эрх зүйн хэм хэмжээнд тулгуурлан үйл ажиллагаагаа явуулна гэж тайлбарладаг. Гэвч Франц улсын хувьд нийтийн байгууламжийг ашигладаг хуулийн этгээд гэсэн ойлголт ч мөн адил хөндөгдөж байх бөгөөд танхим нь тус ангилалд хамаардаг учраас төртэй гэрээ байгуулах замаар өөрсдийн чиг үүргийг тодорхойлох боломжийг олгосон байна.

явуулдаг байна. Энэхүү судалгааны дүн нь Казахстан улсын Ерөнхийлөгчийн жил бүрийн тайланд тусгагддаг байна.

Түүнчлэн Монгол Улсын танхимд нийт 15 ширхэг бүрэн эрх олгосноор түүний үйл ажиллагааг хязгаарлагдмал, хумигдмал болгож байгаа тул танхимд өөрийн үйл ажиллагаагаа хуулийн хүрээнд тодорхойлох эрх чөлөөг олгосноор Монгол Улсын бизнесийн дэмжлэг сайжирч улмаар эдийн засгийн хөгжилд эерэг нөлөө үзүүлэх юм.

Зөвлөмж: Монгол Улсын хувьд танхимын чиг үүргийг өргөжүүлэх, нэмэгдүүлэх мөн шаардлагатай асуудал дээр чиг үүргийг нарийвчлан зохицуулан танхимын төрийн үйл ажиллагаанд оролцох эрхийг нь олгож баталгаажуулсанаар Монгол Улсын бизнес эрхлэгчдийн дуу хоолой шийдвэр гаргах түвшинд бодитоор хүргэгдэх юм. Түүнчлэн захиргааны байгууллагын чиг үүргийг шилжүүлэн авах ерөнхий заалт оруулсанаар төр, захиргааны байгууллага шаардлагатай гэж үзсэн чиг үүргээ танхимд шилжүүлэх боломжтой болж төрийн ачаалал хөнгөрч, зардал багасахын сацуу үйлчилгээний чанар мөн сайжрах боломжтой юм.

Түүнчлэн Монгол Улсын хувьд бизнесийн үйл ажиллагаа нь Улаанбаатар хотод илүү төвлөрсөн байгаа учраас заавал гишүүнчлэлийн хэлбэрийг оновчтой хэрэглэх нь зохистой гэж дүгнэсэн. Тиймээс бизнес эрхлэгчдийг нэгтгэсэн танхимын зүгээс эдийн засагт нөлөө үзүүлэхүйц, бизнесийн үйл ажиллагаанд хамааралтай хууль тогтоомжийн төсөлд бизнес эрхлэгчдийн саналыг нэгтгэж хүргэх, төслийг боловсруулахад албан ёсоор саналаа заавал өгдөг байх, үнэлгээ хийдэг байх чиг үүргийг олгох нь маш чухалд тооцогдоно.

5. ТАНХИМЫН ДОТООД БҮТЭЦ

Танхимын дотоод ерөнхий бүтэц буюу танхимын дотоод удирдлага, хяналтын бүтэц, шат дараалал, эрх хэмжээг хуулинд тусгасан практик олон улсад өргөнөөр хэрэглэгдэж байна.

Франц, Унгар, Солонгос, Герман, Казахстан зэрэг улс орнуудад нийт гишүүдээс сонгогдсон Их хурал, түүнээс томилогдсон Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлага зарим улсад хяналтын нэгж байгуулахыг шаарддаг байна. Ингэснээр танхимын гишүүн болгоны оролцоо хангагдаж, хяналт тавих боломжийг олгохоос гадна танхимын үйл ажиллагаа эмх цэгцтэй, ил тод явуулах боломжийг бүрдүүлэх юм.

Түүнчлэн танхимын санхүүгийн бичиг баримт, тайлан гаргах, хяналт тавих зэрэг асуудлуудыг мөн зохицуулдаг байна.

Монгол Улсын хувьд танхим нь Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийн нөхцөл, журмыг дагана (8 болон 9-р зүйл) гэж заасны дагуу төрийн бус байгууллагын бүтцийг дагаж мөрддөг байна. Гэвч олон улсын практикаас үзвэл танхим нь өөрийн гэсэн онцлог бүтэцтэй байж болдог байна. Жишээ нь Казахстан улсад салбар, салбар-дундын, жижиг, том, дунд бизнесийн төлөөлөгч нарын холбоо магадлан итгэмжлэгдэх замаар Үндэсний танхимын Их хуралд төлөөлөгчөө оруулах эрхтэй болдог байна.

Эмэгтэйчүүд болон залуучуудын буюу тусгай бизнесийн хүрээнд

Бусад улс орнуудад старт-ап, эмэгтэйчүүдийн бизнес зэрэгт дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор тухай салбарт зориулан тусгай хороо, хэлтэс байгуулах хандлагатай байна.

Япон улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим нь нийгмийн тодорхой бүлгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд чиглэсэн бүтцийн нэгжийг бий болгож, түүгээр дамжуулан тэдгээр бүлгийн нийгэмд эзлэх байр суурийг дээшлүүлэх, худалдаа аж үйлдвэрийн салбарыг хөгжүүлэх үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь анхаарал татаж байна.

Энэ хүрээнд эмэгтэйчүүдийн холбоо болон залуучуудын хэлтэсийг дурьдаж болно. Тухайлбал, Япон улсад эмэгтэйчүүдийн нийгэмд эзлэх байр суурь доогуур, эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийн тоо цөөн байдаг тул энэ бүлгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг дэмжихэд чиглэсэн танхим дахь эмэгтэйчүүдийн холбоог үүсгэж, бодлогын түвшинд дэмжиж ажилладаг байна. Мөн танхим дахь залуучуудын хэлтэс нь төстэй үзэл санаанд тулгуурладаг.

Иймд хүн амын 70-аас илүү хувийг залуучууд эзэлдэг Монгол улсын хувьд Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын дэргэд залуучуудын худалдаа, аж үйлдвэрийн үйл ажиллагааг дэмжин ажиллах тусгай гишүүнчлэл бүхий хэлтэсийг байгуулан ажиллуулах нь оновчтой байж болох юм.

Түүнчлэн Франц улсын хувьд старт-ап бизнесийг дэмжих төвийг байгуулах боломжийг танхимд олгосон байх төдийгүй, эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийг дэмжих чиг үүргийг танхимд тусгайлан олгосон байх бөгөөд танхимын ассамблейн гишүүдийг сонгоход хүйсийн тэнцвэртэй байдлыг хангахад тусгайлан анхаарч хуульдаа тодорхой зохицуулалт оруулсан байна.

Зөвлөмж: Худалдаа, аж үйлдвэрийн салбарыг бодлогын түвшинд дэмжих үүднээс танхимын чиг үүрэг, түүний үйл ажиллагаанд томоохон ач холбогдол өгч байгаа Монгол улсын хувьд танхимын дотоод бүтэц, засаглал, хяналтын асуудлыг Монгол Улсын танхимын бүтцийн онцлогийг харгалзан Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд заавал тусах шаардлагатай бөгөөд ингэснээр гишүүн бүрийнхээ

оролцоог хангаж, эрх тэгш байдлыг нь баталгаажуулах юм. Түүнчлэн, эмэгтэйчүүдийн бизнес, старт-ап бизнес зэргийг дэмжих тусгай нэгж, хэлтэсийг хуулиар баталгаажуулж болох юм.

6. ТАНХИМЫН ТОГТОЛЦОО

Танхимын тогтолцооны хувьд нутаг дэвсгэрийн тогтолцоо давамгайлж байна.

Улсад нэг үндэсний танхим байх бөгөөд холбооны улс, муж, бүс нутаг, аймаг, нийслэл, хотуудад мөн адил танхимуудтай байх бөгөөд эдгээр нь үндэсний танхимаас хараат бусаар бие даан ажиллах юм. Түүнчлэн эдгээр танхимуудын төлөөлөл үндэсний танхимын удирдлагад хэрхэн оролцох талаар баталгаажуулсан тохиолдол мөн байгаа юм.

Монгол Улсын хувьд бусад улсаас ялгарах онцлог нь маш өргөн уудам нутаг дэвсгэрт ердөө л гурван сая хүн амьдардагт оршиж байгаа юм. Үүнийг дагаад аж ахуйн үйл ажиллагааны тархалт нь жигд бус байгаа юм.

Бусад нутгуудын аж ахуй эрхлэгчид танхим болон нэгдсэн хэдий ч Казахстан Улсын нэгэн адил гишүүдийнхээ эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалж чадахуйц мэргэжлийн болон техникийн чадамжтай танхим бий болж чадаагүй байна. Иймд Монгол Улс өөрийн онцлогт тохирсон танхимын тогтолцоо шаардлагатай байна.

Зөвлөмж: *Монгол Улсын эдийн засаг төдийгүй, нутаг дэвсгэр, хүн ам зүйн тархалт зэргийг харгалзан өөрт тохирсон үйл ажиллагаа нь идэвхитэй байж чадах танхимын бүтэц шаардлагатай байна.*

7. ТӨР, ТАНХИМЫН ХАРИЛЦАА

Төр болон танхимын харилцаа маш чухал юм. Танхимын гол чиг үүргүүдийн нэг нь төр, төрийн үйл ажиллагаанаас бизнес эрхлэгч цаашлаад бизнес, эдийн засгийн орчинг хамгаалах билээ.

Иймд төрийн оролцоог Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын эрх зүйн байдлыг зохицуулах хуулинд төрийн оролцооны цар хүрээ, заагийг тогтоох мөн танхимын бие даасан, хараат бус байдлыг баталгаажуулах шаардлагатай байдаг.

Төрөөс хараат танхим төрийн шийдвэрийн эсрэг саналаа өгч чадахгүй тул хуулиар ихэвчлэн танхимын үйл ажиллагаан дахь төрийн оролцоог хязгаарлаж харин төрийн үйл ажиллагаан дахь танхимын оролцоог баталгаажуулдаг байна.

Түүнчлэн төр болон танхимын харилцааг тусдаа зүйл, заалтаар зохицуулсан жишиг байх бөгөөд ингэснээр тэд ямар цар хүрээ, эрх хэмжээнд хамтран ажиллах нь тодорхой болдог төдийгүй, төр нь танхимын үйл ажиллагаанд халдах боломжийг хязгаарлах юм.

Жишээ нь Казахстан Улсад Засгийн газар нь танхимын гишүүнчлэлийн татварын дээд хязгаар тогтоох (бизнес эрхлэгчдэд танхим өөрөө дарамт үзүүлэхээс сэргийлэх зорилгоор) болон Үндсэн хууль, бусад хууль болон Ерөнхийлөгчийн зарлигийн хүрээнд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ гэж заасан байдаг.

Танхимын хувьд аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй эрх зүйн норматив акт, олон улсын гэрээний төслийг бэлтгэхэд оролцох, төрийн байгууллагатай хамтран зөвлөх байгууллага байгуулах болон бусад хэлбэрээр хамтран ажиллана гэж заасан байдаг.

Энэхүү зохицуулалтын онцлог нь хууль, эрх зүйн акт болон олон улсын гэрээний төсөлд танхим санал өгөхөөр хязгаарлагдахгүй эдгээрийн төслийг бэлтгэхэд оролцох эрхийг нь нээж өгсөнд байгаа юм.

Үүнээс гадна аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй аливаа мэдээллийг Засгийн газрын байгууллагууд Үндэсний танхимын хүсэлтээр гаргаж өгөх үүргийг хүлээдэг байна.

Дээрх асуудлуудыг шууд хуульд зохицуулж өгсөнөөр танхимын оролцоог төр өөрийн шийдвэрийг гаргахдаа хангах бодит боломж, нөгөөтэйгүүр хууль зүйн үүргийг оногдуулж байгаа хэрэг юм. Энэ нь танхимын дуу хоолой төрийн түвшинд хүрч аж ахуй эрхлэгчдийн эрх, ашиг сонирхол бодитойгоор хамгаалагдахад тодорхой хувь нэмрийг оруулдаг байна.

Монгол Улсын хувьд танхимд төрийн бодлогыг тодорхойлоход санал дүгнэлт оруулах, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох асуудлаар санал оруулах зэрэг бүрэн эрхийг өгсөн боловч тэдгээрийн оролцоог хангалттай баталгаажуулаагүй байна. Өөрөөр хэлбэл төрд танхимын саналыг харгалзахгүй байх эрх нь нээлттэй юм.

Түүнчлэн аж ахуй эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндөж буй хууль тогтоомж, Засгийн газрын тогтоол, захиргааны актууд гарч байгаа нь танхимын оролцоог хангаагүй буюу санал авах төдий, зарим тохиолдолд саналыг нь авахгүйгээр тэдгээрийг баталж байгаатай салшгүй холбоотой.

Иймд Монгол Улсын бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг хөндсөн эрх зүйн орчин бүрдээд зогсохгүй Монгол Улсын эдийн засагт сөрөг нөлөө бий болох эрсдэлтэй юм.

Зөвлөмж: Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хуулийн шинэчилсэн найрууллагын төсөлд танхимын үйл ажиллагаан дахь төрийн оролцоог хязгаарлаад зогсохгүй, төрийн үйл ажиллагаанд танхим хэрхэн оролцох, төр болон танхим хэрхэн хамтран ажиллах талаар тодорхой зохицуулж танхимын байр суурийг баталгаажуулах шаардлагатай байна.

----oOo-----

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. Монгол Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хууль, 1995 он
2. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын урьдчилсан зохицуулалтын тухай хууль, 1956 он, <https://www.gesetze-im-internet.de/ihkg/BJNR009200956.html>
3. Бүгд Найрамдах Франц Улсын Арилжаа (Худалдаа)-ны хууль
4. Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын Үндэсний аж ахуй эрхлэгчдийн танхимын тухай хууль, 2013 он, https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31416500#pos=3;-114
5. Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай хууль, 1952 он
6. Япон Улсын Худалдааны танхимын тухай хууль, 1954 он
7. Унгар Улсын Эдийн засгийн танхимын тухай хууль, 1999 он
8. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын байгууллагын болон хууль зүйн модель, Виктор Федотов, (Victor I. Fedotov, Organizational and legal models of chambers, Business associations study (2007))
9. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим-Чиг үүрэг, хуулийн зохицуулалт, Германы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гарын авлага, (Chambers of Commerce and Industry, Functions and Legal Provisions, (2013))
10. John Hall Stewart, A Documentary Survey of the French Revolution, New York: Macmillan, 165 – 66, (1951).
11. Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://www.cci.fr/web/organisation-du-reseau/histoire>
12. Францын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, www.cci.fr
13. ESCP Бизнес, www.escpeurope.eu
14. Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын “Атамекен” Үндэсний аж ахуй эрхлэгчдийн танхим, <https://atameken.kz/ru/pages/749-byudzh-et-finansovaya-otchetnost>
15. Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын сарын тооцооны үзүүлэлт (1995 – 2020 оны архив) https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1026672

16. KCCI, Organizational Chart, (Солонгосын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын бүтэц)
<http://english.korcham.net/nChamEng/Service/About/appl/Organization.asp>
17. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын олон улсын харьцуулалт”, Тенфордын Лорд Хэсэлтайн, х29. (The Rt Hon the Lord Heseltine of Thenford CH, Chamber of Commerce International Comparisons, (2012))
18. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын тухай, Японы Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://www.jcci.or.jp/aboutcci.pdf>
19. Эмэгтэйчүүдийн холбооны албан ёсны цахим хуудас, <http://joseikai.jcci.or.jp/>
20. Залуучуудын хэлтэс, <https://21impulse.jp/info/>
21. Төлбөрийн хэмжээ, <https://www.tokyo-cci-nyukai.jp/fee/>
22. Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гэрчилгээжүүлэлтийн туршилт, <https://www.kentei.ne.jp/>
23. Товч түүх, Унгарын Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим, <https://mkik.hu/en/history>

ХАРЬЦУУЛСАН ХҮСНЭГТ

Энэхүү харьцуулалтанд улс орнуудын зөвхөн Худалдаа, аж үйлдвэрлэлийн танхимын эрх зүйн байдлыг зохицуулсан хуулиар хязгаарлагдсан бөгөөд танхимуудын дүрэм, дотоод журам зэрэг ороогүй болно.

1. ЧИГ ХАНДЛАГА (MODEL)

№	Модель	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Эх газрын		✓	✓	✓	✓		
2	Евро-Азийн	✓						✓
3	Азийн						✓	

2. ТАНХИМЫН НЭРИЙН ХАМГААЛАЛТ

№	Нэрийн хамгаалалт	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Байгаа					✓	✓	✓
2	Байхгүй	✓	✓	✓	✓			

3. ГИШҮҮНЧЛЭЛ COMPULSORY MEMBERSHIP БУЮУ “ЗААВАЛ” ЭСХҮЛ “АЛБАДАН” ГИШҮҮНЧЛЭЛ

№	Гишүүнчлэл	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Сайн дурын	✓					✓	✓
2	Сайн дурын бус		✓		✓			
3	Холимог			✓		✓		

4. САНХҮҮЖИЛТ

№	Улс	Гишүүнчлэл ийн татвар	Үйлчилгээний орлого	Үйл ажиллагааны орлого	Төрийн санхүүжилт	Хандив	Бусад
1	Монгол	✓	✓			✓	
2	Герман	✓	✓				✓
3	Франц	✓	✓	✓	✓	✓	✓

4	Казахстан	✓	✓	✓			✓
5	Солонгос	✓	✓		✓		
6	Япон	✓	✓		✓		
7	Унгар	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Гишүүнчлэлийн татвар авах аргачлал

№	Татвар авах хэлбэр, шинж	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Албадан		✓		✓			
2	Сайн дураар							
3	Хуулиар тогтоосон		✓		✓	✓		
4	Танхим Дүрэм болон өөрийн гаргасан бусад баримт бичгээр тогтоодог		✓	✓			✓	✓
5	Хатуу тогтоосон (fixed)							
6	Жил бүр өөрчлөгддөг				✓	✓		
7	Үйл ажиллагааны орлогоос хамаардаг		✓		✓		✓	
8	Төрийн байгууллага гишүүний орлогын талаар мэдээлэл өгөх үүрэгтэй		✓		✓			
9	Дүрмийн сангийн хэмжээ						✓	
10	Худалдааны эргэлт						✓	
11	Ажилтаны тоо						✓	
12	Гишүүдийн тоо						✓	

Гишүүнчлэлийн татвараас чөлөөлөх нөхцөл

№	Улс	Гишүүний татвараас чөлөөлөгдөх субъект/ нөхцөл	Татвараас чөлөөлөх нөхцөл хуульд байхгүй
1	Монгол		✓
2	Герман	– Арилжааны бүртгэлд ороогүй орлого нь 5 200 Еврогоос бага хувь хүн, аж ахуйн нэгж – Шинээр бизнесийн үйл ажиллагаа эхлүүлсэн, Арилжааны бүртгэлд ороогүй, орлого нь 25 000 Еврогоос бага хувь хүн үйл ажиллагаа эхэлсэнээс эхний хоёр жил гишүүнчлэлийн суурь хураамжаас, эхний дөрвөн жил ноогдуулсан хураамжаас тус тус чөлөөлөгдөнө.	
3	Франц		✓
4	Казахстан	Нийт ажиллагсдын 51-с дээш хувь нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд байх тохиолдолд чөлөөлнө	
5	Солонгос	Эмэгтэйчүүдийн бизнес эхний нэг жил эмэгтэйчүүдийн хорооны татвараас чөлөөлөгдөнө	
6	Япон		✓
7	Унгар		✓

5. ТАНХИМЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

№	Чиг үүрэг	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Бизнес эрхлэгчдийн эрх ашгийг төлөөлөх	✓	✓		✓	✓	✓	✓
2	Аж ахуй эрхлэгчдийн бүртгэл хөтлөх							
3	Олон нийтэд мэдээлэл олгох		✓		✓			✓
4	Бизнес дэмжих/ туслалцаа үзүүлэх	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5	Гишүүддээ үйлчилгээ үзүүлэх	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6	Бизнесийн үйл ажиллагаа явуулах			✓				✓
7	Тендер зохион байгуулах/ хянах/ бусад оролцоо				✓			
8	Экспертиз буюу шинжээчийн		✓	✓	✓	✓	✓	✓

	дүгнэлт гаргах							
9	Шинжээчдийн бүртгэл хөтлөх				✓			
10	Бусад хэлбэрийн бүртгэл хөтлөх		✓		✓			
11	Сургалт явуулах	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12	Үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулах	✓	✓		✓	✓	✓	
13	Хуулийн төсөлд санал өгөх		✓		✓			✓

Танхим нь захиргааны байгууллагын чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг эсэх

№	Захиргааны байгууллагын чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг эсэх	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Тийм		✓	✓	✓	✓	✓	
2	Үгүй	✓						

Танхим нь аж ахуй эрхлэгчдэд аливаа хэлбэрийн зөвшөөрөл олгодог эсэх

№	Улс	Зөвшөөрлийн төрөл	Хяналтын чиг үүрэг
1	Монгол	-	
2	Герман	Даатгалын төлөөлөгчийн зөвшөөрөл	✓ (сургалт)
3	Франц	-	
4	Казахстан	-	✓
5	Солонгос	-	✓
6	Япон	-	✓
7	Унгар	-	

Танхимын хэрэг хянан шийдвэрлэх эрх хэмжээ

№	Улс	Арбитр	Эвлэрүүлэн зуучлал
1	Монгол	✓	-
2	Герман	✓	-
3	Франц	-	-
4	Казахстан	✓	-
5	Солонгос	-	-
6	Япон	✓	✓
7	Унгар	✓	-

Онцгой бизнес дэмжих (Старт-Ап, Эмэгтэйчүүдийн Бизнес Г.М.)

№	Улс	Бизнесийн төрөл	Үзүүлэх дэмжлэг	Аливаа дэмжлэг үзүүлдэггүй
1	Монгол			
2	Герман	– гарааны бизнес буюу старт ап – жижиг дунд бизнес эрхлэгчид	– бизнесийн зөвлөгөө – гадаад худалдаа, инноваци, патентын талаар болон шинэ аж ахуйн нэгж хөтөлөлтийн талаар анхан шатны зөвлөгөө	
3	Франц	Гарааны бизнесийн төвийг байгуулж, үйл ажиллагааг нь явуулдаг.	Эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийг дэмжих чиг үүргийг танхим нь тусгайлан гүйцэтгэдэг. Мөн бүс нутгийн худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимын гишүүнд нэр дэвшигчдийн хүйсийн харьцааг тэнцвэртэй байхыг хуульчилсан байдаг.	
4	Казахстан	– бизнес эрхлэх сонирхолтой этгээд – нийт ажиллагсдын 51% нь хөгжлийн бэрхшээлтэй аж ахуйн нэгж	– Санхүүгийн бус дэмжлэг – Гишүүнчлэлийн татвараас чөлөөлөх	
5	Солонгос		-	-
6	Япон	– Эмэгтэйчүүдийн бизнес	Эхний нэг жил Эмэгтэй бизнес эрхлэгчдийн хорооны татвараас чөлөөлнө	
7	Унгар		-	-

6. ДОТООД БҮТЭЦ

№	Улс	Дотоод бүтцийг хуульчилсан эсэх	Дээд хурал	Удирдах зөвлөл	Гүйцэтгэх удирдлага	Мэргэжлийн хороод	Дотоод хяналтын байгууллага
1	Монгол			✓	✓		✓
2	Герман		✓	✓	✓	✓	
3	Франц		✓	✓	✓		
4	Казахстан		✓	✓	✓	✓	✓
5	Солонгос	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6	Япон	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7	Унгар	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Орон нутгийн салбар, төлөөлөгчийн газар

№	Орон нутгийн танхимын хараат байдал	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Танхимаас шууд удирддаг эсэх							
2	Танхимаас удирдлага томилдог эсэх							
3	Өөрөө удирдах ёс хэрэгжүүлдэг эсэх	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Гадаад болон олон улсын худалдааны төлөөлөл

№	Үйл ажиллагаа	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Олон улсад бизнес эрхлэгчдийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эсэх	✓	✓	✓	✓	N/A	N/A	
2	Гадаадад салбар төлөөллийн газартай эсэх	✓	✓	✓	N/A	✓	✓	✓
3	Экспортын дэмжлэг/	✓	✓		✓			
4	Дотоодын баталгаат бизнес эрхлэгчдийн				✓			

	бүртгэл хөтөлдөг эсэх							
--	--------------------------	--	--	--	--	--	--	--

7. ТӨРИЙН ОРОЛЦОО

№	Хуулиар төрийн оролцоог	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Хориглосон							
2	Хориглоогүй	✓		✓	✓	✓	✓	✓
3	Зөвхөн тодорхой хэмжээний хязгаар тогтоосон		✓					

Танхимын үйл ажиллагаанд төр оролцох эрхтэй эсэх

№	Төрийн оролцоо	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Байхгүй							
2	Тодорхой хэмжээнд байдаг	✓	✓		✓	✓	✓	✓
3	Танхимын хэрэгжүүлж буй захиргааны чиг үүргийн биелэлтийн хяналт		✓	✓		✓	✓	
4	Танхимын дотоод бүтцэд төлөөлөлтэй /удирдах зөвлөлд гишүүнчлэлтэй г.м./				✓			

Өөрөө удирдах ёс (self-governance)

№	Хараат бус байдлыг хуулчилсан эсэх	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Тийм			✓	✓	✓	✓	✓
2	Үгүй	✓	✓					

Танхим болон төрийн хамтран ажиллах хэлбэр

№	Хамтраж ажиллах хэлбэр	Монгол	Герман	Франц	Казахстан	Солонгос	Япон	Унгар
1	Танхим хуулийн төсөлд санал өгөх эрх		✓		✓	✓	✓	✓
2	Хуулийн төсөлд хориг тавих эрх							
3	Төрд бизнес, аж ахуйн талаар зөвлөгөө өгөх		✓		✓	✓	✓	✓
4	Төртэй гэрээ байгуулах замаар зарим чиг үүргийг татварын мөнгөөр хэрэгжүүлдэг			✓				